

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

1923-1973 YILLARI ARASI
TÜRKİYE'DE RESİM ELEŞTİRİSİ

450

YÜKSEK LİSANS TEZİ

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

Tezi Hazırlayan: ALAYBEY KAROĞLU

Tezi Yöneten : Prof. Dr. M. OLUŞ ARIK

Ankara-1986

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

I - GİRİŞ	1
II - 1923 ÖNCESİ TÜRKİYE'DE RESİM ELEŞTİRİSİ	11
A.Batılı Anlamda Türk Resminin Gelişim	
Çizgisi	11
B.Resim Eleştirilerinin Gelişim Çizgisi	17
III - 1923-1973 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE	
RESİM ELEŞTİRİSİ	28
A.Topluma ve Dış Dünyaya Yönelik Eleştiriler ...	28
B.Sanatçıya Yönelik Eleştiriler	37
C.İzleyiciye Yönelik Eleştiriler	46
D.Esere Yönelik Eleştiriler	61
E.Türk Resminin Sorunları	67
F.Türk Resminde Eleştiri-Eleştirmen Sorunu	83
IV - SONUÇ	97
V - KATALOG	105
VI - ÇİZELGELER	178
A.Topluma ve Dış Dünyaya Yönelik Eleştiri	
Çizelgesi	178
B.Sanatçıya Yönelik Eleştiri Çizelgesi	179
C.İzleyiciye Yönelik Eleştiri Çizelgesi	180
D.Esere Yönelik Eleştiri Çizelgesi	181
VII - ELEŞTİRİ YAZARLARI LİSTESİ	182
VIII - YARARLANILAN KAYNAKLAR	185
A.Kitaplar	185
B.Süreli Yayınlar	186

ÖNSÖZ

1923-1973 yılları arası Türkiye'de yapılan resim eleştirilerini değerlendirmeye çalışan bu araştırmanın konusu Prof.Dr.Rüçhan Arık ile seçilmiştir.

Türkiye'de resim üzerine yapılan araştırmalar son yıllarda artar görünürken, resim eleştirisini konu alan çalışmalar bulunmamaktadır. Türk resminin en önemli problemlerinden birine yönelen bu araştırma, bazı sanat dergileriyle günlük gazetelerde yayınlanan yazılardan ve ilgili kitaplardan yararlanılarak hazırlanmıştır.

İncelemeye çalıştığım bu konuda; danışmanım olarak beni teşvik edip yönlendiren hocam, Prof.Dr.M.Oluş Arık'a teşekkürlerimi bir borç bilirim. Konuyu daha iyi kavramama yardımcı olan Prof.Dr.Rüçhan Arık'a ve Araştırma modelini geliştirmede büyük yardımını gördüğüm Doç.Dr.H.Örcün Barışta'ya, ilgili yayınların bir listesini veren Yrd.Doç.Dr.Mehmet Tuncel'e ayrıca teşekkürlerimi sunarım.

Tezimin daktilo edilmesinde titiz çalışmalarıyla bana yardımcı olan Aynur Can ve Peyami Çelikcan arkadaşlara da burada teşekkür ederim.

I - GİRİŞ

Bu araştırma "Türkiye'de Resim Eleştirisi" konusuna yönelmekte ve bu sahayı problem olarak ele almaktadır. En genel anlamı ile "Bir sanat eserinin niteliklerini, önemini, başarıları, başarısız yönlerini estetik ve teknik ölçülere göre değerlendirme" olarak tarif edilen eleştiri konusunda herkesin oybirliğine vardığı bir tanım yapılamamıştır. Öyle ki, Eleştiriyi temeli gazetecilik niteliği taşıyan bir edebiyat türü olarak kabul edenler yanında, sanat tarihi ile özdeşleştirenler de bulunmaktadır. Bazı Batılı düşünürler ile, Türkiye'deki bilim adamları sanat tarihini aynı zamanda eleştirinin de tarihi olarak görmekte ve doğal olarak eleştiri tarihinin Eski Yunan Medeniyeti çağlarına kadar uzandığını kabul etmektedir.

Eleştiri, Türk kültürü ve sanat ortamına Avrupa ile ilişkilerin yoğunlaştığı Tanzimat'tan sonra girmiştir. Çünkü var olması için bir sanat eserini gerekli kılan bu tür, Batılı akımların ülkemizde denenmesinden sonra ancak benimsenebilmiştir.

Kendine özgü, kişilikli bir sanat geçmişi olan Türk toplumunda sanat eserlerine ilgi duymak bile batı etkilerinin ülkemizi kapladığından sonra ortaya çıkması, şaşırtıcı olmakla birlikte, resim eleştirisinin de; Batılıların Türk sanatına ilişkin görüşlerine bir tepki olarak doğması gerçekten çok ilginçtir.

Başlangıcından Cumhuriyetin ilanına kadar yapılan resim eleştirilerinde; haber niteliğinde sergilerin duyurusu verilirken, Cumhuriyet'ten sonra sanata ve resme karşı devletin de şuurlu bir himaye göstermesiyle tartışmaların yeni boyutlar kazandığı görülmektedir. Bu dönemde daha öncesinin klasik, tabiatçı ve izlenimci tartışmaları , yerini 20.yüzyıl başlarında Batı'da doğan akımlara bırakırken, yapılan eleştiriler, öncekilerin daha gelişmiş örnekleri olmuştur.

Batılı anlamdaki Türk resmini konu alan eleştirilerin 1940'lardan sonra çoğaldığı gözlenirken, 1946'dan sonra eski-yeni, klasik-modern veya akademik-mücerret tartışmalara dikkat çekmektedir. 1950'lerde figüratif-non figüratif kavramı üzerinde yoğunlaşan eleştiriler, 1960-1970 yıllarında soyut-somut konularında sürdürülmektedir. 1970'lerden itibaren de bu tartışmalarda giderek bir azalma göze çarpmaktadır. Bu dönem eleştirilerinin çoğunun, kişisel beğeni ve sezgiden hareketle sanatın bir takım çıkar, beklenti ve siyasi yakınlıklar doğrultusunda kaleme alındıkları; bu problemin sık sık gündeme getirilmesinden de anlaşılmaktadır. Oysa, sanat ortamının gelişmesi ve gerekli etkileşimin sağlanması için bilimsel eleştirinin toplum hayatında yerini alması gereklidir.

Günümüze kadar resim eleştirisi üzerine yapılan yayınların sayısı binleri aşmakla birlikte, bu yayınların çoğunda bilimsellikten uzak, kişisel beğeni ve yargıların sergilendiği gözlenmektedir. Türkiye'de resim

eleştirisi üzerinde gereği gibi durulmamış, yazarların olaya bakış acısı ile değerlendirme biçimi ve yöneldiği kriterler araştırılmamıştır. Eleştirilerde gözlenen yöntemsizlik veya kullanılan yöntemlerdeki farklılıklar bu konuda çalışanları çelişkilere sürüklemekte, problemi daha da büyötmektedir. Öte yandan resim eleştirilerinin yer aldığı bilinen eski tarihli yayınların piyasada bulunmaması, Milli Kütüphane'de korunanların ise, tahrip edilerek bozulması ve ilgili sayfalarının koparılmış olması da bu konuda çalışanların araştırmalarını güçleştirmektedir.

Durumun böyle olmasına rağmen, Türk resim eleştirisine yönelen hemen hemen hiç bir araştırmamanın bulunmaması, problemin önemini daha da arttırmaktadır.

Bu durumda, eleştirimizin geçmişı araştırılarak sağlıklı bir gelişme içine girmesi sağlanmalıdır. Resim sanatımızın ulaştığı düzey, bütün cepheleriyle ele alınıp yeri belirlenmedikçe sağlıklı bir gelişme gösteremeyeceğine göre, resmideğerlendiren eleştirimizin de durumu tesbit edilmeli ve mutlaka sağlam temellere oturtulmalıdır. Sanat ortamında sürekli eksikliği hissedilen eleştirinin de, toplum hayatında gereken yerini alabilmesi için zaman kaybetmeden bu bilimsel açığın üzerine eğilinmeli ve problemin çözümüne bir yerden başlanmalıdır.

1923-1973 yılları arası Türkiye'de yapılan resim eleştirilerini konu alan bu araştırmayı yapmaktaki amacımız;

a- Yapılan gözlem, görüşme ve saha araştırması sonucu elde edilen bulguların değerlendirilmesine,

b- Geliştirilen gözlem fişlerinde ele alınan yazıların bilimsel kriterler doğrultusunda dökümünün yapılmasına,

c- Türk resim eleştirisinin nitelik ve nicelikleriyle tanıtılmasına,

d- Resim eleştirisini dar bir çerçeveden çıkartarak daha geniş kitlelere ulaştırılmasına; yardımcı olmak ve eleştirinin sanat ortamında gereken yerini almasına katkıda bulunarak, bu konuda çalışanlara bir araştırma modeli sunmaktır.

Önceden belirtildiği gibi resim eleştirisinde bir yöntem birliğine varılamamıştır. Konumuz resim eleştirisi olduğu için araştırmada yöntem geliştirirken, belli kriterler tesbit edilmiş ve bir yöntem probleminden yola çıkmak zorunda kalınmıştır.

Bu çalışmada, bilimsel araştırma yöntemleri doğrultusunda bir maket geliştirilmiş ve bu maket ışığında çalışılmıştır.

Araştırmanın başında Batı anlamındaki Türk resminin gelişiminden söz edilerek, Cumhuriyet dönemine kadar yapılan eleştiriler ele alınmıştır. 1923-1973 yılları arası kaleme alınan eleştirilerise, geliştirilen maket doğrultusunda sınıflandırılarak dökümü yapılmıştır. Bu bölümde söz konusu edilen eleştiriler, geliştirilen gözlem fişlerine objektif bir şekilde aktarılmıştır.

Sanat olayında 1-Toplum ve Dış Dünya, 2-Sanatçı, 3-İzleyici, 4-Sanat eseri, gibi ögelerin rol oynadığı öteden beri bilinmekle beraber; sanatın bu ögelerden birine yöneldiği belirtilmektedir. Öte yandan eleştirmenlerin de bu ögelerin birine veya birkaçına ağırlık verdikleri görülmektedir. Bu duruma bağlı olarak araştırmamızda, dört ölçme tablosu meydana getirilmiş ve bu tablolar kendi içlerinde alt konulara ayrılarak çizelgeler listesi oluşturulmuştur (bk.Çizelgeler Listesi).

Araştırmanın Katalog kısmı, benzer gözlem fişleri değerlendirilerek hazırlanmıştır. Bir örneklik prensibi ışığında yapılan bu değerlendirmelerin dökümü;

1-Topluma ve Dış Dünyaya Yönelik Eleştiri Çizelgesi

2-Sanatçıya Yönelik Eleştiri Çizelgesi

3-İzleyiciye Yönelik Eleştiri Çizelgesi

4-Sanat Eserine Yönelik Eleştiri Çizelgesi'ne

işlenmiş, böylece söz konusu eleştirilerin sağlıklı sınıflamaları yapılarak bilimsel bir sonuca ulaşmaya çaba harcanmıştır. Araştırmanın sonuna; tezimize faydalı olur düşüncesiyle, Türk resminin sorunları ile Türk resminde eleştiri eleştirmen sorunu, bölümler halinde eklenmiştir.Çeşitli sanat-edebiyat dergileri ile günlük gazetelerde yayınlanan eleştiri yazılarından yararlanılarak hazırlanan bu araştırmada, görüşlerini kriter olarak aldığımız eleştiri yazarları ve ilgili makaleleri şunlardır;

Akbal, O., "Non-figüratif için Ne Düşünüyorsunuz?", 1954.

Akdeniz, H., "Türk Resminin Sorunları", 1983. Aksal, S.K., "Non-figüratif için Ne Düşünüyorsunuz?", 1954. Aksel, M., "Bizde Sosyal Sanat", 1949. Aksoy, F., "Resmin Zoru", 1961.

Aksoy, S., "Türk Sanatının Dertleri", 1960. Aksügür, İ., "Türk Resminin Sorunları", 1983. Altan, Ö., "Çağdaş Sanat Kişisel Sanat Görüşü", 1965. Altar, N.C., "Sanat Tenkidçiliğine Doğru", 1947. Altınok, İ., "Türk Resminin Sorunları", 1979. Anıl, Y.İ., "Gerçek Sanatın Çilesi", 1951. Arseven, C.E., "Günün Sanatı ve Türk Zevki", 1954. Arvasi, A., "Diyalektiğimiz ve Estetiğimiz", 1982. Aslier, M., "Türk Resminin Sorunları", 1983. Atagül, T., "Türk Resminin Sorunları", 1983. Atram, M., "Orduvindeki Resim Sergisinde Birkaç Saat", 1946. Ayaz, M., "Yanıt", 1966. Batu, S., "Gerçek Tenkid Hasreti", 1949. Berk, N., "Mücerret Resme Dair Notlar", 1952.

Berk, N., "Sanat Tenkidçileri İstanbul'da", 1954. Berk, N., "Gazete ve Dergiler Arasında", 1954. Berk, N., "Tenkid Ahlakımız", 1959. Berk, N., "Kopyacılık Üstüne", 1959. Berk, N., "Soyut Sanatın Blöfleri", 1961. Berk, N., "Türk Sanatı Avrupa'da", 1964. Berk, N., "Bir Ressam", 1968. Berk, N.; "Güzellik Duygusu", 1968. Berk, N., "Bir Ayın Yankıları", 1969. Berkel, S., "Non-figüratif için Ne Düşünüyorsunuz?", 1959. Büyükişleyen, M.Z., "Türk Resminin Sorunları", 1983.

Çekil, C., "Türk Resminin Sorunları", 1983. Çetintaş, S., "Sanatta Soysuzlaşma, Milliyette Soysuzlaşma Demektir", 1949. Dındaroğlu, H., "Neden eleştirmenci Yetişmez", 1955, Dındaroğlu, H., "Eleştiricinin Çilesi", 1961. Dranas, A.M.,

"İkinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi", 1940. Epikman, R., "Sekizinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi", 1947. Eren, C., "Devlet Sergisi Türk Sanatına Yararlı Olmakta mıdır", 1965. Eren, C., "Nuri İyem", 1967. Ergüz, R., "Sanat Eserini Anlama Sanatı", 1949. Erkek, A., "Soyut Sanat", 1966. Erzen, J., "Türk Resminin Sorunları", 1983. Eyüboğlu, B.R., "Röprodüksiyon Müzeleri", 1946. Eyüboğlu, B.R., "Non-figüratif için Ne Düşünüyorsunuz", 1954. Fuat, M., "Eleştiriye Saygı", 1959. Genç, A., "Türk Resminin Sorunları", 1982. Germaner, A.T., "Türk Resminin Sorunları", 1983. Gönenç, T., "Türk Resminin Sorunları", 1983. Görele, H., "Çağımız Sanatı Hakkında İleri Geri Düşünceler", 1965. Güvemli, Z., "Ayın Sergileri", 1954. Güvemli, Z., "Non-figüratif için Ne Düşünüyorsunuz", 1954. Güvemli, Z., "Çoğunluk Eskilerde", 1958. Güvemli, Z., "Resimden Anlamak", 1958. Güvemli, Z., "Anlamadığımız", 1959. Hacıhasanoğlu, M., "Sanatkar ve Politika", 1951. Hançerlioğlu, A., "Non-figüratif için Ne Düşünüyorsunuz", 1954. Hançerlioğlu, O., "Non-figüratif Sanat", 1951. Hançerlioğlu, O., "Non-figüratif için Ne Düşünüyorsunuz", 1954. Haşım, A., "Ressamlarımız Hakkında Bir Mütalâa", 1337 (1921). İlhan, A., "Soyut Sanat Üzerine İleri Geri Düşünceler", 1958. İslimyeli, N., "31.Devlet Resim ve Heykel Sergisi", 1970. İyem, N., "Sanat-Sanatçılar", 1962. İyem, N., "Bir Formalist Ressamın Düşündürdükleri", 1962. Kabaş, Ö., "Türk Resminin Sorunları", 1983. Kaptan, A., "Dertler Arasında Bir De Tenkitçi Yokluğu", 1949. Kaptan, A., "Kurulu Tahtından İnmiş Sanatın Emrinde Tabiat", 1949. Kaptan,

A., "Bir Sergi ve Ötesi", 1965. Karakaş, F., "Non-figüratif için Ne Düşünüyorsunuz", 1954. Keskinok, K., "Plastik Sanatlarda Form", 1965. Keskinok, K., "Plastik Sanatlarda Ritm", 1965. Kısakürek, A.M., "Sanatkarın İç Dünyasına Girebilmek", 1949. Koçak, N., "Türk Resminin Sorunları", 1983. Kunt, G., "9.Devlet Resim ve Heykel Sergisi Dün Açıldı", 1948. Levent-oğlu, T., "7.Devlet Resim ve Heykel Sergisi Münasebetiyle Bugünkü Türk Resmine Bakış", 1946. Nabi, Y., "Halka Yaklaşmak", 1954. Olgaç, T., "Övme ile Sanat, Alkışla Sanatçı Olmaz", 1949. Onat, M.S., "Resme ve Bedri Rahmi'ye Dair", 1949. Onat, M.S., "Üç Resim Sergisi", 1949. Onat, M.S., "Dört Resim Sergisi Daha", 1949. Onat, M.S., "Resmimiz Nereye Gidiyor", 1949. Özgül, M., "Sanat Anlayışı", 1951. Özsezgin, K., "Sanatsal Gerçek", 1966. Özsezgin, K., "Resim Yapmak", 1966. Özsezgin, K., "Çizgi", 1966. Özsezgin, K., "Gene Eleştiri Üzerine", 1968. Özsezgin, K., "Değinmeler", 1968. Özsezgin, K., "Kültür Eğitimi", 1968. Özsezgin, K., "Değinmeler", 1968. Safa, P. "Sanat Ne içindir", 1946. Sevengil, R.A., "Millet Ölçüsünde Sanat İstiyoruz", 1950. Tansuğ, S., "Kaya Özsezgin'e Cevap", 1960. Tansuğ, S., "Son Resim Olayları", 1961. Tan-yol, C., "Sanatta Fayda", 1952. Tekcan, S.S., "Türk Resminin Sorunları", 1983. Tollu, C., "Tenkidin Faydası", 1952. Tunç, M.Ş., "Sanatın İç Yüzü", 1337 (1921). Tunç, M.Ş., "Resim ve Ruhiyatı", 1338 (1922). Tunç, M.Ş., "Resim ve Metafizik", 1338 (1922). Turani, A., "Modern Sanat Neden Soyutlamaya Gitti", 1959. Turani, A., "Modern Teknoloji

Karşısında Sanat Yaratıcılığı", 1965. Turani, A., "Doğuş Galerisinin Açılışı Münasebetiyle Düşündüklerimiz", 1966. Turani, A., "Türk Resim Sanatının Çağımıza Uygun Yaşama Noktasının Tesbiti", 1966. Turani, A., "Bizde Eleştiri Cemil Eren ve Sergisi", 1966. Uzel, C., "Güzel Sanatlar Birliğinin Resim Sergisi", 1961. Üren, E., "Eyüboğlu'nun Resim Sergisi", 1946. Üren, E., "Arif Kaptan'ın Sergisi", 1949. Üren, E., "Resim Anlayışımız", 1949. Yetkin, S.K., "Güdümlü Edebiyat Üzerine", 1954. Yetkin, S.K., "Günün Sanatı ve Türk Zevki", 1954. Yetkin, S.K., "İlgisizlik Kimlerde", 1954. Yetkin, S.K. "Dünkü Hasan Kaptan", 1965. Yetkin, S.K., "Gerçek Sanat Üzerine Düşünceler", 1965. Yetkin, S.K., "Turgut Zaim'in Resim Sergisi", 1966. Anonim, "Bir Ressama Cevap", 1338 (1922). Anonim, "Tenkit Hasreti", 1949. Anonim, "Melih Cevdet ile Bir Konuşma", 1950. Anonim, "Son Sergiler", 1956. Anonim, "Sabri Berkel Anlatıyor", 1958. Anonim, "Azra İnal Anlatıyor", 1958. Anonim, "Cemal Tollu Anlatıyor", 1958. Anonim, "Z.Faik İzer Anlatıyor", 1958. Anonim, "Türkiye'de Modern Resim", 1961. Anonim, "Sanat", 1962. Anonim, "Fahir Aksoy Konuşuyor", 1963. Anonim, "Sabiha Eren-gül'ün Grafik Sergisi", 1965. Anonim, "Nereye Gidiyoruz", 1966, Anonim, "İpek Aksüğü ile Görüşme", 1983.

Batılı anlamdaki Türk resminin yüz yılı aşkın geçmişini incelediğimizde, resim sanatımızın ciddi bir kimlik problemiyle karşı karşıya olduğu gerçeğini görürüz. Türk resmi henüz, kendi sanat geleneklerinden, kültüründen ve çağdaş değerlerden yararlanarak gelişmiş bir seviyeye ula-

şamadığına göre, problemin çözümü konusunda çalışmak ve zihnin yormak mecburiyeti vardır. Eleştiri işte bu noktada büyük önem taşımaktadır. Çünkü meselelerin olumlu ve olumsuz yanları tarafsız bir gözle olaylara ve örneklerle dayanılarak tartışıldığı sürece ortaya çıkacak ve problemin çözümü yolunda adımlar atılabilecektir.

Eleştiri konusunda yapılacak çalışmaların Türk resminin kimliğini ortaya koymasına ve sanat problemlerinin çözümüne yardımcı olacağı kanaatindeyiz. Bu araştırma, bu konuda henüz bir başlangıçtır. Başlangıç olması dolayısıyla da pek çok eksiğinin bulunması tabiidir.

II - 1923 ÖNCESİ TÜRKİYE'de RESİM ELEŞTİRİSİ

A - Batılı Anlamda Türk Resmi'nin Gelişim Çizgisi

III.Selim ve II. Mahmut zamanında batıya yönelik anlayışın kendini yavaş yavaş göstermesiyle, 1793'te kurulan Mühendishane-i Berri Hümayun ve 1834'te açılan Harbiye Mektebi'nin programlarında teknik resim dersi yer almaya başlamıştı. Bu okullardan mezun olduktan sonra Avrupa'da öğrenimlerini sürdüren bir kısım öğrencilerin ilgi ve eğilimleri sonucu ilk ressamlarımızın yetişmeye başladığı kabul edilmektedir⁽¹⁾.

Sultan Abdülaziz döneminde devlet yönetim mekanizması ile ordu içinde batıyı örnek alan çalışmalar yanında, sosyal hayatta da bir takım canlanmalar olmuştu, Resim alanında ise Avrupa seviyesine yetişmek çabaları, batılılaşıma yolunda en iddialı adımların atıldığı bu dönemde, kendisi de resim yapan Sultan Abdülaziz devrinde başlamıştır⁽²⁾.

Askeri okul çıkışlılardan pek çok öğrenci 1835'te Paris'e gönderilmişti. Bunlar arasında İbrahim Paşa, Hüsnü Yusuf Bey, Tefik Paşa, ve Ahmet Emin Bey Batı tekniğinde çalışan ilk Türk ressamı olarak tanınırlar⁽³⁾.

(1) Çetin Aytaç, Sanat ve Uygarlık, Ankara 1979, s.216.

(2) Anonim, Türk Ansiklopedisi, İstanbul 1985, s.3226.

(3) Burhan Toprak, Sanat Tarihi, İstanbul 1983, 21. Baskı, s.218.

Türk Resmi'nin Batı tekniğinde kurucularından söz ederken, en önemli yeri şüphesiz Osman Hamdi Bey'e vermek gerekir. Ressam ve arkeolog olan Osman Hamdi, Türkiye'de sanatçı kişiliği yanında, sanat eğitimi, müzecilik ve arkeoloji sahalarında çok büyük ve unutulmaz hizmetler vermiştir. 1881 yılında İstanbul Arkeoloji Müzesi'ni kurarak 1883-1895 yılları arasında yaptığı kazılarla müzenin zenginleşmesini sağlamıştır. 1883 yılında sonraları adı Güzel Sanatlar Akademisi, bugün ise Mimar Sinan Üniversitesi olarak değiştirilen "Sanayi-i Nefise Mekteb-i Ali-si"ni kurarak uzun süre bu sanat yuvasının başında bulundu. Ayrıca sanat eserlerinin yurt dışına kaçırılmasını önlemek amacıyla "Asar-ı Atika Nizamnamesi" (Eski Eserler Yönetmeliği) hazırlayarak Türkiye'de ilk defa devletin sanat eserlerini kontrol altına almasını sağlamıştır.

1887'den 1908'e kadar öğretim zorunluluğunun yabancılara verildiği Sanayi-i Nefise Mektebi'nde bu tarihler arasında yetişen sanatçı görülmezken, Mühendishane ve Harbiye'nin resimhanelerinden yetişenlerin faaliyetleri izlenebilmektedir. Osman Hamdi, Şeker Ahmet Paşa, Hüseyin Zekai Paşa, Süleyman Seyyit, Hoca Ali Rıza gibi sanatçılar Türk resminin ilk klasik kuşağı sayılırlar, Bunlar, 19. yüzyıl Batı realizminin birer ustası olarak, daha çok manzara ve cansız tabiat konularına yöneldiler. İçlerinde yılmaz figürlü büyük kompozisyonlar yapan Osman Hamdi'dir. Tabiatın mutlak gerçeğine bağlı kalan sanatçı aynı zamanda

çok usta bir portre ressamıydı⁽⁴⁾. Osman Hamdi, doğulu olmakla birlikte, bir oryantalist gibi eski Osmanlı topluluğunun hayatını ele aldı.⁽⁵⁾

Halil Paşa Türk empresyonizmini hazırladı. Sanayi-i Nefise Mektebi'ne girerek 1908'de Osmanlı Ressamlar Cemiyeti'ni kurduktan sonra, Meşrutiyetin ilanıyla 1910 yılında devletçe açılan yarışmayı kazanarak Paris'e gönderilen İbrahim Çallı, Nazmi Ziya, ve arkadaşları Türk Resminin ikinci kuşağını oluştururlar⁽⁶⁾.

Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle 1914'te yurda dönen bu ressam, Galatasaray Lisesi'nde sergiler açıp sanat hayatımıza yep yeni biçimler ve renkler sundular. Aynı zamanda yağlı boya resmi de toplum hayatına sokmayı başardılar⁽⁷⁾. Bu ressamlardan İbrahim Çallı, renklerle kolaylıkla oynamasını bilen bir usta, Feyhaman Avsan realist bir portreci, Şevket Dağ cami içlerini yeniden yapan sabırlı bir işçi, Avni Lifij melankolik görünüşünü canlandırmaya çalışan bir romantik. Mihri Müşvik taşkın bir lirik, Namık İsmail iyi iş çıkarabilen birer usta olarak sayılabilmekte, Hikmet Onat ile Nazmi Ziya da huzur içindeki Boğaz kıyılarını, kırları ve ağaçlık yolları canlandır-

(4) Nurullah Berk, Resim Bilgisi, İstanbul 1982, 4. Baskı, s.165-167.

(5) Burhan Toprak, Sanat Tarihi, İstanbul 1983, 21.Baskı, s.249.

(6) Nurullah Berk, H.Gezer, 50 Yılın Türk Resim ve Heykeli, İstanbul 1973, s.18-40.

(7) Nurullah Berk, a.g.e., s.165-166.

maya çalışan birer manzara ressamı olarak değerlendirilebilmektedir.⁽⁸⁾ . Münih ve Paris'te çalışmış olan genç kuşak sanatçıları 1928 yılında yurda dönerek "Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği"ni kurmuşlardı. Galatarasaray sergilerine tepki olarak çıkan sanatçılardan Zeki Kocamemi ve Ali Avni Çelebi; şekilleri bozarak, çizgiye dayanan bir tür "constructiöismé"i temsil ediyorlardı. Böylece empressyonizm'den uzaklaşmış, renklerin güzelliğine karşı, desende yeni yapı kuralları aranılıyordu. 1929'dan itibaren açılmaya başlayan müstakiller'in sergilerinde Refik Epikman, Cevat Dereli, Mahmut Cuda, Şeref Akdik ile heykeltraş Hadi Bora'nın eserleri dikkat çekiyordu.

Müstakil Ressamlar ve Heykeltraşlar Birliği'nin kuruluşu ile açılan ilk modern devre, Avrupa'dan dönen altı genç ressamın 1933 yılında "D" Gurubu adıyla toplanarak sergiler açmasıyla yeni bir dönüm noktasına girdi. Müstakiller'in belirsiz bir estetikle kurdukları ekole "D Gurubu" kesinlik getirdi⁽⁹⁾ . Nurullah Berk, Cemal Tolu, Abidin Dino, Elif Naci, Zeki Faik İzer ve Zühtü Müridoğlu'nun oluşturduğu bu gurubun ilk sergisi bir desen ve suluboya çalışmalarından oluşuyordu.

Açıtıkları ilk sergilerden pek çoğu saldırıya uğ-

(8) Burhan Toprak, Sanat Tarihi, İstanbul 1980, 21. Baskı, s.249.

(9) Nurullah Berk, Resim Bilgisi, İstanbul 1982, 4. Baskı, s.168.

rayan "D Gurubu" sanatçıları tam bir cesaretle Kübizm'den bu yana Batı'da yayılan tekniklere ve görüşlere bağlılığını kesin olarak açığa vurdu. Gurubun başlıca tasası, soyuta yaklaşan bir kübizmdi. Bu ana eğilime kontrüktif-insacı-bir eğilim, ekspresyonizm ve biraz da sürrealizm katılıyordu. Bir kaç yıl içinde Bedri Rahmi Eyüboğlu, Eren Eyüboğlu, Sabri Berkel, Arif Kaptan, Halil Dikmen, Hakkı Anlı ve Eşref Üren bu yeni guruba katıldılar.

Bu eğilimlerden çok farklı bir tutumla çalışan Turgut Zaim, Avrupa ekollerinden tamamen sıyrılmış doğrudan doğruya halk sanatıyla ilgili, biraz eski minyatürlerin havasında Anadolu resmi yapıyor ve geçen yıllara rağmen, bu anlayışından şaşmıyordu. Bu tavrıyla Turgut Zaim, Türkiye'de "yerli resim" akımının önderi kabul edilmektedir.

Batı'da gelişen akım ve anlayışlara bağlılığını sürdüren "D Gurubu"na bir tepki olarak 1940'larda "Yeniler Gurubu" kurulur. Gerçekçi, toplumcu görüşü savunan Yeniler Gurubu, halkın acı ve isteklerini ele alarak, sosyal meselelere eğildiler. Nuri İyem, Avni Arbaş, Selim Turan ve Ferruh Başağa, gurubun açtığı sergilerde dikkat çekiyorlardı.

1946'ya gelindiğinde, bu gurubların dağıldığı ve üyelerinin Batı'ya gittiği görülür. Bu dönemden itibaren sanatçıların kendi kişisel sanat anlayışı doğrultusunda resimler meydana getirme eğiliminde oldukları izlenebilmektedir.

Son yıllara doğru, giderek artan sergiler, zengin-

leşen yayınlar ve sanat eğitimi yapan kurumların yaygınlaştırılmasıyla Türk Sanat dünyasında gözle görülür bir canlılık kazandırıldı. Yine bu dönemde belirtildiği gibi, "Soyut Sanat anlayışının kolaylaştırdığı" ressamlık, Türkiye'de hızlı bir gelişme gösterdi (10).

Bugün Türk sanat ortamında görülen değişik araştırma ve uygulamalar yarının sağlam değerlerine temel olacak.

(10) Nurullah Berk, Resim Bilgisi, İstanbul 1982, 4.Baskı, s.175.

B- Resim Eleştirilerinin Gelişim Çizgisi

Eleştiri, Tanzimat'tan sonra, Avrupa ile ilişkilerin yoğunlaştığı bir sırada Türk kültür ve sanat ortamına girmiştir. Çünkü varolabilmesi için bir sanat eserini gerekli kılan bu tür, Batılı anlamda resim etkinliklerinin denendiği 19.yüzyıl sonlarına doğru ancak benimsenebilmiştir.

"Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde tarihi eserlerin korunması, bakım ve onarımı yapılarak denetim altına alınması çalışmaları başladı. Osman Hamdi Bey, öncülüğünde tarihi eserlerin toplandığı ve sergilendiği müzeler açıldı. Bu dönemde tarihi eserlerin ülke dışına çıkartılması eskiye oranla daha geniş bir şekilde yapılması üzerine Osman Hamdi bey tarafından bir Eski Eserler Nizamnamesi (Asar-ı Atika) 1867'de çıkartıldı.⁽¹¹⁾

Asar-ı Atika'nın çıkartılması ve böylece devletin sanat eseri üzerine eğilmesi ve değer verip korunmasına yönelik resmi tedbirlerin alınmasıyla; güzel sanatlara ilişkin yazı ve eleştirilerin basında yer almaya başladığı görülür. Konuyla ilgili 2 Mayıs 1872 tarihli Haka-yık-ül Vekayi adlı gazetede imzasız çıkan bir yazıda;

"...Güzel sanatları gelişmemiş bir devlet medeni bir devlet olarak kabul edilemez. Osmanlı İmparatorluğunda

(11) Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, VII.Cild, Ankara 1964, s.218.

mimari, resim, müzik iptidai ve geri bir manzara göstermektedir. Yükseliş devrinin mimari eserlerini tamir edebilecek seviyede bile adamlarımız yoktur. Resim ancak okullarımızda basit bir şekilde öğretilmektedir..." denilerek tarihi eserler üzerindeki ilgisizliğe ve sanat eğitimindeki olumsuz tabloya dikkat çekiliyordu. Ayrıca toplumumuzun güzel sanatlar bakımından böyle bir durumda kalmasının doğru olmadığı bildirilen yazıda; "...bir resim ve mimarlık mektebinin açılması, Avrupa'dan getirilecek öğretmenlerin ders vereceği bir müzik mektebinin tesis edilmesi ve her yıl resim sergilerinin açılması gereklidir..."⁽¹²⁾ denilerek alınması istenilen tedbirler tavsiye ediliyordu. Bu istekler pek dikkate alınmasa bile güzel sanatların batılı bir görüşle önemi kavranmış ve bu konunun topluma mal edilmesi için, böylece bilimsel tartışmalar başlatılmıştı.

Yabancı ressamlar öncülüğünde giderek toplum hayatına girmeye başlayan Batılı anlamdaki Türk resmi, ve bu resmin Türkiye'de ilk temsilcileri olan Asker Ressamlar, devletin de desteği ile sanat faaliyetlerini yoğunlaştırırlar. Bu çabalar önceleri daha çok askeri okullar ve saray çevresinde görülebilmektedir.

Batılı anlamda resmin Türkiye'de görülmesi ve yabancı ressamlar tarafından yaygınlaştırılmasıyla sanatın topluma mal edilmesinde önemli aşamalar elde edilmişti .

(12) Enver Ziya Karal, a.g.e., s.219.

1874 yılı Şeker Ahmet Paşa'nın Türkiye'de ilk resim sergisini gerçekleştirmesi dolayısıyla önem taşıyor. 1875 yılında ise ikinci sergi, Ahmet Ali Efendi tarafından Üniversite salonunda açılmıştı⁽¹³⁾.

Bu sıralarda Osmanlı ressamlarının bir tasarısı gerçekleşmek üzeredir. "Club de L'ABC" ya da "Elif ba Klübü" adı altında bir klüp kuruldu. Sanat faaliyetlerinin daha etkili olabilmesi amacıyla kurulan bu klüpte, İngiliz Elçiliğinin koruyuculuğunda güçlü bir misyoner hareketi bulunmaktaydı. Bu sebeble İstanbul'da başlayan her yenilik hareketi hristiyan kelimesi altında birleşiyor ve müslüman olmayan azınlıkların yararına çalışıyordu⁽¹⁴⁾.

Sanat kuruluşu olarak kendini tanıtan "Elif ba Klübü" 1880 yılında ilk sergiyi Mavratırdato adlı bir Rum aracılığıyla Tarabya'da bir Rum Okulu'nda açmış ve doğal olarak sergide daha çok hristiyan sanatçılar yer almıştı. Klüp 1881 yılında Tepebaşı Belediye Bahçesi'nde ilkin-den daha çok ilgi gören ikinci sergisini düzenlemişti. Böylece sergiler İstanbul'un sosyal hayatına bir alışkanlık olarak girmiş, hele batıdan uyarlanışı nedeniyle uygarlık yolunda hızlı bir aşama yapma isteği içinde yanan aydın sınıflarca sevinçle benimsenmiştir⁽¹⁵⁾. Batı

(13) Osman Öndes, Preziosi, İstanbul 1974, s.55.

(14) O. Öndes, a.g.e., s.20.

(15) O. Öndes, a.g.e., s.55.

kültürünün bir kurumu olan sanat eleştirisinde birer ikişer ortaya çıkmasına batılılaşma eğilimlerinin aydın çevre tarafından benimsenmesinin ve yenilik hareketlerinin uç vermesinin önemli bir etkisi olduğu da kabul edilmektedir⁽¹⁶⁾.

1880 yılında ilk Sanayi-i Nefise sergisinin açılması dolayısıyla Osmanlı Gazetesi'nin 14. sayısında sergiyi değerlendiren bir yazıya rastlanmaktadır. Abdullah Kamil tarafından kaleme alınan bu yazı, Türkiye'de resim eleştirisi türünün ilkörneği olarak kabul edilmektedir.⁽¹⁷⁾

Sanayi-i Nefise'nin ilk sergisi ile ilgili olarak "Masencer" gazetesinde Türk sanatını basit bir şekilde ele alıp istismar eden Fransızca bir makale yayınlanmıştı. Bunun üzerine Abdullah Kamil sergi hakkındaki görüşlerini Osmanlı gazetesinde açıklamış ve Masencer gazetesinin ilgili makalesine büyük bir tepki göstermişti.

Türk sanatını değerlendiren eleştirilerin batılılıkların tavırlarına karşı bir tepki olarak ortaya çıkabilmiş olması gerçekten çok ilginçtir.

Bu ilk örnekte Abdullah Kamil sergiyi tanıtıcı bilgi verdikten sonra;

"... Daima ve her fırsatta istismar etmek istediği müslümanları hasmane bir fikirle sanat anlayışından uzak tutmak gibi bir garazkarlık gösteren bu gazetenin fikir-

(16) Anonim, Genel Kültür Ansiklopedisi, İstanbul 1981, s.1202.

(17) Anonim, a.g.e., s.1202.

lerini anlıyorduk. Ancak, refikimizin bu hareketini mazur göremediğimizden bu hareketini protesto etmek görevimiz icabıdır..." diyerek Masencer gazetesinin fikirlerine karşı çıkmış Osmanlı Ressamlarını övücü ve iyimser bir hava ile değerlendirmişti.⁽¹⁸⁾ Klübün 1881'de düzenlediği ikinci sergisi üzerine Abdullah Kamil'in sergiyi konu alan bir yazısına rastlanmaktadır. Osmanlı gazetesinde yer alan bu eleştirisinde de ; serginin açılacağı yer tanıtılırken, serginin hergün saat altıdan gün batımına kadar gezilebileceğini ve sergi için adam başına iki kuruş civarında giriş ücretinin alınacağını belirtmiş ve "... Eshabı sanattan bazılarından aldığımız bilgilere istinaden Osmanlı sanatının işbu sergisinde geçen sene Tarabya'daki sergiden daha parlak bir surette teşhir olunacağı anlaşılmıştır..."⁽¹⁹⁾ diyerek sergi açılmadan genel kanaatlerini açıklamış ancak, sergi açıldıktan sonra da görüşlerini kamuoyuna sunmuştu. Bu yazısında ;

"...Velhasıl bu sergi, mevkice olan bazı noksanları ile beraber pek çok sanat eseri toplamıştır ki, bunlardan bazıları gayet usta bir şekilde ve mahirane yapılmış olup birinci derecede takdir ve aferine layık eserlerdir ve ekserisi dahi nefasete havi levhalar olup en fazla tenkitçi bir münekkid bile haksızlığı kabul etmeksizin bunlardan velev birisi için olsun fena yapılmış diyemez..."⁽²⁰⁾

[18) O.Öndeş, a.g.e., s.62.

(19) O.Öndeş, a.g.e., s.65.

(20) O.Öndeş, a.g.e., s.67.

Yazar sergiye katılan ressamaları tebrik ettikten sonra, okuyucularınaserginin gezilmesini tavsiye etmişti.

Sanayi-i Nefise sergileri üzerine Abdullah Kamil'in yazıları aynı gazetenin yazarlarından Süleyman Efendi tarafından pek fazla şişirilmiş bulunarak eleştirilmiştir.

"... Bana kalırsa sanatkarların yaptıkları eserleri fena bulmak veyahut onları pek yüksek şekilde değerlendirmek uygun olmayıp aksine eleştirilerimizde onları teşvik etmeli ve yol göstermeliyiz..." (21)

"... Sanki bizde pek mükemmel resim üstadları varmış gibi bir takım enfes eserlerden bahsederseniz buna halk ile beraber bir takım sanayi erbabı nasıl inanabilsin..." diyen Süleyman Efendi sanatçı ve sanat eserlerine pek iyimser olarak değerlendirmek yerine onlara yol gösterici bir eleştirinin gerekliliğini vurgulamaktadır. Anlaşıyor ki, ilk eleştiri örnekleri, daha çok tanıtıcı türde olup henüz objektif kriter ve estetikten yoksundur. Fakat tanıtıcı türde bile olsa eleştirilerin basında sık sık yer almasıyla giderek bir kamuoyu oluşturmaya önemli bir aşama olarak görülmektedir.

1908 yılında kurulan Osmanlı Ressamlar Cemiyeti, Şehzade Abdülmecid'in desteği ile 1910 yılında Türkiye'de ilk resim dergisi olan "Osmanlı Ressamlar Mecmuası"nı çıkardı. Derginin ilk sayısında güzel sanatların insan ruhu

(21) O.Öndeş, a.g.e., s.72.

üzerindeki olumlu etkilerine dikkat çekilirken; yine o yıllarda çıkan Şehbal dergisinde, daha çok izlenimcilik akımı tanıtılmakta ve bu akımın savunuculuğu yapıldığı gözlenmektedir. (22) .

1910 yılında Avrupa'ya giden Osmanlı Ressamlar Cemiyeti üyeleri, savaş nedeniyle 1914'de yurda dönünce her yıl sergiler açmaya başlarlar. Aksatmadan sürdürülen bu sergilerle ilgili olarak bazı felsefe hocalarının, edebiyatçıların ve ressamların eleştirileri gazete ve dergilerde yayınlanır. 1915-1923 yılları arasında Dergah, Şebab gibi dergilerle Tercüman-ı Hakikat ve İkdan gibi gazetelerde genellikle sergilerin duyurusunu veren yazılara rastlanmaktadır. Bazı yazılarda ise, sanat eserini tabiatın bir taklitçisi olarak gören anlayışlar eleştirilmektedir (23) . Edebiyatçılarımızdan Ahmet Haşim sanatçıların başarısızlıklarından bahsederken;

"... Ressamlarımız, ihtimal yine mesleklerinin bir çok maddi fedakarlıklar... gerektirdiğini öne sürerek, hayatın acı şeraitinden ve etraftan kafi derecede teşvik ve gayret görmemelerinden şikayet edecekler..."

"... Bu türlü şikayetlerden ve sitemlerdenterzim eden kanaata göre öyle anlıyoruz ki ressamlarımıza resmin bizde bir türlü terakki edemeyişinden mes'ul, onlardan

(22) Adnan Turani, Batı Anlayışına Dönük Türk Resmi Sanatı, Ankara 1977, s.10.

(23) Mustafa Şekip Tunç, "Sanatın İç Yüzü", Dergâh, 15 Nisan 1337 (1921), Sayı: 1, s.4.

başka, hemen az çok, herkesdir. Bu kanaat ne dereceye kadar nevsül emare mutabık, ne derece doğrudur?... Maişet darlığı ve buna benzer gayri müsait şeraitin sanatkarı felce uğratmak kudretinde olduğuna dair tarih-i sanat sayısız misallerle doludur... birer mak içinde dehalarının mahsulünü rahatça vermiş olan bir kaç büyük istisnaya mukabil niceleri gösterilebilir ki bunların hayatlarını, iki kırık kanat gibi ömürlere boyunca süreklemişler ve elem ve ızdırabın güneşinde yanarak yetişmişlerdir. Bunlardan ressam olanlar, ruhlarının kanları ile azablarını feryatlarından ve hıçkırıklarından bestelerini tanzim ettiler. Ne mahrumiyet, ne sefalet, ne açlık, ne hastalık onları yollarından alıkoyamadı; en naçiz malzemeler, ellerinde hüsn-ü teşhir için kifayet etti. Fakir (courbe), levhaları için zevcesinden ve çocuklarından başka model bulamazdı. Fakat ruhun bütün esrarını keşfetmek ve ifşa etmek için onlar ona kâfi geldiler..."⁽²⁴⁾ demekle başarisizliğin sebebi olarak ressamların kötü şartlar altında yaşamalarının gösterilmesine karşı çıkmaktadır.

1922 sergisiyle ilgili olarak Dergâh dergisinde çıkan bir yazıda ise; serginin gelecekte sanat görüşünün olgunlaşmasında temel olacak ve ışık tutacak nitelikte olması beklendiği, oysa sanatçıların henüz kendilerini bulamadığı, hayatlarında da hem kendilerinden, hem de sanatlarından uzak oldukları, lakin dillerinden "milli" ve "mahal-

(24) Ahmet Haşim, "Ressamlarımız Hakkında Bir Mütalaa", Dergah, 5 Eylül 1337 (1921), Sayı:10, s.1.

li" sözlerini düşürmedikleri belirtilmekte ve ressam-
ların eleştiriye gelmedikleri ifade edilmektedir⁽²⁵⁾.

Sergiye katılan ressamalar, dedikoduların kendi-
lerine zarar vereceği düşüncesiyle, sanat faaliyetle-
rine ilişkin fikirlerini açıklamaktan çekindikleri anla-
şılmaktadır⁽²⁶⁾. Yapılan görüşmelerden anlaşıldığına gö-
re ressamalar henüz ortak bir görüş çerçevesinde toparlan-
mış değillerdir. Çoğunluğu sergiyi beğenirken, kimi res-
samlar hala Paris'ten döndükleri gibi durarak bir adım
ileri gidemedikleri, çünkü aramadıkları belirtilmekte-
dir. Bazı ressamalar "milli sanat" diye bir şeyin olama-
yacağını savunurken, bazı ressamalar milliğin kendi mem-
leket gerçeklerinden, sosyal hayatından ve geçmiş sa-
natın incelenmesinden doğacağı, ya da "samimi eserle-
rin", "milli" olabileceğini düşünmektedir. Bu arada ile-
ri sürülen fikirlerden biri de, Türkiye'de henüz sanattan
anlayan bir çevrenin, hatta "bir göz"ün bile bulunmadı-
ğı, oysa resmin ancak ondan anlayan çevrenin varlığı ile
ilerleyebileceğidir. Mustafa Şekip yazılarında genellikle
eleştirmenlerin resim ve edebiyatı bir birine karış-
tırdıklarını ileri sürerek, ressamın seçici ve açıkla-
yıcı, seyircinin ise benzetmesi olduklarını savunmakta-
dır⁽²⁷⁾.

(25) (E) Dergah, 5 Ağustos 1338 (1922), Sayı:32.

(26) "Bir Ressama Cevap", Dergah, 5 Eylül 1338 (1922),
Sayı:34.

(27) Mustafa Şekip Tunç, "Resim ve Ruhiyatı", Dergah, 20
Ağustos 1338 (1922), Sayı:34 "Resim ve Metafizik",
Dergah, 20 Eylül 1338 (1922), Sayı:35.

Mustafa Şekip, sanat faaliyetinin altında yatan temel gerçeklere değinerek, sanatçıların eksik gördüğü taraflarını açıklamış ve rassamla eleştirmen arasındaki ilişkinin yapıcı olması gerektiğine işaret etmişti; sanatçıların olgunlaşması için felsefeyi ihmal etmemeleri gerektiğini belirten yazar, ayrıca Türkiye'de ressamların "milli" bir amaçtan yoksun olduklarını da vurgulamıştır.

1919'da kurulan Türk Ressamlar Cemiyeti, 1923 yılında Ankara'da Türk Ocağı binasında sergi açmakla hükümet merkezinde ilk sergiyi düzenlemişlerdi. Bir gelenek halinde 1924 ve 1925 yıllarında da sürdürülen bu sergiler Halil Edhem'e göre Cumhuriyet'in en başarılı sergileridir⁽²⁸⁾. Aynı dönemde devletin bazı sanatçıları ödüllendirmesi ve sergilerden resimler alması olumlu bir yaklaşım olarak görülmüş, sanatçılar ve güzel sanatlar açısından da önemli bir adım olarak kabul edilmişti⁽²⁹⁾.

1923 yılında "Yeni Resim Cemiyeti" kurulmuş ve Cemiyetin üyeleri 1923-1926 yılları arasında Avrupa'ya gitmişti. Avrupa'ya giden bu gençlerin 1928'lerde yurda dönüp MR.HB'ni kurmalarıyla çok akımlı sanat ortamını hazırlamışlar ve sanatta çeşitli anlayışları yaratmaya çalışmışlardı. Belirtildiğine göre, bu gurup; ülkede sanat akımlarını çoğaltarak, sanat meraklılarına karşılaştırma yapma imkanlarını sağlamış ve halkın ilgisinin resim ku-

(28) Halil Edhem, Hakimiyet-i Milliye, 2 ve 6 Kasım Sani, 1925.

(29) Halil, Edhem, a.g.e., s.50.

nularına çekilmesini amaçlamıştır⁽³⁰⁾

Anlaşılabileceği gibi, Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar olan dönemde, batının çeşitli akımlarını Türkiye'ye getiren ressamlar ilgisizlik şeklinde görülen olumsuz bir tavırla karşılaşmışlardır. Ancak batı sanat akımlarının Türkiye'de uygulanmaya başlamasıyla, sanatın ne, nasıl ve niçin olduğu soruları tartışılmaya başlanmış ve bu tartışmalar yalnız resim sanatı için değil, edebiyatı da içine alacak bir genişlikte yapılabilmektedir.

Cumhuriyetin ilanına kadar Türk resim eleştirisinin ana hatlarıyla verilen bu çizgisinden anlaşılacağı gibi, belirli bir konuda gelişen seviyeli bir eleştiriden bahsetmek güçtür. Eleştirilerde, yalnızca kişisel kanaatlerin bilimsel bir dünya görüşünden uzak kalınarak yazıya aktarılması sözkonusudur.

Fakat yine de ileriki yıllarda Türk resminin ve eleştirisinin gelişimine bakıldığında 1880'lerde eleştiri üzerine başlayan bu ilk çarpınışların giderek belli bir zemin oluşturdıkları da gözden kaçmamaktadır.

Cumhuriyetin ilanından sonra, ise diğer sahalarda olduğu gibi kültür ve sanat alanında da bir hareketlilik ve canlılık gözlenebilmektedir.

(30) N.Berk, H.Gezer, 50 Yılın Türk Resim ve Heykeli, İstanbul 1973, s.48-49.

III - 1923-1973 YILLARI TÜRKİYE'DE

RESİM ELEŞTİRİSİ

A. Topluma ve Dış Dünyaya Yönelik Eleştiriler:

Sanat olayında toplumun ve dış dünyanın yansıtılmasını kriter olarak kabul edenler, sanat eserini bir aynaya benzetererek, insanın hayatın ve toplumun yansıtılması gerektiği ilkesinden hareket ederler. Sanatı sanat yapan özellikleri eserin dış dünya ile olan ilişkilerinde arayan bu anlayışa göre, eserin başarısı yansıtılması istenilen dış gerçeğe olan bağlılığında aranmaktadır. Ancak yansıtılması istenilen gerçekçilik, çeşitli düşünür, estetikçi ve yazarlara göre değişmektedir. Kimileri tarihi konuların yansıtılmasından yana olurken, bazıları, esere sosyolojik açıdan yönelmektedir. Yine bir kısmı tabiat ve nesnel gerçeklerin yansıtılmasına önem verirken, bazıları da coğrafi ve fiziksel gerçeklerin ifade edilmesine ağırlık vermektedir. Hareket noktası ne olursa olsun, toplumun ve dış dünyanın yansıtılmasına yönelenler eserin doğduğu çağdaki şartları inançları, dünya görüşünü, sanat anlayışını ve gelenekleri araştırarak eseri açıklamaya çalışmışlardır. Bu yüzden Topluma ve Dış Dünyaya yönelik eleştiri, tasvirî bir özellik taşır. Bazan da diğer yargıları öne sürerek eseri, yansıtılması istenilen gerçeğe karşı yargılar.

Türkiye'de bu perspektiften eseri açıklamaya çalışanlar; sanat eserinin, daha çok memleket gerçeğine, ta-

rihine, kültürüne bağlı kalarak ilhamını bunlardan alması gerektiğine işaret edenlerle, "Milli Sanat" anlayışını savunanlardan oluşmaktadır.

Birinci Devlet Resim ve Heykel Sergisiyle ilgili olarak Güzel Sanatlar Mecmuası'nda çıkan bir yazıda "plastik sanatlarımızda bir hümanizmaya doğru gidilmesi" gerektiği ve devletin de buna ön ayak olabileceği belirtilmişti. Söz konusu derginin 4. sayısında İkinci Devlet Sergisinin açılışı dolayısıyla bir yazıya rastlanmaktadır. Bu yazıdan anlaşıldığına göre Ahmet Muhip Dranas, Türk resminin esas problemlerini Milli Karakteristik Meselesi'nde görmekte ve milli bir sanatın gerekliliğine inanmaktadır. Hatta sanatçıları bu konuda bazı kıstaslara bağlamak isteyerek;

"... onlardan kendi içtimai hayatımızdan tarihimizden, destanlarımızdan, masallarımızdan alınmış mevzularla hakiki sanat endişesi ve araştırmaları içinde yapılmış kompozisyonlar istemek faydalı olacaktır..." (30).

demekte topluma ve dış dünyayı yansıtan sanat ile sanatçıyı başarılı görmektedir.

"...Modern sanatın, taklitten, yani yabancı cemiyetlerde yenilik olarak beliren cereyanlardan başkalık gösteren bir özelliği bulunmalıdır..." diyen Tarık Levend-

(30) Ahmet Muhip Dranas, "İkinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi", Güzel Sanatlar Mecmuası, 1940, Sayı:4, s.17.

oğlu, modern resmi yaşadığı devrin ruhunu taşıyan, ve bulunduğu topluluğun benliğine göre kendini gösteren bir ruh tazeliği, bir görüş gençliği olarak ele alırken⁽³¹⁾, sanatla toplum arasında sıkı bir ilişki kurmaya çalışmaktadır. Ayrıca, sanatçının bulunduğu cemiyetin ruhunu en iyi bilen onun en güzel ve kendisine has taraflarını bulup gösteren kişi olduğunu, öyleyse, onun güzellik anlayışı ve görüşü ile cemiyetin topyekûn görüşü arasında bir uygunluğun bulunması gerektiğini de belirtmişti⁽³²⁾.

Modern resmi , yıkıcı olmadığı müddetçe müsamaha ile karşılayan Muvaffak Sami Onat, Bedri Rahmi'yi değerlendirirken, "Birkaç yerli tip ve motifle kendine has milli ve yeni bir resim yaptığına mı inanıyor?"⁽³³⁾ demektedir, ileri ve ümitli resim sanatımızın yanlış yollara yönelmesinden endişe duymaktadır.

Malik Aksel ise, "Bizde resim hiç bir zaman sosyal yaşayışımızı, geleneklerimizi ortaya çıkarmamış, bununla 'bağdaşamamıştır.'⁽³⁴⁾ diyerek, sanatın toplumdaki kopuk olduğuna işaret etmişti. Ayrıca "Bizi, cemiyetimizi, hayatımızı yarıya ulaştıran resme ihtiyacımız olduğunu, gelenek ve gö-

(31) Tarık Levendoğlu, "VII.Devlet Sergisi Münasebetiyle Bugünkü Türk Resmine Bakış", Ulus, 4 Ocak 1946.

(32) Tarık Levendoğlu, a.g.m.

(33) M.Sami Onat,"Resme ve Bedri Rahmi'ye Dair",Şadırvan, 1 Nisan 1949, Sayı:1, s.12.

(34) Malik Aksel, "Bizde Sosyal Sanat", Şadırvan,15 Nisan 1949, Sayı:3, s.12.

reneklerimizin, Fransız ekolüyle yabancı gözüyle bizden sonraki kuşaklara anlattığımızda, bizi anlayacaklarına inanmamız gerektiğini de vurgulamıştı.

Öte yandan, Türk resmi; doğu anlayışı ile batı tekniğini uzlaştıran sanatçının elinde, gerçek yerini alabileceği belirtilmekte ve geleneğe bağlı "Asyai Pentür telâkkisi"nden yararlanmanın gerekliliğine de değinilmektedir⁽³⁵⁾.

"Sanat değerleri boş kalıplar değil, değişen toplum değerlerinin kılıkları" olduğunu hatırlatan Melih Cevdet, "...Bütün insanlar gibi sanatkarlar da kendi güçlerinin içinde yaşadıkları toplumun sınırlarıyla çevrilidir..."⁽³⁶⁾ derken, toplumun sanatçı üzerindeki etkisine dikkat çekmektedir. Bu aralarda sanatçı ile toplum arasındaki ilişkiler tartışılırken, konunun karşılıklı ilişkiler çemberinden siyasi -politik- hesaplar ve çıkar üzerine çevrildiği gözlenebilmektedir. "...Sanatçı ne kadar sadece sanat yapmaya çalışırsa çalışsın, cemiyet üzerine iyi veya kötü bir tesir yapacaktır. Aynı şekilde kendisi de cemiyetin tesirinden kurtulamayacaktır..."⁽³⁷⁾ denilerek toplum ve sanatçı alışverişine dikkat çekilmiş, sanatın fay-

(35) Hamit Görele, "Bu Seneki Devlet Sergisi", Şadırvan, 1 Temmuz 1949, Sayı:4, s.4.

(36) Melih Cevdet Anday, "Melih Cevdet ile Bir Konuşma", Varlık, 1 Şubat 1950, Sayı:355, s.4

(37) Muzaffer Hacıhasanoğlu, "Sanatkar ve Politika", Varlık, 1 Eylül 1951, Sayı:374, s.5.

dası üzerine bitmek bilmeyen tartışmaların yapıldığını hatırlatmıştı. Ayrıca "Sanat için Sanat" anlayışını saf sanat; "cemiyet için Sanat" anlayışını da "gayeli sanat" olarak nitelendirildiği de görülmektedir.

Sanatta faydanın yalnız başına bir gaye olmadığını iyi, doğru, güzel gayelerine tâbi olduğunu belirten Cahit Tanyol, "sanatın bu vasfı 'sanat sanat içindir' iddialarından ziyade 'sanat cemiyet içindir' iddiasını destekler"⁽³⁸⁾ demektedir, toplumun sanat üzerindeki etkisine tekrar gündeme getirmektedir.

Sanatımızın milli karakterini bulamadığına sık sık değinen C.Esat Arseven, "Bizim yeni eserlerimizde milli karakterin ve iklime uymanın tam manasıyla tezahür ettiği henüz görmemekteyiz. Bunda muvaffakiyetsizliğimizin başlıca sebebi eski sanatımızı ve Türk ruhunu tamamen kavrayamadığımızda"⁽³⁹⁾ görmektedir. Ayrıca, "Sanat ve kültüre sahip medeni bir millet olduğumuzu dünyaya isbat etmeye çalıştığımız şu devirde, her medeni millet gibi bizim de eski eserlerimize büyük bir kıymet vermemiz lâzım geldiğini"⁽⁴⁰⁾ vurgulayarak tamamen milli kültürü hazmetmiş

(38) Cahit Tanyol, "Sanatta Fayda", Varlık, 1 Nisan 1952, Sayı:381, s.5

(39) Celal Esat Arseven, "Günün Sanatı ve Türk Zevki", Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni, 1954, Sayı:154, s.5.

(40) Eren Eyüboğlu, "Non-Figüratif için Ne Düşünüyorsunuz?", Varlık, 1 Şubat 1954, Sayı:403, s.5.

sanatçının elinden çıkan eserlere ihtiyacımız olduğunu tekrar tekrar açıklamaktadır. 1950'li yıllarda figüratif, non-figüratif kavramlarıyla sürdürülen tartışmalar, 1954'te konu ile ilgili bir anketin yayınlanmasıyla tekrar gündeme getirilmişti. Bu ankete cevap verenlerden Eren Eyüpoğlu, "Bugüne kadar sürüp gelen resim anlayışının topluma sıkı sıkıya bağlı olduğunu belirtmiş, ve Non-figüratif sanatın, aynı münasebetleri bulabildiği takdirde daha çabuk gelişebileceğini ileri sürmüştü.

Bedri Rahmi de görüşlerini açıklarken, sanatın özellikleri üzerinde durmuş ve dünya çapında başarılı eserler verebilmemizi milli unsurlara bağlamıştı. Ayrıca "... yüzde yüz bizim olan, milli dediğimiz yüzde yüz yerli olan kendiliğinden dünya ölçüsündedir..."⁽⁴¹⁾ diyerek olaya bakış açısını açıklamıştı.

1958'li yıllardan sonra sanat ortamında tartışılan soyut-somut kavramını tarihi süreç içinde açıklamaya çalışan Atilla İlhan, modern resmin soyuta yöneldiğini ve Türkiye'de sanatçılar içinde ilk kez ressamların bu yolu tuttuğunu söyleyerek, önceleri milli ve sosyal tувaller boyayıp dururken, ressamların harp sonrası konu deformasyonu fikrini soyut resim fikrine bağlamaya başladıklarını belirtmişti. Bunun yanında "...soyutlanmış çizgiler bize ait oldukları sosyal ve beşeri gerçekleri ha-

(41) Bedri Rahmi Eyüboğlu, "Non-figüratif İçin Ne Düşünüyorsunuz?" Varlık, 1 Şubat 1954, Sayı:403, s.5.

tırlatmıyorlar" (42) diyerek modern resmin, resmin olduğu kadar sanatçının da ayağını yerden kestiğini vurgulamıştı.

Cemal Tollu, sanat ve sanatçılar hakkında düşüncelerini açıklarken, "Sanatçıların yaşadıkları devrin zevkine ve düşüncesine uymaları gerektiğini belirtmiş, fakat bu uygunluğun modaya boyun eğmek türünden olmamasını ifade etmişti. (43).

Modern sanatın soyutlaşmaya gitmesinin sebeplerini araştıran Adnan Turani "...modern sanatçıları anlamak için yalnız bakışlarımızı onların eserleri üzerine yöneltmek yetmez. Bu eserleri sanatçıların kastettiği anlamda içimize sindirebilmemiz için, eserleri meydana getiren illetlerin ortaya çıktığı yalnız 20.asra değil daha gerilere giderek 19.asra da muhtelif sondajlar yapmak gerekecektir..." (44) diyerek açıklamaya çalışmaktadır.

Celal Uzel, Güzel Sanatlar Birliğinin Resim Sergisi ile ilgili olarak görüşlerini açıklarken; "...Tabiatta sadakat, an'anaye bağlılık, ressamın mizaç ve heyecanlarıyla birleşince eserlere sevilen bir cazibe kazandırıyor" (45) demektedir, sanatın benimsenmesinde sanatçımızın ki-

(42) Atilla İlhan, "Soyut Sanat Üzerine İleri Geri Düşünceler", Dost, Mayıs 1958, Sayı:8, s.18-19

(43) Cemal Tollu, "Cemal Tollu Anlatıyor", Varlık, 15 Ağustos 1958, Sayı:484, s.6.

(44) Adnan Turani, "Modern Sanat Neden Soyutlamaya Gitti?", Varlık, 15 Kasım 1959, Sayı:514, s.11,

(45) Celal Uzel, "Güzel Sanatlar Birliğinin Resim Sergisi", T.T.O.K. Belleteni, 1961, Sayı:237, s.16.

şiliği yanında dış dünyaya olan bağlılığını ölçü olarak ele aldığı anlaşılmaktadır.

"...Biz Türk ressamaları eserlerinde pek de mevcut bulunmayan ulusal davranışların var olmasına taraftarız.." (46) diyen Özdemir Altan, sanatçıların milli öğelerin yansıtılmasından yana olduklarını fakat eserlerinde bu öğelerin pek de mevcut olmadığını belirtmektedir.

Cemil Eren, "Kendi kültürümüze yönelecek yerde, uzun zamandan beri Fransız ve Almanların etkisinde kalan sanatçılarımızın hep batı tekniğine uygun eserler yaptıklarını belirterek, Eski Kültür ve medeniyetlerin izini taşıyan Anadolu'da sanatçılarımızın artık kendi kültürümüze yönelmelerini ve yaşadığımız toprakların gerçeğine bağlı eserler vermelerini istemektedir (47).

Turgut Zaim'in sergisiyle ilgili izlenimlerini anlatan S.Kemal Yetkin; "...Bu memleket duygusunu, sanatçının içinde aralıksız yaşadığı içindir ki fırçasında da yaşamaktadır. Eserlerindeki benzerlik bu duygudan geliyor. Ama sanat gücünü kişiliğinden aldığı için de, her tablosunda memleketin bir köşesine, bir derdine değinirken, yeni biçimler yeni renk uyuşumları gerçekleştirmekten geri kalmıyor..." (48)

(46) Özdemir Altan, "Çağdaş Sanat ve Kişisel Sanat Görüşü", Sanat ve Sanatçılar, 7 Mayıs 1965, s.13-14.

(47) Cemil Eren, "Nuri İyem, Sanat ve Sanatçılar, Nisan 1966, Sayı:17, s.15-16.

(48) Suut Kemal Yetkin, "Turgut Zaim'in Resim Sergisi", Sanat ve Sanatçılar, Haziran 1966, Sayı.19, s.4.

demekte sanatçının toplumu ve kültürel gerçekleri yansıttığını ve bu durumun da resimlerine yeni bir tat getirdiğini belirtmektedir.

Anlaşılacağı gibi, sözkonusu yazıları çoğu kere eserin sanat değerini tayin etmek ihtiyacını taşıyorlar. Yönelindikleri nokta; eserin doğmasına sebep olan faktörlerin tesbit edilmesi ve sosyal şartların açıklanmasıdır. Bununla birlikte bazan bu nedenlerin ve sanatçının yansıttığı dünya görüşünün de değerlendirmede kıstas olarak ele alındığı görülüyor. Gerçekten de insanın toplumla ilişkisi, hayatın anlamı, insanın kaderi gibi meseleler sanatta önemli yer tutmaktadır. Çünkü esere olan tepkimiz yalnızca yapıya olan tepkimiz değildir. Eserin dünya görüşüne, muhtevasına gösterdiğimiz tepki tüm tepkimizin bir parçasını teşkil ettiğinden değerlendirmede elbette hesaba katılmalıdır.

Ancak, bu ölçüt, eserin sanat yönünü açıklayamadığından, değerlendirmede tek başına yeterli olmadığı da görülmektedir.

B. Sanatçıya Yönelik Eleştiriler

Sanat olayında sanatçıya yönelerek, onun kişiliğini kriter olarak kabul edenler, sanatın sırrını ve başarısını sanatçıda aramaktadır. Bu anlayışa göre, sanatçılar eser meydana getirirken, akla dayanmayan bir tür vecd içinde - yarı kendinden geçmiş- çalışırlar bu da sanatçının kişiliğinin eserine yansımaları demektir. Öyleyse sanat eserinin açıklanması istendiğinde, eserden hareket edilerek sanatçının kişiliğini araştırmak gereklidir. Freud'un Psikanalitik çözümlemesine dayanan bu anlayış, zamanla değişikliğe uğramasına ve pek çok eleştiri almasına rağmen; sanatın ve bilhassa yaratma olayının açıklığa kavuşturulmasında kullanılmıştır.

Türkiye'de; sanatçıyı kriter alarak yapılmış eleştirilerde, bu nazariye direkt olarak uygulanmasa bile, sanatçının kişiliğine, yaratıcılığına ve ifade diline yönelenler görülebilmektedir .

Bedri Rahmi Sergisi üzerine düşüncelerini açıklayan Eşref Üren sanatçının Greco'ya, Cezanne'a, Dufy ve Raulf'a benzetildiğini hatırlatarak, Bedri'nin onların kötü bir kopyası olmadığını aksine bu benzetisinin kaliteli ressamların müşterek noktaları olduğunu vurgulamıştı. Ayrıca "...baştan başa büyük bir başarı olan sergide bütün etkileri yenerek ortada bir B.Rahmi Eyüboğlu'nun kalışı, bize arı çiçek ve balını hatırlatıyor..."⁽⁴⁹⁾ diyerek sanatta

(49) Eşref Üren, "Eyüboğlu'nun Resim Sergisi", Ulus, 13 Ocak 1946

başarıyı; sanatçının iç dünyası, yaratıcılığı ve ifade dilindeki orijinallikle birlikte düşünmektedir.

Her devirde resim sanatının getirdiği yeniliklerin geleneğin bir kılık değiştirmesinden ibaret olduğuna inanan Arif Kaptan, sanatta yeniliklerin gerekliliğine değinerek bu durumun sanatçının kişiliği ve ifade dili ile ilgili bulmaktadır⁽⁵⁰⁾.

Bu arada, "Natürmort, insanı doyurma şansına sahip olmayan kısır bir mevzudur...."⁽⁵¹⁾ denilerek sanatçının ele aldığı konuya yönelenler de görülebilmektedir.

Sanatkarın her zaman dış görünüşüne değil, iç duygusuna tabi olduğunu belirten Abidin Mümtaz Kısakürek, "...Sanatkarın harici alemle olan günlük münasebetlerini yarmak, iç alemine girmek, oradaki hafsala genişliğinin ilhamını duymak, ruhi hallerin künhüne vakıf olmak lazımdır...."⁽⁵²⁾ diyerek; sanatçının dış yapısından çok iç yapısının kişiliğinin araştırılması gerektiğine dikkat çekmektedir.

Sanatta klasik-modern tartışmalarının devam ettiği bir sırada işe, doğrudan doğruya modern resimle başlayanların ressamlıklarına inanmadığını belirten Onat'ın

(50) Arif Kaptan, "Kurulu Tahtından İnmiş Sanatın Emrinde Tabiat", Şadırvan, 22 Nisan 1949, Sayı:4, s.10.

(51) Muvaffak Sami Onat, "Üç Resim Sergisi", Şadırvan, 13 Mayıs 1949, Sayı:5, s.7-10.

(52) Abidin Mümtaz Kısakürek, "Sanatkarın İç Dünyasına Girebilmek", Şadırvan, 10 Haziran 1949, Sayı:11, s.10

sanatçının ele aldığı konuya ağırlık verdiği anlaşılmaktadır⁽⁵³⁾.

Bu arada; sanatçının kendi değer yargıları içinde yaşayacak olanları seçerek yansıtılması belirtilmekte ve sanat olayında sanatçının iç dünyasının göz ardı edilemeyeceğinin vurgulandığı gözlenmektedir⁽⁵⁴⁾.

Konuyla ilgili olarak Sabahattin Kudret'in "Sanatçı sanatı üzerine, insan üzerine, toplum üzerine düşünmeli, kişiliğini edinmeli, kararlı zevklere varmalı, ondan sonra sanat yapmalıdır..."⁽⁵⁵⁾ dediği anlaşılmakta ve sanat olayında sanatçının iç ve dış dünyasının tespit edilmesine yönelmektedir.

Sanatçının iç dünyası ile yaratıcılığına ve ifade diline yönelen Yavuz İsmet Anıl, sanatçının kendi sesini dinleyerek bilgi ve kültürü doğrultusundan hareketle ancak üstün sanat eserleri gerçekleştireceğine inanmaktadır⁽⁵⁶⁾.

Mustafa Baydar "...Sanatkar, şeklin altında görülmeyen ruhu ve resmini yaptığı varlıkta keşfettiği ve duyduğu şeyleri aksettirecektir..."⁽⁵⁷⁾ diyerek, hem sanat-

(53) Muvaffak Sami Onat, "Resmimiz Nereye Gidiyor", Şadırvan, 30 Eylül 1949, Sayı:27, s.10

(54) Melih Cevdet Anday, "Melih Cevdet ile Bir Konuşma", Varlık, 1 Şubat 1950, Sayı:355, s.4.

(55) Sabahattin Kudret, "Sanat Üzerine Düşünmek", Varlık, 1 Mart 1950, Sayı:356, s.7.

(56) Yavuz İsmet Anıl, "Gerçek Sanatın Çilesi", Varlık, 1 Ocak 1951, Sayı:336, s.11.

çıyı, sanatçının kişiliğini, hem çevresini, hem de ifade dilini kriter olarak ele almaktadır.

Non-figüratif sanata ilişkin tartışmaların devam ettiği bir dönemde, bu konunun, Türk sanatçılarının dikkatini çektiğini belirten⁽⁵⁸⁾ O.Hançerlioğlu, bu sanat anlayışını saygıyla selamlamaktadır.

Konuya yaratma açısından giren Suut Kemal Yetkin ise; yalnızca içini dinleyip, tekniği ona uyduran sanatkarın kalıcı eserler verebileceğini belirtmekte ve sanatçının kişiliğine yönelmektedir.⁽⁵⁹⁾

Non-figüratif üzerine hazırlanan ankete cevap veren B.Rahmi, "...sahici ressamda elinden çıkan her rengi, her biçimi icat etmekle sorumludur..."⁽⁶⁰⁾ derken, sanatçının iç dünyası ile yaratıcılığına ağırlık vermektedir.

Bunun yanında "resimde sanatkar, şahsiyetini ve sanatını göremeye çalışmalıdır" denildiği de anlaşılmaktadır⁽⁶¹⁾.

Konuyla ilgili olarak görüşlerini bildiren O.Hançerlioğlu "Sadece renk ve çizgiden ibaret bir tabloya bak-

(58) Orhan Hançerlioğlu, "Non-figüratif Sanat", Varlık, 1 Temmuz 1951, Sayı:372, s.22.

(59) Suut Kemal Yetkin, "Günün Sanatı ve Türk Zevki", Türkiye Turing ve Otomobil Belleteni, 1954, Sayı:154, s.5.

(60) Bedri Rahmi Eyüboğlu, "Nonfigüratif İçin Ne Düşünürsünüz", Varlık, 1 Şubat 1954, Sayı:403, s.5.

(61) Atıfet Hançerlioğlu, "Non-figüratif İçin Ne Düşünürsünüz", Varlık, 1 Şubat 1954, Sayı:403, s.5

tığım da doğrudan doğruya sanatçıyı görüyorum" (62) demekle sanatçının kişiliğine yönelmektedir.

Ankete cevap verenlerden kimileri ise, non-figüratif sanatın kişioğlunun yaratıcı zekasının ve sanat gücünün yep yeni bir hamlesi, değişik bir arayış olarak kabul etmektedir (63).

Zahir Güvemli ise; non-figüratif denemeleri batıda olduğu gibi aktaranları zevksiz kusurlu ve kuru bulmuş, sanatta önemli olanın sanatkarın kendisi ve kişiliği olduğunu vurgulamıştır (64).

Bu arada sanatçı dış baskıların değil, iç itmelelerin eseridir denildiği ve böyle olunca da hem sanatın hem de toplumun kazanacağı belirtilmiştir. (65).

Nurullah Berk'in sergisi üzerine yazılan bir yazıda, sanatçının kişiliğini teşkil edecek olan, temelleri feda etmediği belirtilmekte (66), sanatçının iç dünyası ile yaratıcılığına ağırlık verildiği gözlenmektedir. Non-figüratif sanatın sanatçıyı "...deli ve serseri bir

(62) Orhan Hançerlioğlu, "Nonfigüratif İçin Ne Düşünüyorsunuz", Varlık, 1 Şubat 1954, Sayı:403, s.5.

(63) Oktay Akbal, "Non-figüratif İçin Ne Düşünüyorsunuz", Varlık, 1 Şubat 1954, Sayı:403, s.5.

(64) Zahir Güvemli, "Ayın Sergileri", Varlık, 1 Mart 1954, Sayı:404, s.23.

(65) Suut Kemal Yetkin, "Güdümlü Edebiyat Üzerine", Varlık, 1 Ağustos 1954, Sayı:409, s.10.

(66) Anonim, "Son Sergiler", Varlık, 15 Haziran 1950, Sayı:532, s.21.

renkler, çizgiler, şekiller kaosa, bir düzenler kargaşasına götürdüğü⁽⁶⁷⁾ belirtilerek sanatçının kişiliğini kaybetmemesi gerektiğine dikkat çekilmektedir.

Resme ilgi duyanların önce klasik resimle başlamalarını, başarılı oldukları takdirde tedrici olarak moderne dönüş yapmalarını⁽⁶⁸⁾ uygun gören Azra İnal, sanatçının ifade dili ile yaratıcılığına ağırlık verdiği anlaşılmaktadır.

Konuya batı kopyacısı ressamlarını eleştirerek giren Nurullah Berk; bu durumun kişisel üslupları tekrara bırakarak modern sanatımızı melezleştirdiğini belirtmekte taklit dalgasının samimi araştırmaları desteklediğini⁽⁶⁹⁾ ifade etmektedir.

Modern sanatın tetkikinden sonra bu sanat şeklinin "... sanatçının büyük kuvvetler karşısındaki hiçliği ni anlayarak kendi içine kapanması neticesi; bakışlarını, tabiattan çekerek kendi içine çevirmesiyle ortaya çıkmış bir iç muhasebesi, şahsi bir dünya görüşü olduğunu görürüz" diyen Adnan Turani, modern sanatı, sanatçının kişiliği ve psikolojik yapısıyla açıklamaya çalışmaktadır⁽⁷⁰⁾

(67) Atilla İlhan, "Soyut Sanat Üzerine İleri Geri Düşünceler", Dost, Mayıs 1958, Sayı:8, s.18-19.

(68) Azra İnal, "Azra İnal Anlatıyor", Varlık, 1 Haziran 1978, Sayı:479, s.77.

(69) Nurullah Berk, "Kopyacılık Üstüne", Varlık, 15 Ekim, 1959, Sayı:512, s.3.

(70) Adnan Turani, "Modern Sanat Neden Soyutlamaya Gitti", Varlık, 15 Kasım 1959, Sayı:514, s.11.

Her sanatçının yolunu bizzat kendisinin arayıp bulmak zorunda kaldığını belirten Zahir Güvemli ; bütün sanatçıların "...Belli bir düşünce veya duyguyu bambaşka vasıtalarla, birbirini tutmayan çare ve imkanlarla ifade etme yolunu aradıklarını"⁽⁷¹⁾ belirtmektedir.

Kaya Özsezgin ile soyut ve somut kavramlarını tartışan Sezer Tansuğ, somut nesnel gerçeklerle sıkı ilişkide değildir derken, bu duruma sanatçının çıkış noktasını da ilave etmekte⁽⁷²⁾ ve sanatçının yaratıcılığına ve ifade diline yönelmektedir.

Ele alınan konunun ressamın mizaç ve heyecanları ile birleşince eserin sevilen bir cazibe kazandığını⁽⁷³⁾ ifade edenlere de rastlanmaktadır.

Nurullah Berk, soyut sanata yönelen ressamların "...gerçekçi sanatta bir türlü kişilik gösteremeyen, okumamış ressamlar..."⁽⁷⁴⁾ olduklarını belirterek, sanatçının başarısı için kişiliğini ve ifade dilini ortaya koymasını istemektedir.

En güvendiğimiz sanatçıların bile batı karşısında büyük bir eziklik duyduğunu belirten, Sezer Tansuğ,

(71) Zahir Güvemli, "Anlamadığımız", Varlık, 1 Nisan 1959. Sayı:599, s.15.

(72) Sezer Tansuğ, "Kaya Özsezgin'e Cevap", Dost, Mart 1960, Sayı:30, s.59.

(73) Celal Uzel, "Güzel Sanatlar Birliğinin Resim Sergisi", Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni, 1961, Sayı:237, s.16.

(74) Nurullah Berk, "Soyut Sanatın Blöfleri", Varlık, 15 Mart 1961, Sayı:546, s.12.

sanatçıların bir türlü kişiliklerini bulamadıklarından ya-
kınmaktadır⁽⁷⁵⁾.

Bu arada non-figüratif çalışan sanatçıların eser-
lerinin birer cıvalı zar olduğu hatırlatılarak, bu sanatçı-
ların hileli kumarbaza benzetildiği görülmektedir⁽⁷⁶⁾.

Soyut-somut tartışmasının devam ettiği 1960'lı yıl-
larda, tablonun somut alemle ve iç gerilişle dop dolu olma-
sı gerektiği belirtilmekte ve seyircinin de bu benzerliği
aradığına; bu benzerliğin de sanatçının iç gerçeğiyle iliş-
kin olduğu belirtilmektedir⁽⁷⁷⁾.

Nuri İyem; bütün modern görüşlerine rağmen bazı
ressamların tutuculuk içinde birer formalist olduklarını
belirterek, bu davranışın, sanatçının kişiliği ile ilişki-
si olduğunu açıklamış, öte yandan ruhi çöküntünün resim
sanatında yeni bir dünya görüşü doğurabileceğini belirt-
mişti⁽⁷⁸⁾.

"...bunca çalışmalar arasında yarına kalacak o-
lan eserler, duygu ve düşünce yönünden içtenlikle ve aşk-
la yapılmış olanlarıdır..."⁽⁷⁹⁾ diyen Fahir Aksoy, sanat-

(75) Sezer Tansuğ, "Son Resim Olayları", Dost, Haziran
1961, Y.D. 3, s.28-29.

(76) Anonim, "Sanat", Dost, Şubat 1962, Y.D.Sayı:11, s.26-27.

(77) Nuri İyem, "Sanat-Sanatçılar", Dost, Aralık 1962, Sa-
yı:21, s.29-31.

(78) Nuri İyem, "Bir Formalist Ressamın Düşündürdükleri",
Dost, Aralık 1962, Sayı:21, s.25-26.

(79) Fahir Aksoy, "Fahir Aksoy Konuşuyor", Dost, Ocak 1963,
Sayı:22, s.20.

cının yaratıcılığı ile iç dünyasının önemli olduğunu açıklamaktadır.

Özdemir Altan bir yazısında milli öğelerin e kültürün yansıtılmasından yana olduğunu belirtmiş ve bu durumu sanatçının inancı ile ilgili bularak sanatçıya hatırlattıklarına önem vermişti ⁽⁸⁰⁾.

Suut Kemal Yetkin ise, sanatta büyüklüğün kişilikle olabileceğini ifade etmiştir. ⁽⁸¹⁾.

"...Doğada eşi olmayan insan zekasının bulduğu (geometrik) biçimler en sağlam biçimlerdir" diyen Hamit Görele, sanatçının yaratıcılığına ve ifade diline yönelmektedir ⁽⁸²⁾.

Sabiha Erengül sanatçının iç ve dış dünyası ile ifade diline ve yaratıcılığına değinirken kendi hayatından örnek vermekte "...sanatçı yaşar ve yapar. Bir kere küçüklükten şu ana geçirdiğim şeyler, bir de kendi içimden gelen şeyler yani Tanrı'dan gelen şeyler; kendi mayanda olan şeyler bana yaptırıyor..." ⁽⁸³⁾ demektedir.

(80) Özdemir Altan, "Çağdaş Sanat ve Kişisel Sanat Görüşü", Sanat ve Sanatçılar, 7 Mayıs 1965, s.13-14.

(81) Suut Kemal Yetkin, "Gerçek Sanat Üzerine Düşünceler", Sanat ve Sanatçılar, 7 Mayıs 1965, s.8-9.

(82) Hamit Görele "Çağımız Sanatı Hakkında Düşünceler", Sanat ve Sanatçılar, Haziran 1965, Sayı:7, s.17.

(83) Anonim, "Sabiha Erengül'ün Pratik Sergisi", Sanat ve Sanatçılar, 9 Ağustos 1965, Sayı: 14, s.11.

Günümüzde sanatçının kendini yeni baştan aramak ve bulmak ihtiyacının verdiği huzursuzlukla; hiç bir devirde günümüzde olduğu kadar kainatı tek başına yaratmak iddiasıyla çıkmadığını⁽⁸⁴⁾ belirten K.Özsezgin; sanatçının yalnız kalmasını, onun iç gerilimi ile ilgili bulmaktadır. Ayrıca soylu sanata eğilmeyi, gerçekten bir açık yüreklilik-ve kültür işi olduğunu da ifade etmektedir.

Cemil Eren ise, bir çok uygarlıkların izler bıraktığı Anadolu'da yaşayan sanatçının Anadolu gerçeğine bağlı kalarak resim yapmalarını isterken, sanatçının ele aldığı konuya yönelmektedir.⁽⁸⁵⁾

"...sanatçının kişiliği ile ilgili olan yaratıcı gücü açıklansa bile özündeki tutarlı uyumsuzluk biçimlerde gizli olan yaratışın sıcaklığı, vuruculuğu, kolay kolay yansıtılamaz, yalnızca duyulur..."⁽⁸⁶⁾ diyen Kaya Özsezgin; sanatçının kişiliğinin karmaşıklığına değinmektedir.

Turgut Zaim'in sergisi hakkında çıkan bir yazıda sanatçının başarısı, onun kişiliğinden gelen sanat gücü ile açıklanmaktadır⁽⁸⁷⁾.

Ayrıca; soyut sanat açıklanırken, sanatçının kişiliği ile iç dünyasını kriter alan düşüncelere de rastlan-

(84) Kaya Özsezgin, "Sanatsal Gerçek", Sanat ve Sanatçılar, 19 Mart 1966, Sayı:16, s.13-14.

(85) Cemil Eren, "Nuri İyem", Sanat ve Sanatçılar, Nisan 1967, Sayı:15, s.15-16.

(86) Kaya Özsezgin, "Resim Yapmak", Sanat ve Sanatçılar, Haziran 1966, Sayı:19, s.2.

(87) Suut Kemal Yetkin, "Turgut Zaim'in Resim Sergisi", Sanat ve Sanatçılar, Haziran 1966, Sayı:19, s.4.

maktadır.⁽⁸⁸⁾

Soyut resmin öğrenilecek formüllerinin olmadığına değinen Nurullah Berk, klasik çalışmaların kristalleşmiş formüllerinin özgür ve soyut atılışlara gereken hızı ve pişkinliği verdiğini belirterek sanat olayında aktif öge olarak sanatçıyı görmektedir⁽⁸⁹⁾.

Sözkonusu edilen eleştiri, yazarların ifadelerinden de anlaşılacağı gibi, sanat olayının açıklanmasında sanatçının kişiliğine ağırlık verilmiş ve bu olay çeşitli boyutları ile ele alınmıştır. Bu anlayışın daha çok soyut ve soyuta yaklaşan eğilimlerin açıklanmasında kullanıldığı gözlenmektedir. Sanatın ve yaratma olayının daha radikal çözümlere ulaştırılmasında sanatçının kişiliğinin, yaratıcılığının ve ifade dilinin tesbit edilmesi gerekli görülmektedir. Ne var ki, sanatçıdan hareketle yapılan eleştiri bir tür otobiyografiye dönüşünce eserin sanat yönünü açıklamakta yetersiz kalacağı görülmektedir.

(88) Aydın Erkek, "Soyut Sanat", Sanat ve Sanatçılar, Haziran 1966, Sayı:19, s.14.

(89) Nurullah Berk, "Bir Ressam", Varlık, 1 Şubat 1968, Sayı:711, s.11.

C. İzleyiciye Yönelik Eleştiriler

Bu anlayışa göre, bir sanat olayında ön planda tutulan öge sanat izleyicisi olmakla birlikte, sanatın özü eserin izleyicide uyandırdığı estetik beğeni ve coşkuda aranmaktadır. Bir tür izleyici durumunda bulunan eleştirmen de ne kadar nesnel davranırsa davranırsın, sonunda kendi duygularını da değerlendirmesinde ifade edecektir. İzleyiciye yönelik eleştiride; eleştirmen herhangi bir ölçü tanımamakta ve tek ölçü kendi beğenisi olmaktadır. Eğer eserden tad almışsa onu beğenir, yüceltir; tad almamışsa yerer. Bu eğilim yansıtan eleştiri yazıları, daha çok deneme türü içinde düşünülmeyle birlikte, izleyiciye yönelik eleştiri bugün için geçerliliğini yitirmiş görünmektedir.

Türkiye'de yapılan resim eleştirilerinin bir bölümünde; izleyicinin eser karşısındaki tutumuna yönelenler görülebilmektedir. Ancak bu yazılarda, eleştirmenin ve izleyicinin beğenisine ağırlık verilmesine rağmen, çoğunda izleyicinin sanat kültürünün yükseltilmesi ülke çapında sanateğitiminin yaygınlaştırılması ve mevcut durumun iyileştirilmesi konusunun ele alındığı görülmektedir.

Peyami Safa; "sanatkarın orijinalitesi dediğimiz şey, sanat nizamında yeni bir kıymetler sistemi çalışmasından başka nedir? derken, eserin yapısındaki yeniliklere yönelmektedir⁽⁹⁰⁾.

(90) Peyami Safa, "Sanat Ne İçindir?", Cumhuriyet, 25 Ağustos 1946.

Resim sanatının bir anlayış meselesi olduğunu belirtirten, T.Levendoğlu, sanatçının sanat anlayışı ile cemiyetin sanat görüşünün birleşebilmesi gerektiği üzerinde duruyor ve izleycinin tutumuna ve eser karşısındaki ilgisine yöneliyordu⁽⁹¹⁾.

Orduevinde açılan resim sergisi ile ilgili olarak izlenimlerine dayalı görüşlerini açıklayan Nurettin Atram; "Biz de sergi hakkında yazdığımız notları bu salonu süsleyen eserler karşısında duyduğumuz hayranlıkla tamamlayalım."⁽⁹²⁾ diyerek seyircinin tutumunu ve ilgisini kriter olarak almıştır.

"...Bizi , cemiyetimizi, hayatımızı yarına ulaştıran resme ihtiyacımız vardır..."⁽⁹³⁾ diyen M.Aksel; sanatçıların yeni değişen dünya nazarlarını, cemiyetimizi, yaşayışımızı anlattıkları zaman zengin ve ileri resimler yapabileceklerini belirtmekte, toplumsal gerçeklere ve ihtiyaçları yönelmektedir.

Sanat ve tabiat ilişkisi üzerine görüşlerini açıklayan Arif Kaptan, günün resminin primitif resimlerle, rönesans eserleriyle hatta vahşi sanat ile izah edildiğini

(91) Tarık Levendoğlu, "VII.Devlet Resim ve Heykel Sergisi" Münasebetiyle Bugünkü Türk Resmine Bakış", Ulus, 4 Ocak 1946.

(92) Nurettin Atram, "Orduevindeki Resim Sergisinde Birkaç Saat", Ulus, 25 Ocak 1946.

(93) Malik Aksel, "Bizde Sosyal Sanat", Şadırvan, 15 Nisan 1949.

belirterek, tabiatın yorumuna, daha doğrusu soyut ve modern özelliklere yönelmektedir⁽⁹⁴⁾.

S.Batu; sanat eserinin terazilere değil, sevgilere vurulması gerektiğini belirterek bu gerçeğin şimdiye kadar anlaşılmamış olmasından yakınmaktadır⁽⁹⁵⁾. Anlayışlı ve sanatkara sevgi ile yaklaşan bir eleştiriden yana görülen Batu, eserin izleyicide uyandırdığı etkiyi ve izleyicinin tutumunu önemli görmektedir.

"...Tabiatın sanat için bir vasıta , hareket noktasından bir şey olmadığını sezen ressam için artık ümit kapıları açılmıştır..."⁽⁹⁶⁾ diyen Arif Kaptan, doğanın yorumuna ve soyut özelliklere ağırlık vermektedir.

M.Sami Onat, "... Bu memlekette resmi seven de anlayan da vardır ve çoktur. Halk ve bilhassa münevver, resmin iyisini kötüsünü ayırt etmekte güçlük çekmiyor. Bu tefriki sergilerin gördüğü rağbet ve rağbetsizlik ile ölçmek bile mümkündür..."⁽⁹⁷⁾ demekte izleyicinin ilgisini sanatın başarısında önemli kriter olarak kabul etmektedir

"...Dünyanın hiç bir güzel sanatlar akademisinin kabul etmemiş ve öğretim programına sokmamış olduğu modern

(94) Arif Kaptan, "Kurulu Tahtından İnmiş Sanatın Emrinde Tabiat", Şadırvan, 22 Nisan 1949, Sayı:4,s.10.

(95) Selahattin Batu, "Gerçek Tenkid Hazreti", Şadırvan, 10 Haziran 1949, Sayı:11, s.3.

(96) Arif Kaptan, "Ressamla Tabiat Aşkısı", Şadırvan, 8 Temmuz 1949, Sayı:15, s.10.

(97) Muvaffak Sami Onat, "Dört Resim Sergisi Daha", Şadırvan, 8 Temmuz 1949, Sayı:15, s.11.

resmi, akademimizin başına taç ettik. Çarpık ağızlı, domates burunlu, ahtapot kol ve bacaklı portreler, kompozisyonlar yapan bir nesil üretiyoruz. Leopold Levy gibi bir memleketin rengine ve ışığına söven, asil renkli Türk kadınlarının tual üstünde suratlarını soba kurumu ile kirleten ve anatomik teşekkülleriyle alay eden bu modernist Fransız ressamına Türk gençliğini teslim ettik..." (98) diyen S.Çetintaş modern ve soyut sanata cephe almakta somut gerçeklerle klasik ve akademik ölçülerin yansıtılmasına yönelmektedir.

Türkiye'de resimden anlayan bir kitlenin bulunmadığını belirten, E.Üren, bu problemin ilkokuldan itibaren sanat eğitiminin radikal şekilde yapılmamasına bağlamakta (99) sanat olayında izleyicinin tutumuna ve bilhassa eğitime ağırlık vermektedir.

M.Sami Onat, modern türde çalışan sanatçıları eleştirerek sanatta somut özelliklerle klasik-akademik ölçülerin yansıtılmasından yana görülmektedir (100). Sanat eleştirmenlerinin sanat olayında gerçek yerlerini almalarını ve anlayıp anlatabilecekleri şahsiyeti kendi-

(98) Sedat Çetintaş, "Sanatta Soysuzlaşma Milliyette Soysuzlaşma Demektir", Şadırvan, 26 Ağustos 1949, Sayı:22, s.2.

(99) Eşref Üren, "Resim Anlayışımız", Şadırvan 9 Eylül 1949, Sayı:24, s.13.

(100) Muvaffak Sami Onat, "Resmimiz Nereye Gidiyor" Şadırvan, 30 Eylül 1949, Sayı:27, s.10.

lerinde bulacaklardır⁽¹⁰¹⁾ diyen R.Ergüz, sanat olayında izleyicinin ve eleştirmenin tutumuna ve kişiliğine yönelmektedir.

Yavuz İsmet Anıl; "sanatçı başlı başına bir öğreticidir"⁽¹⁰²⁾ derken, sanatçının kültür seviyesine ve almış olduğu eğitime ağırlık vermektedir.

Non-figüratif sanat üzerine tartışmalar sürerken, Bazaine'nin "Bugünkü Resim Üzerine Notlar" adlı kitabının Türkçeye çevrildiği hatırlatılmakta ve soyut eğilimler savunulmaktadır⁽¹⁰³⁾.

Sanatçı ne kadar sanat yapmaya çalışırsa çalışsın' cemiyetin tesirinden kurtulamıyacaktır⁽¹⁰⁴⁾ diyen M.Hacıhasanoğlu, sanat eserinde toplumsal gerçeklerin ve ihtiyaçların yansıtılmasını istemektedir.

C.Tanyol ise sanatın genel özelliğinin "sanat sanat içindir" iddiasından ziyade "sanat cemiyet içindir" iddiasını desteklediğini belirtmiş, sanatla toplum arasındaki direktilişkiyi vurgulayarak sosyal gerçeklerin yansıtılmasını gerekli görmüştür⁽¹⁰⁵⁾.

(101) Rana Ergüz, "Sanat Eserini Anlamak Sanatı", Şadırvan, 18 Kasım 1949, Sayı:34, s.14.

(102) Yavuz İsmet Anıl, "Gerçek Sanatın Çilesi", Varlık, 1 Ocak 1951, Sayı:336, s.11.

(103) Orhan Hançerlioğlu, "Non-figüratif Sanat", Varlık, 1 Temmuz 1951, Sayı:572, s.22.

(104) Muzaffer Hacıhasanoğlu, "Sanatkar ve Politika", Varlık, 1 Temmuz 1951, Sayı:374, s.5.

(105) Cahit Tanyol, "Sanatta Fayda", Varlık, 1 Nisan 1952, Sayı:381, s.5.

Soyut resim üzerine düşüncelerini açıklayan Nurullah Berk, tabiatla hiç bir elemanı temsil etmeyen non-figüratif kavramı yerine Türkçe mücerret kelimesini kullanmayı uygun görmekte ve bu sanat anlayışının temellerini araştırmaktadır⁽¹⁰⁶⁾.

C.E.Arseven, yeni eserlerimizin tam manasıyla gelişemediğini belirterek, bu karasızlığın nedenini eski sanatımızın ve Türk ruhunun kavranamadığında bulmakta, sosyal gerçeklerin ve ihtiyaçların yansıtılması gerektiğini vurgulamaktadır⁽¹⁰⁷⁾.

Sanatın halka inmesi veya halka yükselmesi tartışmasına sanatın halka yaklaşması "çerçevesinde bakmaya çalışan Y.Nabi, "...sanat değerini düşürmeden geniş halk tabakaları üzerinde tesir yaratabiliyorsa, daha çok övülme-ye layık olmaz mı..." diyerek sosyal öğelerin yansıtılması ile izleyicinin tutumuna ve eğitimine yöneldiği gözlenmektedir⁽¹⁰⁸⁾.

Non-figüratif tartışmalarının tekrar gündeme geldiği 1954'lü yıllarda soyut özelliklere ve modern ölçülere yönelen Sabri Berkel, Non-figüratif sanatı önemli sanat

(106) Nurullah Berk, "Mücerret Resme Dair Notlar", Varlık, 1 Ağustos 1952, Sayı:385, s.14.

(107) Celal Esat Arseven, "Günün Sanatı ve Türk Zevki", Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni, 1954, Sayı:154, s.5.

(108) Yaşar Nabi, "Halka Yaklaşmak", Varlık, Şubat 1954, Sayı: 409, s.3.

cereyanlarından biri olarak görürken, ⁽¹⁰⁹⁾ F.Karakaş kendi ilgi alanına göre fikirlerini açıklamaktadır ⁽¹¹⁰⁾.

Sabahattin Kudret Aksal ise, bu akımın resim sanatının değerlerini anlatan ve tartışan bir metod olarak kabul etmekte ve sanat eserinin yapısındaki değerlere yönelmektedir ⁽¹¹¹⁾. Ayrıca Non-figüratif sanatın, yalnız göze hitap eden bir durumudan kurtarıp asrın felsefi görünümüyle kaynaşan bir gelişmenin ürünü olduğu belirtilmektedir ⁽¹¹²⁾ ..

N.Berk, "... bir seyircinin seyrettiği eseri sevebilmesi için onu anlayabilmesi şarttır..." ⁽¹¹³⁾ derken, izleyicinin ilgisini kıstas olarak kabul etmektedir. Ayrıca aynı yazısında milli geleneğin ve sosyal yaşantının ne şekilde yansıtılabileceğini de araştırmaktadır.

"Son Sergiler" başlıklı , Varlık dergisinde imzasız çıkan bir yazıda ressam Nurullah Berk söz konusu edilirken, eserlerindeki değerler tartışılarak, sosyal öğeleri ele alış biçimi üzerinde durulmuştur ⁽¹¹⁴⁾.

(109) Sabri Berker, "Non-figüratif için Ne Düşünüyorsunuz", Varlık, 1 Şubat 1954, Sayı:403, s.5.

(110) Fethi Karakaş, a.g.m.

(111) Sabahattin Kudret Aksal, "Non-figüratif için Ne Düşünüyorsunuz", Varlık, 1 Şubat 1954, Sayı:403, s.5.

(112) Zahir Güvemli, "Non-figüratif için Ne Düşünüyorsunuz", Varlık, 1 Şubat 1954, Sayı:403, s.5.

(113) Nurullah Berk, "Gazete ve Dergiler Arasında", Varlık, 1 Nisan 1954, Sayı:405, s.30.

(114) Anonim, "Son Sergiler", Varlık, 15 Haziran 1956, Sayı: 432, s.21.

Zahir Güvemli, "Çoğunluk Eskilerde" adlı yazısında, somut gerçekçiliğe klasik-akademik ölçülere yönelen ressam-
ların sayıca çokluğuna değinmekte ve fazla ilgi gördükle-
rini açıklamaktadır⁽¹¹⁵⁾.

Soyut sanat tartışılırken, "soyutlaşmış çizgiler bize ait oldukları sosyal ve beşeri gerçekleri hatırlatmıyorlar..." denildiği gözlenmekte ve sanatın, toplumsal gerçekleri yansıtması gerektiği vurgulanmaktadır⁽¹¹⁶⁾.

Resme ilgi duyanlar, klasik resmi başardıktan sonra tedricen moderne dönüp yapmalıdır diyen A.İnal, sık sık sergilerin açılması suretiyle memleketimizde, sanat kültürünün yükseleceğine inanmaktadır⁽¹¹⁷⁾.

Cemal Tollu ile yapılan bir görüşmede, sanatçının sanat eğitimi üzerinde durarak

"...mühim mesele iyi hoca yetiştirmektir. İlk-okullarda çocuğun işine karışmadan onların yaratıcı kabiliyetlerini geliştirmekle kanaat etmelidir. Müşahade yaratma ve kısmen de kabiliyetlerini arttırmaya çalışılmalıdır..."⁽¹¹⁸⁾ dediği anlaşılmakta, okullardaki sanat eğitimi üzerine dikkat çekmektedir.

(115) Zahir Güvemli, "Çoğunluk Eskilerde", Varlık, 10 Ocak 1958, Sayı:469, s.15.

(116) Atilla İlhan, "Soyut Sanat Üzerine İleri Geri Düşünceler", Dost, Mayıs 1958, Sayı:8, s.18-19.

(117) Azra İnal, "Azra İnal Anlatıyor", Varlık, 1 Haziran 1958, Sayı: 479, s.7.

(118) Cemal Tollu, "Cemal Tollu Anlatıyor", Varlık, 15 Ağustos, 1958, Sayı:484, s.6.

Gerçekle görüntü arasındaki ilişkiyi açıklayan Sezer Tansuğ, "Biz ;somut, nesnel gerçekle sıkı ilişkide değildir diye görüntüleri resmetmenin somut düşüncesiyle sıkı bir ilişkisi olmadığını söylemiş ve buna muhtemelen sanatçının çıkış noktası doğru olduğu takdirde, görüntüleri resmetmek tutkusunun da geçer akçe olabileceğini ilave etmiş olmalıyım..." demekle somut gerçeklikle, sanatçının genel tutumunu araştırmaya çalışmaktadır.⁽¹¹⁹⁾

Bu arada figürlü-figürsüz kavramını yanlış kabul ederek, soyutlama-somutlama kavramını uygun gören fikirlere de rastlanmaktadır⁽¹²⁰⁾.

Nurullah Berk de, soyutlaşmaya karşı olmadığı halde, soyut çalışanların sanatçılıklarına inanmadığını ve gerçekçi sanatı beceremeyenlerin soyut sanatın silahşörlüğüne soyunduğunu belirtmektedir⁽¹²¹⁾.

Dost Dergisinde imzasız çıkan bir yazıda;

"... Modern resim hala, gündelik anlamının dışındaki okur yazarlar arasında bile alay konusu olmakta, bir şeye benzetilememektedir. Hala fotoğrafla resim karşılaştırmaları yapılarak tartışılmaktadır. Evimiz resim-

(119) Sezer Tansuğ, "Kaya Özsezgin'e Cevap", Dost, Mart 1960, Sayı:30, s.59.

(120) Fahir Aksoy, "Resmin Zoru", Dost, Şubat 1961, Sayı: 41, s.46-47.

(121) Nurullah Berk, "Soyut Sanatın Blöfleri", Varlık, 15 Mart 1961, Sayı:546, s.12.

sizdir. Bir avuç insanımız vardır bu işi anlayan, seven onların da çoğu parasızdır. Hala koskoca bir Milli Kütüphane içinde, modern resimler asılsın kaldırılsın, sağcı resim, solcu resim tartışmaları sürüp gitmektedir...Ödül vs. gelince 'bir ah çektim yürekten, hekim gelsin felekten'..."(122) denilmekte, sanatta toplumsal gerçeklere ve ihtiyaçlara ağırlık verildiği anlaşılmaktadır.

Bazı sanatçıların da batıya karşı bir eziklik hissettikleri belirtilmekte, hatta bu sanatçıların kendi eserleri hakkında yargıya varabilmeleri için batıya giderek inceleme yapmak istedikleri, eleştirilmektedir⁽¹²³⁾. Ayrıca, Türkiye'de resmin sevilmediği biçimindeki yargıların da karamsarlık ifade ettiği belirtilmektedir.

İnsanı yeniden kaygılara sürükleyen bilinmeyenler sanatta ikinci bir soyut anlatıma sebep olmuştur. diyen A.Turani, bu bilinmeyenler devam ettikçe, sanattaki soyut anlatımın devam edeceğini ve ilgi göreceğini açıklamaktadır⁽¹²⁴⁾.

Gazi Eğitim Enstitüsünün Resim Bölümü öğrencilerinin düzenledikleri sergiden söz eden, A.Kaptan, kendiliğinden doğan sanatın olmadığını hatırlatarak, "sanatta

(122) Anonim, "Türkiye'de Modern Resim", Dost, Nisan 1961, Sayı:1, s.27.

(123) Sezer Tansuğ, "Son Resim Olayları", Dost, 1 Haziran 1961, Y.D.3, s.28-29.

(124) Adnan Turani, "Modern Teknoloji Karşısında Sanat Yaratıcılığı", Sanat ve Sanatçılar, Nisan 1965, Sayı:5, s.4-5.

etkilere karşı gençlerin kapılarını açık tutmasını" istemektedir⁽¹²⁵⁾. Ayrıca, bu gençlerin sanat eğitiminde doğru yolda olduklarını hatırlatarak katı kurallara bağlanıp aladeliikten kurtulmuş etkiye karşı olduğu anlaşılmaktadır.

Seyircinin sağlıklı değerlendirme yapacak göze sahip olmadığına sık sık yakınma konusu olduğu bir sırada bu problemin ortadan kalkması için sanatçılarımızın seyirciyi eğitmeleri gerektiğine dikkat çekilerek, sanatı ile toplum arasındaki alışverişlere yönelenler⁽¹²⁶⁾ görülmektedir.

Cemil Eren; "... En ileri akımları izleyen, yeni şeyler getiren sanatçılarımız yapıtlarını sunacakları toplumu da eğitmek zorundadırlar. Bunu yapmazlarsa, yapıtlar, anlaşılmasa birer sır olarak kalacak ve seyirci ile ilişki kuramayacaklardır. Oysa sanatçı ile toplum arasındaki ilişki çok önemlidir..." demektedir sanatta "eğitim"⁽¹²⁷⁾ gibi son derece önemli bir yaraya parmak basmaktadır. Ayrıca ödüller, sanatçılar arasında şikayet konusu yapıldığı ve "başına bir sergi komiseri ile bir bekçi konarak öylece bırakılan devlet sergisinin halka hizmet etmediği"⁽¹²⁸⁾

(125) Arif Kaptan, "Bir Sergi ve Ötesi", Sanat ve Sanatçılar, 9 Temmuz 1965, Sayı:8, s.4.

(126) Cemil Eren, "Devlet Sergisi'nin Türk Sanatına Yararı Olmakta mıdır?", Sanat ve Sanatçılar, 9 Ağustos 1965, Sayı:9, s.15.

(127) Cemil Eren, "Devlet Sergisi'nin Türk Sanatına Yararı Olmakta mıdır?", Sanat ve Sanatçılar, 9 Ağustos 1965, Sayı:9, s.15.

(128) Cemil Eren, a.g.m.

de belirtilmekte ve sanatın sosyal ihtiyaçlara cevap vermediği vurgulanmaktadır.

Kaya Özsezgin, doğaya bağlı olarak çalışan sanatçıyı çağdışı olmakla suçlayarak, soylu sanata yönelme-i açık yüreklilik ve kültür işi olduğunu,⁽¹²⁹⁾ ifade etmekte, izleyicinin tutumuna ve kültürüne olduğu kadar modern sanatın yansıtılmasına yöneldiği görülmektedir.

"...Sanat daima soyut biçimlendirmedir."⁽¹³⁰⁾ diyen A.Turani, resmi resim yapan ögenin konu clmadığını vurgulamakta, toplumun, sanat olayına bakış açısını tesbit ederken, toplumsal gerçeklerle ihtiyaçlara değinerek eğitime ağırlık vermektedir.

Bu arada Türkiye'de gerçek anlamda eleştirinin olmadığı sanatçı ve halk arasında kopukluğun meydana geldiği ve bu açığın bilimsel alanda yetiştirilecek sanat eleştirmenlerinin varlığı ile kapatılabileceği belirtilmekte ve bir çeşit seyirci durumunda olan eleştirmenin eğitime dikkat çekilmektedir⁽¹³¹⁾.

Zamanımıza gelinceye dek resim derslerinin alışılagelmiş uygulamalarına değinen M.Ayaz, resim eğitimindeki çarpıklığın yanlış kamuoyu anlayışından kaynaklandığını belirtirken, bu problemin giderilmesinde sanat eğitim-

(129) Kaya Özsezgin, "Sanatsal Gerçek", Sanat ve Sanatçılar, 16 Mart 1966, Sayı:16, s.13.

(130) Adnan Turani, "Türk Resim Sanatının Çağımıza Uygun Yaşama Noktasının Tesbiti", Sanat ve Sanatçılar, Mayıs 1966, Sayı:18, s.5.

(131) Adnan Turani, "Bizde Eleştiri, Cemil Eren ve Sergisi", Sanat ve Sanatçılar, 9 Haziran 1966, Sayı:19, s.7.

cilerine büyük görevler düştüğünü vurgulamaktadır⁽¹³²⁾.

Sanatın toplum hayatında gerekli yerini alabilmesi için onu anlayan kişilere ihtiyaç olduğunu belirten , K.Özsezgin, başta okullarımız olmak üzere halkımız bu konuda daha köklü bir şekilde eğitilmelidir⁽¹³³⁾ demektedir, diğer taraftan sanat eğitiminin yetersizliğine işaret etmektedir⁽¹³⁴⁾.

İzleyiciye yönelik eleştiri yazılarında görüleceği gibi, daha çok izleyicinin eser karşısında gösterdiği tepki dikkate alınmakta, onun kültürüne, ilgisine ve eğitimine ağırlık verilmektedir. Bu konuda Türkiye'de yapılan eleştiriler ise; daha çok sanattan anlayan bir gözün eğitilmesine yönelik olmakta ve sanatın topluma mal edilmesinde ortaya çıkan problemleri çözümlmeye çalışmaktadır. Ülke sanat kültürünün yükseltilmesinde bu anlayışın önemli bir fonksiyonu yerine getirdiği söylenebilir. ancak izleyiciye yönelik eleştiri de sanat eserinin yapısı üzerinde durulmadığı ve onun doğmasına sebep olan faktörlerin araştırılması göz ardı edildiği için bu anlayışın, eserin sanat değerini açıklamakta yetersiz kalmakta olduğu görülmektedir.

(132) Mustafa Ayaz, "Yanıt", Sanat ve Sanatçılar, Haziran 1966, Sayı:19, s.7-13.

(133) Kaya Özsezgin, "Değinmeler", Varlık, 15 Mayıs 1968, Sayı:718, s.10.

(134) Kaya Özsezgin, "Değinmeler", Varlık, 15 Temmuz 1968, Sayı:722, s.11.

D. Esere Yönelik Eleştiriler

Bu anlayış sanatın özünü doğrudan doğruya sanat eserinin kendisinde arayarak, sanat eserinin incelenmesini sanat olayının açıklanması için gerekli görmektedir.

Esere yönelik eleştiri; sosyoloji, tarih ve psikoloji gibi, bilimlere yaslanılarak yapılan eleştirinin sanattan uzaklaşmasına bir tepkidir. Burada eleştirmenin hareket noktası eserin kendisini incelemektir. Ressamı ve dolayısıyla hayatını, içinde bulunduğu şartları bizim için önemli kılan şey, herşeyden önce eserleridir. Sanatçı ele aldığı konuyu biçime dönüştürürken, tekniği kullanmaktadır. Eserin teması, kişileri bunlar arasındaki çatışma, anlatım tekniği, olay örgüsü, imgeler, tonlar, semboller, renkler, çizgiler, lekeler bunların hepsi teknikle ilgili şeyler olmakla birlikte aynı zamanda eserin kendine özgü anlamını da meydana getirirler. Öyleyse, sanatın açıklanmasında bu öğelerin ele alınması gereklidir.

Türkiye'de yapılan resim eleştirilerinde; 1960'lı yıllardan sonra, sürekli olmasa da zaman zaman eserden hareket eden değerlendirmelere rastlanmaktadır. Günümüzde sanat olayının Biçimcilik (Formalizm) ve Yapısalcılık (Strüktüralizm) teknikleri doğrultusunda açıklanması, bu eğilimin sanat çevresinde kabul edildiğini göstermektedir.

Sanat eserinin başarısını, eserlerdeki plastik öğelerde arayan Üren, Arif Kaptan'ın kompozisyona verdiği

önem üzerinde durarak, zoru başardığını ifade etmektedir⁽¹³⁵⁾

Sanatsal yaratmada tabiatın yalnızca vasıta olduğunu, ressamınsa buna sonradan katacağı sözü olmadığını belirten, Arif Kaptan; sanatçıya resim yapma sevdasını veren kuvvetin tabiat olmadığını açıklayarak, sanat eserindeki teknik başarıya yönelmektedir⁽¹³⁶⁾.

Orhan Hançerlioğlu; Non-figüratif konusunda yapılan tartışmaların soruşturma niteliğinde sürdürüldüğü bir sırada; "Sadece renk ve çizgiden ibaret bir tabloya baktığım zaman doğrudan doğruya sanatçıyı görüyorum"⁽¹³⁷⁾ derken, sanatçının kişiliğini tablodaki renk ve çizgilerde bulmaktadır.

Söz konusu soruşturmaya katılanlardan B.Rahmi; "...Sahici ressam elinden çıkan her rengi, her biçimi icad etmekle sorumludur..."⁽¹³⁸⁾ derken, eserdeki teknik başarıya ve renge yöneliyordu.

Sabahattin Kudret Aksal, ise "non-figüratif resim eskiden beri süregelen bir çabanın, resmî katıksız olarak çizgi ve renkle kurmak çabasının bir sonucudur..." dediği görülmektedir⁽¹³⁹⁾.

(135) Eşref Üren, "Arif Kaptan'ın Sergisi", Şadırvan, 10 Haziran 1949, Sayı:11, s. 7.

(136) Arif Kaptan, "Ressamda Tabiat Aşkı", Şadırvan, 8 Temmuz 1949, Sayı:5, s.10.

(137) Orhan Hançerlioğlu, "Non-figüratif İçin Ne Düşünüyorsunuz", Varlık, 1 Şubat 1954, Sayı:403, s.5.

(138) Bedri Rahmi Eyüboğlu, a.g.m., s.5.

(139) Sabahattin Kudret Aksal, a.g.m., s.5.

Haziran 1956'da Varlık Dergisi'nde imzasız çıkan bir yazıda; Nurullah Berk değerlendirilirken renklerin temiz sürülüşü ile desendeki kesinlikten söz ediliyor; Ve bu vasıfların N.Berk'in yirmi yıl önceki tablolarında da görüldüğü belirtiliyordu⁽¹⁴⁰⁾.

Güzel Sanatlar Birliğinin Resim Sergisine ilişkin olarak Celal Uzel'in "Umumiyetle an'anenin ağır bastığı ve memlekete Empresyonist resim zevkini getiren üstadların yarattığı renkli ve ışıklı bir hava içinde devam eden bir ahenk, kültür, resimlerin keyfiyetine hakim bulunmaktadır..." derken, rengin, daha genel anlamda Empresyonizmin resim zevkini geliştirdiğini düşünmektedir.⁽¹⁴¹⁾

Soyut-somut tartışmalarının başladığı 1960'lı yıllarda görüşünü belirten Nuri İyem; bu kavramlarının açıklamasını yaparken, eserin teknik başarısından söz ettiği anlaşılmaktadır⁽¹⁴²⁾.

Suut Kemal Yetkin ise; Turgut Zaim'i değerlendirirken, "Onun insanı hayran bırakan tarafı; renkleri çocuklaşmak isteyen usta bir ressam gibi yan yana getirmesi, daima değişen, olgun, çeşitli renk ahenkleri bulabilmesiydi. Ritm hakkında hiç bir bilgiyi kavrayacak yaşta

(140) Anonim, "Son Sergiler", Varlık, 15 Haziran 1956, Sayı:432, s.21.

(141) Celal Uzel, "Güzel Sanatlar Birliği'nin Resim Sergisi", Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni, Sayı:237, s.16.

(142) Nuri İyem, "Sanat - Sanatçılar", Dost, Aralık 1962, Sayı:21, s.29-31.

olmadığı halde, bütün resimlerinde çok başarılı bir kompozisyon göze çarpıyordu..."⁽¹⁴³⁾ demektedir. sanat olayında esere yönelirken, renge ritme ve kompozisyona ağırlık verdiği görülmektedir.

"Plastik Sanatlarda Form" başlıklı yazısında Kayıhan Keskinok "...form, yapıtı toptan kapsayan, bünye, anatomi, renk, ritm ile dış görünüşün uyandırdığı havadır. Daha kısa bir deyişle yapıtın karakterini veren öğelerin (unsur) bütünüdür."⁽¹⁴⁴⁾ diyerek sanat eserinin yapısına yönelmektedir.

"...Doğa güzelliği bile, renklerin uyumu ve düzeni oranında güzeldir..." diyen Hamit Görele, müziğin matematiğe, resmin de geometriye dayandığını belirterek, "...Doğada eşi olmayan insan zekasının bulduğu (geometrik) biçimlerin en sağlam biçimler olduğunu hatırlatarak, kendi sanat anlayışını savunarak, renge ve forma yöneldiği görülmektedir⁽¹⁴⁵⁾.

"...Ritm, bir sanat yapıtıyla aramızda psycho-physiologique anlaşma yaratmak için tekrar eden hareket düzenidir..." diyen K.Keskinok,; plastik sanatların düzenini yöneten kanunları doğal kanunla ilgili bularak bu

(143) Suut Kemal Yetkin, "Dünkü Hasan Kaptan", Sanat ve Sanatçılar, Ocak 1965, Sayı:2, s.4.

(144) Kayıhan Keskinok, "Plastik Sanatlarda Form", Sanat ve Sanatçılar, 9 Ocak 1965, Sayı:2, s.15.

(145) Hamit Görele, "Çağımız Sanatı Hakkında Düşünceler", Sanat ve Sanatçılar, 9 Haziran 1965, Sayı:7, s.17.

yüzden değişmediklerini belirtmiş ancak, uygulama biçimlerinin sanatçıdan sanatçıya farklı olabileceğini bildirmişti. Ayrıca "...Herhangi bir plastik sanat eserinde çeşitli doğal öğelerin hepsi bir ritm kaygusuyla aynı karakterdeki biçimler durumunda karşımıza çıkarlar..." (146) diyerek sanat eserine yönelmiş ve ritme ağırlık vermiştir.

"...Sanat daima soyut biçimlendirmedir ve hiç bir zaman soyut olmamıştır.." (147) diyen Adnan Turani; resmi resim yapanın konu olmadığını ve bu konuda direnenlerin aldandıklarını belirterek, sanat olayında esere ağırlık vererek onun yapısındaki öğelerin gerekliliğine dikkat çekmektedir.

Aydın Erkek, soyut sanat üzerine düşüncelerini açıklarken; "...Soyut akım yalnız resim için olmaktan çıkmış. kendisine has renklerin armonisi tabiattan uzaklaşmış çizgi ve biçimleriyle bütün sanat dallarına girmiş ve onlara tesir etmiştir..." (148) diyerek renk ve çizgi ilişkilerinden hareketle soyut sanatı açıklamaktadır.

Kaya Özsezgin de çizgi üzerine düşüncelerini aktarırken, "...eğirilikler, yatay diklikler, sert ve yumuşaklıklar, düzenli, düzensizlikler, karmaşık ve ya-

(146) Kayıhan Keskinok, "Plastik Sanatlarda Ritm", Sanat ve Sanatçılar, 9 Ağustos 1965, Sayı:14, s.6.

(147) Adnan Turani, "Türk Resim Sanatının Çağımıza Uygun Yaşama Noktasının Tesbiti", Sanat ve Sanatçılar. 9 Mayıs 1966, Sayı:18, s.5.

(148) Aydın Erkek, "Soyut Sanat", Sanat ve Sanatçılar, 9 Haziran 1966, Sayı:19, s.14.

linlikler, bizim yaradılışımızda etkin rol oynarlar.Öfkelerimiz, tedirginliklerimiz, sevinçlerimiz o çizgilerle bağımlıdır, onlarsız açıklanıp belirlenemez..."(149) diyerek, çizginin insanın iç yapısını ifade ettiğini belirtmiştir.

Klasik resim ile soyut resim üzerine görüşlerini açıklayan N.Berk'in "Bir Ressam" adlı yazısında, eserin teknik başarısına ağırlık verdiği görülmektedir⁽¹⁵⁰⁾.

Söz konusu yazılardan anlaşılacağı gibi; eserin yapısından hareketle, plastik ögeler (renk, leke, çizgi, desen, hareket, kitle, ritm, armoni, teknik başarı, kompozisyon, kurgu) sanat olayının açıklanmasında kriter olarak kabul edilmektedir.

Eserin dışına çıkmamak kararında olan bu eğilim tarihe sosyal şartlara, çağın sanat gerçeklerine sırtını dönmekte ve eleştiriyi estetik alanda sınırlamaktadır. Oysa sanat eseri, yalnızca bir düzen işi değildir ve her sanatçı belli bir fikri, bir çok eserinde belirgin bir dünya görüşü vardır. Bu yönün de esere karşı gösterilen tepkide önemli payı olmaktadır.

Biçimsel kıstasların her eser için uygulanması doğru bir yol değildir. Ancak, felsefi nitelikli bir eseri değerlendirirken, hesaba katılacaksa, bunu eserin diğer özelliklerine gözümüzü kapayarak yapamayız.

(149) Kaya Özsezgin, "Çizgi", Sanat ve Sanatçılar, 9 Haziran 1966, Sayı:19, .13.

(150) Nurullah Berk, "Bir Ressam", Varlık, 1 Şubat 1968, Sayı:711, s.11.

E. Türk Resminin Sorunları

Türk resminin sorunlarına yönelen yazılar, Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinden itibaren gündeme getirilmiştir. Daha çok ressamların içinde bulunduğu maddi imkansızların belirtilmesine yönelen bu tartışmalar, günümüzde de geçerliliğini muhafaza etmektedir. Güzel Sanat problemlerinin bir parçasını teşkil eden resmin problemleri de ressamlar ve bazı aydınlarca sık sık ele alınan bir konu oldu. Batılı anlamdaki Türk resminin, çağdaş ve kendini üretebilir bir seviyeye getirilmesi için yapılması gerekenlerin ve alınması lüzumlu tedbirlerin bir tür reçetesi olabilecek görüşler ileri sürülmüştür.

Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde, resmin okullarda basit bir şekilde öğretilmesi yakınma konusu olurken, resim ve mimarlık mektebinin açılması ve her yıl resim sergilerinin düzenlenmesi istenmektedir⁽¹⁵¹⁾.

1915-1923 yılları arasında, Dergah, Şebab gibi dergilerle, Tercüman-ı Hakikat ve İkdam gibi gazetelerde, daha çok eser seçme konusunda objektif ve bilgili davranılmadığı, hatır, gönül, dostluk ve ahbablık ölçülerine dayanan kanaatlerin resim sanatında olumsuz etki yaptığı belirtilirken, kimi yazılarda sanatçıların başa-

(151) Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, VII.Cilt, Ankara 1969, s.219.

rısızlığına değinilmekte ve ressamların kötü şartlar altında çalışmak zorunda kalmalarının inandırıcı olmadığı ifade edilmektedir⁽¹⁵²⁾.

Bu arada Paris'ten dönen bazı sanatçıların bir adım ileri gidemiyerek, yurda döndükleri gibi kaldıkları belirtilmekte, ve Türkiye'de sanattan anlayan bir gözün bir çevrenin henüz bulunmadığı oysa sanatın onu anlayan çevre ile ilerleyebileceği vurgulanmaktadır⁽¹⁵³⁾.

Eleştirmenlerin, resimle edebiyatı bir birine karıştırdığını ifade eden M.Şekip Tunç, esas problemi, ressam ve eleştirmen arasındaki ilişkinin yapıcı olmadığı ve Türkiye'de ressamların "milli" bir kayeden mahrum olmalarında bulmaktadır⁽¹⁵⁴⁾.

İkinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi'nin açılışı dolayısıyla görüşlerini bildiren A.Muhip Dranas, Türk resminin esas problemini "milli karakteristik meselesi"nde görmektedir⁽¹⁵⁵⁾.

Nurullah Berk'e göre esas problem, plastik sanatların ülkemizde bir türlü kök salmasında aranmakta ve bu-

(152) Ahmet Haşim, "Ressamlarımız Hakkında Bir Mütalaa", Dergah, 5 Eylül 1337 (1921), Sayı:10, s.1.

(153) Anonim, Dergah, 5 Ağustos 1338 (1922), Sayı:32.

(154) Mustafa Şekip Tunç, "Resim ve Ruhiyatı", Dergah, 20 Ağustos 1338 (1922), Sayı:33.

(155) Ahmet Muhip Dranas, "İkinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi", Güzel Sanatlar Mecmuası, Sayı:4, s.17.

nun sebebi olarak müze ve galerilerin eksikliği gösterilmektedir⁽¹⁵⁶⁾.

Sergi evi yokluğu 1946'dan sonra da hala yakınılan konu olurken, B.Rahmi; Türkiye'de resim zevkinin olmayışından bahsetmektedir⁽¹⁵⁷⁾.

Refik Epikman, sergi evlerinin olmayışını 1947 yılında tekrar gündeme getirerek, bu problemin yüzyıl önce bilindiğini ancak o zamanlar imkansızlıklar sebebiyle bir türlü çözümlenemediğini hatırlatmaktadır⁽¹⁵⁸⁾.

1950'lerde resim ve heykel sanatçılarının İstanbul ve Ankara dışına çıkmadıklarını belirten Refik Ahmet Sevensil, sanatın bu iki şehirde yalnızca belli bir kesime seslendiğini vurgulamaktadır. Ayrıca geleneğin içinden gelen bir sanatın temel alınmasını yeni hayatın ve ruhun bu temel üzerinde yükseltilmesini istemektedir⁽¹⁵⁹⁾.

Sanat faaliyetlerinin toplum ve yöneticilerce bir çeşit lüks ve eğlence sayılmasını, Türk resminin esas problemi olarak gören Y.İsmet Anıl, problemleri şöyle sıralamaktadır:

(156) Nurullah Berk, "Sanat Konuşmaları", İstanbul 1943, s.10-13.

(157) Bedri Rahmi Eyüboğlu, "Reprodüksiyon Müzeleri", Ulus, 20 Şubat 1946.

(158) Refik Epikman, "Sekizinci. Devlet Resim ve Heykel Sergisi", Sanat ve Edebiyat, 18 Ocak 1947, Sayı:3, s.1

(159) Refik Ahmet Sevensil, "Millet Ölçüsünde Sanat İstiyoruz", Ulus, 4 Temmuz 1950.

- 1.Sanat akımları ve bunların ilgilileri yokluk ve ilgisizlik içinde bir türlü gelişme bulamamaktadır.
- 2.Modası geçmiş örneklerin, sanatın her sahasında yaygınlaştırılması ile gerçeğe kavuşmak gecikmektedir.
- 3.Yeni aydınların sanatçıyı yanlış olarak "halk topluluğunun istediği sanat biçimini benimsemeye" zorlamasıdır (160).

Sabri Berkel, 1958'lerde resmin sorunlarını sıralarken; devlet-sanatçı kopukluğuna, halkı eğiten faaliyetlerin planlanmasına sanatçının dışarıdan tanıtılma gerekliliğine, akademinin yetersizliğine, resim ve heykel müzesinin eksikliklerine bir kez daha işaret etmiştir (161).

Türk resminin içinde bulunduğu problemleri 1960'lara kadar dergi ve gazeteler vasıtasıyla yöneticilere, aydınlara ve kamuoyuna duyurulmaya çalışılmıştı. Milli Birlik Komitesi'nin isteği ile 1960 yılında, Türk Sanatının bütünü ve içinde bulunduğu problemler açıklanırken, bunlardan kopuk olmayan resim sanatının bilinen genel ve özel problemlerine de değinilmektedir (162).

1964'lere gelindiğinde, N.Berk, devletin sanat konusunda belirli bir programı ve politikasının olmadığını

(160) Yavuz İsmet Anıl, "Gerçek Sanatın Çilesi", Varlık, 1 Ocak 1951, Sayı.336, s.11.

(161) Anonim, "Sabri Berkel Anlatıyor", Varlık, 1 Ocak 1958, Sayı.469, s.10

(162) Sunullah Aksoy, "Türk Sanatının Dertleri", Dost, Ekim 1960, Sayı:37, s.3-15.

vurgulayarak içte ve dışta ne yapılması gerektiğinin belli olmadığını belirtmektedir (163).

Adnan Turani'nin 1966'da belirttiğine göre, özel galerilerin her görüşten eserleri bir arada veya ayrı ayrı sergiledikleri için inandırıcı olamamaktadır. Oysa batı ülkelerindeki gibi her galerinin bir sanat görüşünü temsil etmesi, her galerinin eleştirmenler temin etmesi, farklı görüşlerin çatışacağı ortam yaratacak ve satış ortamını doğuracaktır. Sanatı koruması için devlette yakınmanın anlamı yoktur. Çünkü sanatın yaşama ortamı devlet eliyle değil, özel galerilerin çoğalmasıyla olacaktır. A. Turani, Türk resminin en önemli problemlerinden biri ve en önemlisi olarak resim sanatı hakkında yazılan kitapların yok denecek kadar az olmasında görmektedir (164).

1946 yılında açılan 7. Devlet Resim ve Heykel Sergisi ile ilgili olarak, bu serginin işleniş biçimi eleştiri konusu olmakta ve Türkiye'de sanatın öteden beri belirli kimselerin tekelinde kalmış olduğu belirtilmektedir. Ayrıca kişisel çıkarların baş tacı edilmesi ile jürinin uluslararası yönetmeliğe aykırı bir seçimde bulunması da yakınılan konu olmaktadır (165).

(163) Nurullah Berk, "Türk Sanatı Avrupa'da", Varlık, 15 Ocak 1964, Sayı:614, s.5.

(164) Adnan Turani, "Doğuş Galerisinin Açılışı Münasebetiyle Düşündüklerimiz", Sanat ve Sanatçılar, Ocak 1966, Sayı:14, s.10-11.

(165) Anonim, "Nereye Gidiyoruz", Sanat ve Sanatçılar, Mayıs 1966, Sayı:18, s.2.

Eğitimi yalnızca okul eğitimi olarak görmediğini belirten Kaya Özsezgin, sanatın yurdun en uzak köşelerine kadar yaygınlaştırılmasıyla ve tutarlı bir eğitimle işe başlamanın gerekliliğine işaret etmektedir⁽¹⁶⁶⁾.

1970'lere gelindiğinde, N.İslimyeli, Resim ve Heykel Müzesi'nin kurtarılacağı yolundaki haberin büyük bir sevinç yarattığını ifade ederken, Devlet Resim ve Heykel Sergisi yönetmeliğinin değiştirilmesini, başkentte bir akademi ve Milli Galeri'nin kurulmasını ve uluslararası sergiler düzenlenmesini Güzel Sanatlar Müdürlüğü'ne teklif etmektedir⁽¹⁶⁷⁾.

Türkiye'de ele alınmayan sorunlardan biri olarak resim sanatının sorunlarını gören İsmail Altınok; bu sorunların nedenini çağdaş çözümleri önleyen, sıkışınca "biz kırk yıllık ressamız" diye ges ges gerinen ressamların birer tabu haline getirilmiş olmalarında bulmaktadır⁽¹⁶⁸⁾. Bu duruma ressamların yazarlık ve şairlik yanları ile, basına yakın ilişkili ve hoş sohbetli bulunmalarının payını da ekleyen Altınok; bu ressamları eleştiren bir yazının pek çok dergi ve gazete tarafından basılamayacağını belirtmek-

(166) Kaya Özsezgin, "Kültür Eğitimi", Varlık, 15 Mayıs 1968, Sayı:718, s.10.

(167) Nüzhet İslimyeli, "31.Devlet Resim ve Heykel Müzesi", Ankara Sanat, Nisan 1970; Sayı:48, s.14.

(168) İsmail Altınok, "Bir Ressamın Notları", Türk Resminin Sorunları I, Ankara 1980, s.113-115.

tedir.

Cumhuriyetten beri bizim yerli sanatçılarımızın birden bire hem ressam, hem öğretmen, hem sanat eleştircisi, hem de danışman olduğunu belirten Altınok, bu karışık görevlerin bir kişide toplanmasını, ya da belli kişilerin tekelinde bulunmasını sakıncalı görmektedir.

Sanatçıya göre, bu durum, Türk resmi için gerçekten bir talihsizliktir. Çünkü bu dönemde hem Türk resmi geri bırakılmış, hem de ödül ve satış işlerinde bir çok yüz kızartıcı işler yapılmıştır. Seçici Kurul üyeleri, bu dönemde kendi kendilerine ödüller verip, bir çeşit avantacılığa saparak, yüksek fiatlarla resim satmışlar ve nüfuz ticareti yapmışlardır. Ve hiç bir güç bu olup bitenleri önleyememiş, hatta açığa bile çıkaramamıştır. Ancak dışarıdan getirtilecek yabancı sanat eleştirmenleri bu oyunları bozabilirdi ki bundan da şiddetle kaçınılmıştır. "Resim Ağalığı" deyimi bu dönemin getirdiği bir deyimdir demektedir⁽¹⁶⁹⁾.

1980'li yıllara gelindiğinde, Türk resmi ve resim eleştirisi üzerine tartışmaların zaman zaman gazete ve dergi sayfalarında yer aldığı görülmektedir. Ayrıca uzun zamandan beri hala gündemde tazeliğini koruyan Türk resminin ve eleştirimizin sorunları "soruşturma" niteliğinde tekrar ele alınarak problemin çeşitli boyutlarıyla açıklanmasına çalışıldığı da izlenmektedir.

(169) İsmail Altınok, a.g.e., s.114.

Türk sanatında "güzel" kavramının belirlenmesinde, popüler kültür yaşamımızda izlenen tüm gelişmelerde moda ve kitle iletişim araçlarının büyük etkisi olduğunu söyleyen Adem Genç, bir kentsoylu beğenişinin dahi oluşmadığı ülkemizde, resim sanatına bir turizm endüstrisi gözüyle bakıldığını ve resim olgusunun bir tür eğlence ya da dekoratif süreçler olarak değerlendirildiğini vurgulamaktadır⁽¹⁷⁰⁾. Ayrıca Türkiye'de büyük idealler ve düşüncelerden yükselen bir sanat biçimi desteklenirken, Türk toplumunun mitolojisinden ve bu toplumun sanatsal yaratıcılığından izler taşımayan resimlerin ödüllendirildiğini de vurgulayarak; bu durumun, özellikle çeşitli kurumların ve şirketlerin koruyuculuğunu yaptığı sanat alanlarında derin boyutlara ulaştığını belirtmektedir.

Sanatçı; bir ülkeye özgü sanatın, kendi gerçekliğinden ötürü benimsenmesi için, kendi halkına özgü mitosları simgeliştirmek yolunda derin bir araştırmaya girmesini kaçınılmaz görmektedir. Türkiye şartlarında kendi kendisini üretebilen çağdaş bir resim sanatından bahsetmenin güç olduğunu vurgulayan A.Genç;

"...Sanat yapıtının toplumsal bir değer taşıması için bir sanatçının diğer sanatçıya yapıtlarını göstermesi yeterli değil; kitle iletişim araçları ve çeşitli kurumlar bu soruna daha

(170) Adem Genç, Sanat Çevresi, Şubat 1983, Sayı:52, s.37.

köklü eğilmeli ve Türk insanının sanatsal deneyimi arttırılmalıdır..."(171).

Türk resminin temel sorununu "Özgünlük" olarak tanımlayan M.Zahit Büyükişleyen'e göre "yaşadığımız çağ, birbirinden farklı etkin geleneklerin, sanatın ortaklaşa kavram potasında kişi özgürlüğüne göre şekillenmekte ve elde edilen ürünün hangi kaynağa dayanırsa dayansın "çağın sanatı" olma anlamını taşımaktadır⁽¹⁷²⁾. Sanatçı, esas problemin kişilik olduğunu ve sanatta özentiye yer verilmemesini vurgulamaktadır.

Halil Akdeniz Türk resminin sorunlarını açıklarken; "Dünya ölçülerine göre bugün sanat, düşünce üretimi ve buna uygun anlatım biçimi oluşturma yönünden arzulanan düzey ve yoğunluğa ulaşılmadığını belirtmekte, Türk resminin esas probleminin; sanatçılarımızın kendi düşünce üretimine dayalı boyutlu araştırma ve deneme içine girmeden, aşağı yukarı ortalama kabul edilen ve üzerine artık tartışılması aşılmış bilinen değer ölçülerinde yapıt üretimine fazla bağlı kalındığını da" görmektedir.⁽¹⁷³⁾.

Türk resmi üzerine özde sorgulanması gerekenin bütün konularıyla toplumumuz ve hayatbiçimimiz olduğunu vur-

(171) Adem Genç, a.g.m., s.38.

(172) M.Zahit Büyükişleyen, Sanat Çevresi, Ocak 1983, Sayı:51, s.32.

(173) Halil Akdeniz, "Sanat Çevresi", Ocak 1983, Sayı:51, s.33.

gulayan, Nur Koçak; resim yapmayı röprodiksiyonlara bakarak öğrenen kuşakların yetiştirilmesini eleştirmektedir⁽¹⁷⁴⁾.

Her sanat türünün kendi geçmişinden, birikiminden yararlanması ile geçmişi yaşaması, taklit etmesinin ayrı ayrı şeyler olduğunu belirten Turgay Gönenc; meseleyi şekilden çok muhtevada, muhtevanın yeniliğinde bulmakta ve bu yolun geçmişi yadsımdan değil, iyi özümlemekten geçtiğini belirtmektedir⁽¹⁷⁵⁾. Sanat ortamını açıklarken de;

"İşte ressamın araştırmacılığından, sanatın kendi iç dinamiğinden çok alıcının beğenisi yönünden oluşturulmaya çalıştırılan bir resim piyasası, resmi salt gerilemekte kalmaz, yeni kişilikleri de tavsiye etmeye yönelir. Giderek Ulusal birikimin bir uzantısı gibi görünen; ama gerçekte, geçmişte bile yer almayacak nitelikte sözde çağdaş görüntüler türer, sanatçı tipi de ucuz bir piyasa adamına kaydırılmak istenir, sanırım sanat için en büyük tehlike budur"⁽¹⁷⁶⁾

demektedir.

(174) Nur Koçak, Sanat Çevresi, Ocak 1983, Sayı:51, s.33.

(175) Turgay Gönenc, Sanat Çevresi, Ocak 1983, Sayı:51, s.34.

(176) Turgay Gönenc, a.g.m., s.34.

İpek Aksügür'e göre;

"...Resmimizin 1940'lardan bu yana, soyut dönem dışında yeni 'konu' etrafında dönen bir yorum içinde gelişti. Giderek 1970'li yıllarda sefalet edebiyatı, köy manzaraları, köylü işçi portreleri, minyatür özenti-si düzenlemeler içinde yad edilen eski İstanbul evleri, sokakları ve Anadolu peyzajlarının çığ gibi çoğalmasına, popüler olmasına ve kendi için başlı başına sanki bir sanata değeri oluşturmuş gibi geçerlilik ve onay kazanmasına imkan tanıyan yorumlara varmıştır"(177)

Aksügür; temel problemi sanat-sanatçı, toplum ilişkisinin kaçınılmaz üçüncüsü olup, köprü fonksiyonunu gören eleştirmende görmektedir.

Jale Erzen; konu hakkında fikirlerini açıklarken; "...yaratıcının gelişmesini akademik bir sorun olmaktan çok, sosyal hareketliliğe ve sosyo-psikolojik verilere bağlamakta, ne bireyin ne de çevrenin değeri hakkında bilinçlenmemiş bir kültürde bütün sanat dallarının bocalayacağını..." belirtmektedir(178).

(177) İpek Aksügür, Sanat Çevresi, Ocak 1983, Sayı:51, s.35-36.

(178) Jale Erzen, Sanat Çevresi, Ocak 1983, Sayı:51, s.36.

Türk sanat ve sanatçısının; bir yere gitmek isteyen, fakat hep yolda gideceği yere varamayan bir yolcuya benzeten, Tomur Atagök; asıl meseleyi eğitim anlayışı ve sisteminde görmektedir. Sanatçı;

"Aile anlayışı ve görgüsü, çocukta yaratıcı gücü ortaya çıkarmaktan uzaktır. Fert, ilk ve orta öğretim kurumlarında ders programlarından usanmakta, eğitim, salt sanat eğitimi yapan yüksek öğretim kurumları içeriğinde gerçekleşmektedir. Yaygın halk eğitimi ile okul sonrası eğitim anlayışı ise bireylere katkılar getirecek kadar gelişmemiştir"(179)

demektedir.

Zaman zaman "Türk Resmi Nasıl Olmalıdır" tartışmalarının yapıldığını hatırlatarak konuya giren S.Saim Tekcan; Türk resminde kaynak olarak, halk sanatlarına, minyatüre ve hat sanatlarına baş vurulduğunu belirtmektedir⁽¹⁸⁰⁾. Ayrıca, kimi ustalar, önce batı resmini kaynak gösterirken, daha sonraları kendi kaynaklarımızı savunduklarını, yine kimi sanatçılar Türk sanatının Toroslardan eteğinden doğacağını savunurken, Batı anlayışına yö-

(179) Tomur Atagök, Sanat Çevresi, Ocak 1983, Sayı:51,s.37

(180) S.Saim Tekcan, Sanat Çevresi, Ocak 1983, Sayı:51,s.38.

nelik resim yapmaya devam ettiklerini vurgulamaktadır. Sanatçı, probleminin halledilebilmesi için; "Sanatçı yetiştirme sistematığının devletçe ele alınıp memur sanatçı, hoca sanatçı yerine özgün sanatçı yetiştirilmesinin gerekliliği"ni belirtmektedir⁽¹⁸¹⁾.

Sanatta hayal edilen seviyenin gerçekleşmesinin "kuşaktan kuşağa kopuksuz geçişlerin olmasına kendi üzerine düşünüp katlanarak yoğunlaşan, çok yönlü gelişmelere açık, evrensel ölçütlerle, özgün, çağdaş bir resim sanatının yakın gelecekte çiçeklenmesini, akılcı destek sürekliliği olan tutarlı beslenmelerle, Milli kültür politikasından soyutlanmaksızın ve gereken önemi vermekle mümkün olabileceğini"⁽¹⁸²⁾ savunan Ali Teoman Germaner; sanatçıyla birlikte sanat eserinde oluşturulması gerekliliğine dikkat çekmektedir. Sanatçı Türk resminin geleceğine yönelik temennilerini açıklarken de;

"Elli milyonu aşkın dinç bir insan kaynağı var. Üzerinde yaşadığım topraklar, tarihsel boyutuyla insanlık tarihinin derinliklerine uzanır, sayısı bilinmez uygarlıkların beşik ve mezarını bağrında saklar. Halk biliminden söz açsak akıl almaz bir

(181) S.Saim Tekcan, Sanat Çevresi, Şubat 1983, Sayı:52, s.34.

(182) Ali Teoman Germaner, Sanat Çevresi, Şubat 1983, Sayı: 52, s.35.

çeşitlilik ve zenginlik kamaştırır gözlerimi. Tüm bunların sahibi olarak, çağdaş evrende daha gür çıkmalı sesim..."(183)

demektedir.

Özer Akbaş ise, Türk resminin temel sorunu olarak devletin desteklediği büyük ustalara dayalı, çağdaş, oturluk ve yerleşik atölye oluşturma geleneğinin giderek azalması ve Türk resminin bir yandan çoğalarak, diğer yandan amatörleşmesini görmektedir⁽¹⁸⁴⁾.

"Türk Resim sanatını, ne kendi özgeçmişinde, ne batı sanatının bugünkü düzeyine, ne de ülkemizin bugünkü ihtiyaçlarına göre 1980'li yılları yaşamaktadır"(185) diyen Cengiz Çekil, Türk resminin temel sorunu olarak, sanatçıların kendilerine "Güvenmeleri"ni görmektedir. Kendimize güvenirsek, böylece ülkemize, insanımıza, ustalarımıza, çağımıza, geçmişimize kopukluğumuzdan kurtulabileceğimize işaret etmektedir. Ayrıca "Türkiye'de sanatçı, ustasından, çırağına, öğrencisinden öğretmenine kadar isterse izlenimci, kübist, realist, sürrealist, süper realist, sosyal realist, nazist, dadaist, Henriroussealist, pop-artist, support-surfaceist resminin alasını yapacağını anlamıştır. Türk Resim tarihi bir bakıma bunun

(183) Ali Teoman, Germaner, a.g.m.

(184) Özer Akbaş, Sanat Çevresi, Şubat 1983, Sayı:52, s.36.

(185) Cengiz Çekil, Sanat Çevresi, Şubat:1983, Sayı:52, s.8.

tarihidir, şimdiye değin yapılanlar bunu göstermektedir" demektedir⁽¹⁸⁶⁾.

Mustafa Aslıer; resim sanatının temel sorunu, her çağda ve her ülkede, çağına yakışan özgün yapıtı yaratabilmek olarak kabul etmekte, resmin sorunlarının Türkiye'de ve başka ülkelerde farklı olmadığını savunmaktadır⁽¹⁸⁷⁾.

Sanatçı, ayrıca, sanat pazarının pek az sanatçıya yalnız sanatıyla yaşayabilme imkanını verdiğini belirtmekte, böylece bu olumsuz durumun, ancak bu işi bir meslek olarak seçen kişinin yalnız bu işi yaparak insanca yaşayabilmesini sağlayacak sosyal güvencelerin getirilerek ortadan kaldırılabilceğini de ileri sürmektedir.

Batılı anlamda Türk resminin sorunlarına ilişkin ressam, yazar ve bilim adamları, çeşitli gazete ve dergiler vasıtasıyla görüşlerini kamuoyuna sunmuşlardır. İleri sürülen bu kanaatler, sanat ortamına canlılık kazandırarak, yeni ve orijinal eserlerin doğmasına zemin hazırlayıp, fikri alternatif yaratmak için, elzem görülmektedir. Fakat, 1980'li yıllara kadar yapılan eleştirilerin önemli bir bölümünün bilimsellikten uzak tamamen şahsi görüş ve kanaatlerin sergilendiği görülmektedir. Eserlerin değerlendirilmesi çoğu kere şahsiyet meselesinde düğümlenmekte veya sanatçıların anlayışlarına uy-

(186) Cengiz Çekil, a.g.m.,

(187) Mustafa Aslıer, Sanat Çevresi, Ocak 1983, Sayı:51, s.32.

gun şekilde, kişisel beğeni ve sezgilerin yansıtıldığı eğilimler tercih edilmektedir. Bilimsel bir dünya görüşü ile sağlam felsefi bir zemine dayanmayan bu çabalar, bir taraftan problemi daha çok büyütürken, öte yandan resim sanatının gelişip çiçeklenmesine imkan tanıyan oluşumları da geciktirdiği düşünülebilir. Batılı anlamda Türk Resminin başlangıcından itibaren sürekli gündemde tutulan problemlerin günümüzde de aynen geçerliliğini koruması bu kanaati desteklemektedir.

Ancak Osmanlı-Türk estetiği üzerine çağdaş ve değişen şartlara cevap veren yeni estetik düşüncenin tek tek çabalarla belli zamanlarda zorlandığı görülmektedir. Ne var ki, bu çabalar sistematik bir düşünce ve değerler sistemi oluşturamamıştır. Açıkçası biz, felsefesiziz⁽¹⁸⁸⁾.

Bu yüzden olacak 1980'li yıllara doğru, Türk Sanatı üzerine yazılan birkaç kitapta sanatımızın geleneksel ölçülerini temel alarak çağımız potasında senteze ulaştırma çabaları görülmektedir⁽¹⁸⁹⁾. Bu çalışmaların, Türk resminin henüz oluşmamış veya oluşturulamamış felsefi zeminini teşekkül ettirmeye yönelik olduğu da gözden kaçmamaktadır.

(188) Anonim, "İpek Aksügür ile Görüşme", Boyut, Nisan 1983, Sayı:12, s.21.

(189) Ahmet Arvasi, "Diyalektiğimiz ve Estetiğimiz", İstanbul 1982,
Beşir Ayvazoğlu, "Aşk Estetiği", Ankara 1982.

F. Türk Resminde Eleştiri-Eleştirmen Sorunu

Sanat ortamında, uzun süreden beri üzerinde durulan konulardan biri Türk resmini değerlendirecek nitelikte eleştirilerin yapılmaması ve yapılanların ise yeterli seviyede olamadıklarıdır.

Memduh Cevdet Altar, 1947 yılında, Sanat ve Edebiyat Dergisi'nin ilk sayısının çıkması münasebetiyle fikirlerini açıklarken, sanat ve sanatçı sorunlarını ele alacak olan gazetenin, değersiz sanat polemiklerine yer vermemesi gerektiğini ifade etmişti (190).

Eleştiri konusunda gündeme getirilen bir başka problem de, ressamların eleştiri yazıp yazamayacaklarıdır. Şeref Akdik'e görüşleri sorulduğunda, ressamların eleştiri yapmalarını pek doğru bulmadığını söylemektedir (191).

1949 yılına kadar eleştiri üzerine yazılanların dalkavukluklar ve dar anlayışlar çerçevesinde yalnızca kişisel yakınlık veya uzaklıklara bağlı cereyan ettiğini belirten Rana Ergüz, gerçek eleştirmene günümüzde büyük ihtiyaç duyulduğunu ifade etmektedir (192).

Resimde gerçek tenkitçi olarak bir otoritenin

(190) Memduh Cevdet Altar, "Sanat Tenkitçiliğine Doğru", Sanat ve Edebiyat, 4 Ocak 1947, Sayı:1, s.2.

(191) Gazanfer Kunt, "9.Devlet Resim ve Heykel Sergisi Dün Açıldı", Ulus, 4 Ocak 1948.

(192) Rana Ergüz, "Sanat Eserini Anlamak Sanatı", Şadırvan, 18 Kasım 1949, Sayı:34, s.4.

bulunmayışından dolayı, bir ressamın sanat anlayışını eserlerinin kalitesini tanıtmanın mümkün olmadığını belirten Arif Kaptan, "...Bir müzikçinin resim tenkidi yaptığına, bir ressamın da bir müzikçi hakkında fikir beyan ettiğine hiç rastlamadım. Müzik hakkında söz söylemeyi ehline bırakan şairlerle, edipler ve gazeteciler, yıllardan beri resme musallat oldular..." (193) demektedir. Ayrıca, "...Yılda bir sergi açılır, o da ya duyulur, ya duyulmaz. Duyulsa bile, sergiye dair yazı yazmak bahsinde, felsefi resimlerimizi sosyal cepheden mütalaa eder. Karikatürü maskara etmeğe kalkar, bu işi operatörün yapmadığına, kolumuzu, budumuzu kesmediğine şükreder durur..." diyerek, sanat eleştirmeninin olmadığını yakınmaktadır.

"...Gerçek ilim, sanat adamları ile tenkitçilerden artık sanatı çer çöpten temizlemelerini, hatır gönül dinlemeden değeri göstermelerini, bize gereği, gerçeği verip verdirmelerini istiyoruz..." (194) diyen Tahir Olgaç, Türkiye'de sanat konusunda kendisinde yetki görenlerin şimdiye kadarki faaliyetlerini olumlu bulmamakta, ve umduklarının bir türlü gerçekleşmediğinden yakınen eleştirileri eksik ve yetersiz bulmaktadır.

Mustafa Nihat Özön, "...Tenkid, bizde yazı ile uğraşanlar için 'ek ödevler'in üçüncüsü veya birincisi de-

(193) Arif Kaptan, "Dertler Arasında Bir de Tenkitçi Yokluğu", Şadırvan, 17 Haziran 1949, Sayı:12, s.3.

(194) Tahir Olgaç, "Övme ile Sanat, Alkışla Sanatçı Olmaz", Şadırvan, 24 Haziran 1949, Sayı:13, s.5.

recesindedir; yani her eli kalem tutanın bir iki söz har-
cayabileceği genel bir yazı koludur..."(195) derken, eleş-
tirinin toplum hayatında gerekli yerini alması için gereken
şartların oluşması gerektiğinden bahsetmektedir. Bu arada
imzasız çıkan bir yazıda da; Türkiye'de gerçek anlamda eleş-
tirinin yapılmadığı ve objektif değer kriterleri getiren
eleştirmenlere ihtiyaç duyulduğu belirtmekte, dergilerin
ise, eleştiri hasretini çeken aydınların yazılarına muhtaç
olduğu vurgulanmaktadır(196).

Melahat Özgü, herkesin sanat hakkında konuşmak
ve yazmak için kendinde yetki gördüğünü; okumak, dinlemek
ve görmektense, sadece bakmayı tercih ettiklerini, oysa gör-
meyi öğrenmenin yanı sıra, okuma, dinleme ve seyretmeyi de
öğrenmek, kısacası çaba harcamak gerektiğine dikkat çekmek-
tedir(197). Probleme sanatçılar ve eleştirmenler açısından
bakan C.Tollu; sanatçıların yalnızca övülmek ya da alkış-
lanmak isteğinde olduklarını, işlerinden eleştiriye "ta-
hammül" edebilenin az bulunduğunu, oysa gerçek sanatçıla-
rın eleştirilere katlanmak zorunda olduğunu bilecek kadar
bilgili olan sanatçılar, eleştiriler sayesinde, eserleri-
ne karşı her zaman kuşku taşırlar. Ayrıca yaptığı araştır-

(195) Mustafa Nihat Özön, "Tenkid Özlemi", Şadırvan, 5 Ağus-
tos 1949, Sayı:19, s.4.

(196) Anonim, "Tenkit Hasreti", Şadırvan, 8 Temmuz 1949,
Sayı:15, s.1.

(197) Melahat Özgü, "Sanat Anlayışı", Türk Dili, Kasım
1951, Sayı:2, s.10-15.

malarda sonuca ulaşmayan ya da akli karışan bir sanatçıya haklı bir eleştiri açıklık getirebilir. Bu nedenle, her türlü eleştiriyi korkmadan kabul edip içlerinden gerçeği ortaya çıkarmak gerekmektedir⁽¹⁹⁸⁾.

Meseleye eleştirmenler açısından bakıldığında, C.Tollu'ya göre; görünen eleştirmenliğin zor olduğudur. Öyle ki, Avrupa'da eleştirmenler arasında bile tüm dünya eserlerini bildikleri halde, iyiyi, kötüyü kesin ayıramadan, parlak sözler ya da karışık fikirlerle okuyucuyu şaşırtanlar bulunmaktadır. Öte yandan tam bir sorumluluk ve nesnellikle eleştiri yapanlar da, eleştiriye hedef olanlar tarafından sevilmemektedirler.

S.Kemal Yetkin, sanat eleştirmeciliğinin gündelik gazete ya da dergilerde resim sergileriyle ilgili yazılar yazmakla değil; günün sanatını hazırlayan büyük sanatçılar ve sanat sorunları üzerine yazılan denemelerden oluştuğunu belirtmektedir⁽¹⁹⁹⁾.

Sanat eleştirisi ve eleştirmenliği ile ilgili olarak 1954'lerde gelindiğinde AICA'nın beşinci kongresi İstanbul'da toplanarak "Sanat Eleştirisi ve Felsefe" ilişkisi üzerine tartışıldığı görünmekte ve eleştiri konusunun daha yoğun bir biçimde ele alındığı anlaşılmak-

(198) Cemal Tollu, "Tenkidin Faydası", Yeni Sabah, 4 Haziran 1952.

(199) Suut Kemal Yetkin, "İlgisizlik Kimlerde", Kültür Dünyası, Eylül 1954, Sayı:9, s.7-10.

tadır⁽²⁰⁰⁾.

Hikmet Dizdaroğlu'na göre, eleştirmek yargı ve değer olduğu için, sanat bilgisi ve ölçüsünü gerektirmektedir. Eleştirmenlere yöneltilen saldırılar, onların sayısını azaltmaktadır. Oysa sanatçı zaman zaman himaye ve destek görmekte, tüm yükü eleştirmeci yüklenmektedir. Ayrıca, ülkedeki sanat ve edebiyat alanındaki başı bozukluğu ve değer ölçülerindeki ayrılığı, eleştirmeci yokluğuna bağlayan yazar, Türk edebiyatının geçmişinde eleştirmeci olmayışının nedenini, edebiyat ve sanat adamının bağımsız olmadığına görmektedir⁽²⁰¹⁾.

Edebiyat temeli üzerinde yaklaşılan eleştiri ve eleştirmen problemine karşılık; bazı yazarların doğrudan resim eleştirisi ve eleştirmenlik konusuna değindiği görülmektedir. Z.Güvemli, resmin geniş kitlelerce anlaşılması ve tadına varılabilmesi için ressamalara ve resim eleştirmenlerine çok iş düştüğünü belirtirken; özellikle resmin öz-biçim, renk-ruh, kompozisyon ilişkilerini inceleyerek seyirciye göstermesi gerektiğini vurgulamaktadır⁽²⁰²⁾.

Z.Faik İzer, ülkede sanat eleştirmenliğinin 'halihazırda emekleme devresinde' olduğuna dikkat çekerken, bir insa-

(200) Nurullah Berk, "Sanat Tenkitçileri İstanbul'da", Varlık, 1 Aralık 1954, Sayı:411, s.5.

(201) Hikmet Dizdaroğlu, "Neden Eleştirmeci Yetişmez", 'Varlık, 1 Aralık 1955, Sayı:425, s.8.

(202) Zahir Güvemli, "Resimden Anlamak", Varlık, 15 Ekim 1958, Sayı:488, s.10.

nın elestirmen olabilmesi için, edebiyat estetik, filozofi, sanat tarihi, müze kültürü alanlarında ders vermesi gerektiğine işaret etmektedir⁽²⁰³⁾.

Türk sanatında eleştirme saygısı ya da eleştirme sevgisi diye adlandırılacak duygunun henüz gelişmemiş olduğunu vurgulayan Mehmet Fuat; Bu problemin sebebini sanat ve eleştirmeci açısından ele almaktadır. Ona göre; her sanatçının eseri karşısında doğal olarak duygulu olduğunu bu nedenle asıl görevin eleştirmenlere düştüğünü belirtmektedir. Bu noktada yapılması gerekenler ise, eleştiri yazılarında yüksekte konuşulmaması sanatçılara bürüklük taslanmaması; tartışmaların karşıdakileri alt etmek için değil, gerçekleri, birlikte bulup çıkarmak için yapılması; dostluk ve düşmanlıkların etkisinden kurtularak yergi ve övgüden kaçınılması şeklinde sıralamaktadır. Ayrıca hiç bir eleştirmenin uygulamakta olduğu yöntemlerle değerlendirilmemesi gerektiğine de dikkat çekerek, bilimsel eleştiri yapanların öznel eleştiri yapanları küçümsemelerini önermektedir⁽²⁰⁴⁾.

Nurullah Berk, konuya yeni resim açısından bakarken, her yeni kuşağın öncekileri değerlendirişindeki ölçsüzlüğüne karşı çıkmaktadır. Otuz yıla yaklaşan sanat hayatı boyunca sonu gelmez kültürel anarşi ve ölçü-

(203) Anonim, "Zeki Faik İzer Anlatıyor", Varlık, 15 Haziran 1958, Sayı:480, s.14.

(204) Mehmet Fuat, "Eleştiriye Saygı", Varlık, 1 Mayıs 1959, Sayı:501, s.6-7.

süzlüğün yanı sıra; müze, galeri ve eğitim yetersizliği nedeni ile plastik sanatlara karşı ilgisizlik ve değerlendirme eksikliğinin doğduğu gerçeğine değinmektedir. Diğer taraftan N.Berk'e göre, Türkiye'de yüz yılı aşan bir plastik sanat sürecine karşılık; ağırbaşlı tarafsız bir eleştirinin henüz kurulmamasına da dikkat çekmektedir.

"Profesyonel sanatçının çalışmalarına dikkatli, bu çalışmaların kültürlü, bilgili bir kalemle kovalayan, hakla değerlendirebilen böyle yaparken de toplumun yabancı olduğu sanat kollarına ısındırabilen profesyonel tenkitçi çıkmadı bir türlü..."(205)

diyerek geçmişte gazete ve dergi sahiplerinin kendilerinden yazı istediklerini belirtmekte ve yıllar boyu kendileri için, yine kendileri yazdığını eleştirerek açıklamaktadır. Bu işi asıl görevi olan yazar ve eleştirmenlerden beklediklerini de vurgulayan sanatçı, bu bekleyişin hala bitmediğini belirterek birkaç yıldır gündelik gazete ve dergilerde sanat üzerine yazılanların sergi kronikçiliğinden öteye gidemediğini açıklamaktadır.

Zahir Güvemli'ye göre, Türkiye'de resim eleştirisi yoktur. Resim eleştirmeni ve Sanat Tenkitçileri Cemiyeti olsa da, eser seviyesinde eleştirinin bulunup bu-

(205) Nurullah Berk, "Tenkid Ahlakımız". Varlık, 1959, Sayı:508, s.10.

lunmadığından şüphe duymakta; resim eleştirisinin sergi-
den sergiye yazılan kronikler olmadığını vurgulamaktadır.
Ona göre, resim eleştirisi resim sanatının çeşitli prob-
lemlerini inceleyen, bu arada zamanımıza kadar yapılmış in-
celemelerin varılmış sonuçlarını tartışması yerine yeni
düşüncelerin önerilmesini sağlayan bir biçimde olmalıdır.
Oysa böyle bir eleştiri çalışması yoktur. Bu nedenle Tür-
kiye'de eleştiricinin etkinliği bir yayım tanıtıcı ve ya-
yıcı olmaktan ileri gidememektedir. (206).

Eleştiri yokluğu konusunda 1961'lerde yakınma-
nın olmadığını belirten, Hikmet Dizdaroğlu, bunun neden-
leri üzerinde durulmadığını belirtmektedir. Ona göre önce-
likle bilinmesi gereken gerçek, her ülkede sanatçının bol
olmasına karşın, eleştirici sayısının bunlarla oranlana-
mayacak azınlıkta bulunduğuudur. Bu gerçek, eleştirinin güç-
lüğü ve eleştiricinin kolay yetişmediğini göstermekte-
dir (207).

Genel sanat sorunlarına, genellikle kendileri-
nin değinmek zorunda kaldıklarını vurgulayan Özdemir Al-
tan, bunun ülkede sanat yazarı ve eleştirmen olmadığından
kaynaklandığını, dileklerinin eleştirici ve sanat yazarı
olduğunu belirtmektedir (208).

(206) Zahir Güvemli, "Anlamadığımız", Varlık, 1 Nisan 1959.
Sayı:499, s.7.

(207) Hikmet Dizdaroğlu, "Eleştiricinin Çilesi", Varlık,
1 Ekim 1961, Sayı:559, s.7.

(208) Özdemir Altan, "Çağdaş Sanat, Kişisel Sanat Görüşü",
Sanat ve Sanatçılar, Mayıs 1965, Sayı:6, s.13-14.

Adnan Turani, ressamaların eleştiri yazmalarını reddetmelerinin doğru olmadığını belirtmekte ve Türkiye'de eleştirmenin olmadığından, daha doğrusu yapılmasının güç olduğundan bahsetmektedir. Ona göre, sanatçılar, eleştirilerden korkmamalıdır. Ayrıca Türkiye'de bilimsel alanda sanat eleştiricisi olarak yetiştirilenlerden, "sanat müşavir ve danışma heyeti" kurulmasını teklif etmektedir⁽²⁰⁹⁾.

Kaya Özsezgin ise, eleştiri ile sanatın iç içe bulunduğunu belirtirken, ikisinin temelinde de ortak öğeler aranmasının gerektiğini vurgulamaktadır⁽²¹⁰⁾.

Türk resminin en önemli sorunlarından biri olarak görülen eleştiri ve eleştirmen yetersizliği, 1968'lerde yakınılan konu olurken, Kaya Özsezgin nesnel eleştiri olmayışının nedenlerini, yazdıkları dergi ve gazetelerin politik sanatsal tutumundan, tüm yayınların düzenli ve günü gününe izleme imkansızlığından, eleştirmenlikten başka ikinci bir işte çalışma zorluğundan, dostluk düşmanlık gibi şartların etkisi altında bulunmaktan kaynaklandığını belirtmektedir⁽²¹¹⁾.

Nurullah Berk, 1928-1935 yılları arasındaki olumlu sanatsal uygulamalara karşı, kırk yıldır yaratmaya

(209) Adnan Turani, "Bizde Eleştiri, Cemil Eren ve Sergisi", Sanat ve Sanatçılar, Haziran 1966, Sayı:19, s.7.

(210) Kaya Özsezgin, "Gene Eleştiri Üzerine", Varlık, 1 Mart 1968, Sayı:722, s.11.

(211) Kaya Özsezgin, "Değinmeler", Varlık, 1 Mart 1968, Sayı:728, s.7.

geçilmeyişinin devletin sanat politikasının olmamasına bağlarken, ilkokuldan başlayarak, kuşaklara bir güzellik duygusunun verilmesi gerektiği üzerinde durmaktadır⁽²¹²⁾.

Bütün bu açıklamalara karşın 1970'lere gelindiğinde hala yakınılan şey, Türkiye'de özellikle tehlikeli ve sakıncalı bir iş olan resim eleştiriciliğinin kendi sanat yolu dışında kalan sanat inançlarına saygılı olmak, geniş bir kültüre sahip bulunmak ve bunların da üstünde olgun ve erdemli kişi olmak yeteneklerini gerektirdiğidir⁽²¹³⁾ 1971'de çıkarılan Türk Dili dergisinin II.Eleştiri Özel Sayısı böyle bir ihtiyacın sonucudur⁽²¹⁴⁾

1960'lı yıllardan itibaren sanat olaylarının günden güne giderek genişlediği, sanatçı sayısının giderek arttığı ve sergilerin büyük kentlerimizde yoğunluk kazandığı görülmektedir. Daha önceleri, ressam, edebiyatçı ve fikir adamları eleştiri yazıları yazarken, bu dönemde sanat eleştirisinin de kendi yazarları ortaya çıktı. Böylece eleştiri edebiyat dünyasında olduğu gibi; sanat dünyasında da gözle görülür bir rol oynamaya başladı. Yayınlardaki canlılık bu faaliyeti kamçıladi.

Eleştirinin, bir çevrenin doğal şartları ve top-

(212) Nurullah Berk, "Güzellik Duygusu", Varlık, 15 Ekim 1968, Sayı:728, s.7.

(213) Nurullah Berk, "Bir Ayın Yankıları", Varlık, 1 Nisan 1969, Sayı:739, s.10.

(214) Türk Dili Eleştiri Özel Sayısı, II, Mart 1975, Sayı:234.

lumsal alış verişleri çevresinde oluştuğunu söyleyen Sezer Tansuğ,

"Arkadaş, markadas demeyip canına okuyabiliyor musun eleştiren aklınla... Eleştiriye en katlanmasını bilen dayanaklı ustaları sarsmak isterim. Boyun eğmem kısacası; sanatçının hık deycisi olmadım hiçbir zaman, çünkü eleştiren akıldan başka özgürlüğün temeli yok kanımca..."(215) diyerek, sanatçı ve sanat eserine karşı tutumunu açıklamaktadır.

Sanat tarihinden arkeolojiye, galerilerden atölyelere, resim sergilerinden güncel sanat olaylarına kadar güzel sanatlar sahasında uzun zamandan beri kalemini kullanan Sezer Tansuğ, bu sahada önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

Nesnel eleştirinin toplum için gerekliliğine inanan Kaya Özsezgin, uzun süreden beri kalemini eleştiriye kullanmasına rağmen belki de en çok eleştirilen sanat yazarlarımızdandır.

İsmail Altınok, bir yazısında K.Özsezgin'i "Ankara'da sanat ortamını yozlaştıran ve gözleri paradan başka bir şey görmeyen bir avuç ressamın pazarlamasını yapmakla" suçlamıştır.

(215) Sezer Tansuğ, "Sanata Yaklaşım", İstanbul 1976, s.308.

"Yazılarını izleyenler bilirler ki, Kaya Özsezgin, göbek bağı ile bağlı olduğu bu ressamların övgüsünden başka bir şey yapmamış, öteki sergileri de bu ressamların art düşünceleri doğrultusunda değerlendirerek, daima iyiye kötü, kötüye iyi dediğini" belirterek, eleştirmenden beklenenin bu olmadığını vurgulamıştı (216).

İ. Altınok'a göre, bir sanat yazarı gerçek marifetin, daha doğrusu gerçek başarının, çağdaş düzeyde resimler yapmak bu resimleri uluslararası alanda kabul ettirmek, Türk resmini daha çağdaş ve daha ileriye götürmek olduğunu bilmelidir. Bilinçli bir yazar değil böyle satışları, bu tür resimleri ağızına bile almamalıdır...Gerçi, batıda büyük ressamların resimleri, büyük paralarla satılıyor; ama bu durum hem bizi ilgilendirmez, hem de o ressamlar dünya resminde yeri olan, resim sanatına yenilik getirmiş ressamlardır. Bizimkilere ne oluyor? Yıllardır batı sanat merkezlerinden ters yüz edilen bu ressamlar, ne zaman değerli oluverdi?... (217) diyerek, başta K. Özsezgin olmak üzere ilgili ressamları eleştirmiştir.

Türk sanat ortamında son yıllara doğru etkisini giderek arttıran bir eleştirinin varlığı görülmektedir.

(216) İsmail Altınok, Oluşum, Ocak 1979.

(217) İsmail Altınok, "Türk Resminin Sorunları", Ankara 1980, s.143.

Bu eleştiriler sanat dünyasında farklı görüş ve değer yargılarını yansıttığı için elzem kabul edilmekle birlikte, yeniliklere ulaşmada farklı alternatifler yaratabilmekte önemli görülmektedir. Ne var ki, daha çok karşılıklı atışma, kişisel sempati, dostluk, düşmanlık, siyasi yakınlık, şahsi çıkar v.s. dayalı eleştirilerin bilimsellikten uzak olmaları yanında, bazen küskünlüklere ve kırgınlıklara ulaşan olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir. Öyle ki, günümüzde eleştiri ve eleştirmenlerden yakınanların sayısı az görülmektedir.

Türkiye'de resim eleştirisi üzerine yazılanlarda kişisel beğeni ve sezgilerin ifade edildiğine rastlanılmaktadır. Eleştirimizin subjektif yargılardan bir türlü kurtulamayıp sanatın elinden tutulmaması, ilk planda nitelikli eleştirmenlerin olmamasında aranılmaktadır. Gerçekten de Türkiye'de resim eleştirisi üzerine söz konusu edilen problem, tam anlamıyla bir eleştirmenin yetişmediğidir. Eleştirmenin tavrı, esere bakış açısı, değerlendirme biçimi vb. gibi özelliklerin nasıl olması gerektiğinin de eskiden beri reçeteler halinde sunulmaya çalışılması; Türkiye'de eleştirmenin objektif olamadığı ihtimalini güçlendirmektedir.

Araştırıldığında ülkemizde plastik sanatlara yer veren sanat-edebiyat dergilerinin ve bunların sütunlarının belli kişiler tarafından tapulandığı görülmektedir. Böylece belli şahısların insafına terk edilmiş gibi

görülen resim eleştirisi, giderek tek yargıç haline gelen eleştirmen tipinin doğmasına zemin hazırlarken, farklı görüş ve fikirlerin ileri sürülmesine de engel teşkil ettiği anlaşıyor. Bu olumsuz tabloya sanat dergilerinin her yazara-eleştirmene- kapılarını açmaması da eklenince, problemin daha da zorlaştığı görülüyor. Ayrıca, eleştirimizin geniş kitlelere ulaşmasında yetersiz kaldığı ifade edilirken, yazıların anlaşılabilir bir Türkçeyle kaleme alınması ve bu sanat dergilerinin az sayıda basılarak, her yere gönderilmemesi önemli bir problem olarak görülmektedir.

IV - S O N U Ç

Araştırmada 1923-1973 yılları arası Türkiye Resim Eleştirisi konu olarak ele alınmıştır. 140'ı aşkın kitap ve makale taranarak yapılan bu çalışmada, yazarların sözünü ettiğimiz yayınlarındaki görüşleri kriter olarak ele alınmıştır.

Bilindiği gibi, 17. yüzyıldan sonra yoğunlaşan Batılılaşma hareketleri, Türk sanat dünyasını ve doğal olarak da yağlı boya resmini etkisi altına almıştır.

Ondokuzuncu yüzyıldan Cumhuriyetin ilanına kadar düzenlenen sergilerle ilgili olarak yayınlanmış eleştirilerde; daha çok sergilerin haberleri verilmekte, tanıtıcı ve genellikle olumlu değerlendirmeler yapılmaktadır. Atatürk'ün önderliğinde sanata ve resme karşı devletin şuurlu bir himaye ile yaklaştığı dönemlerde yazılmış eleştiriler; muhteva ve yaklaşım açısından, öncekilerden daha gelişmiş örneklerdir. Önceleri genellikle akademik şekilde uygulanan tabiatçı ve izlenimci anlayışların yerini, bu dönemde Batıda 20. yüzyıl başlarında ortaya çıkan Kübist, Fütürist ve benzeri akımların denenen örnekleri almıştır. Böylece canlanan sanat ortamında yapılan eleştiriler; sanatın özelliklerini genel olarak inceleyen ve sanatın ne olduğunu topluma kavratmaya çalışan örneklerdir.

Resim üzerinde yoğunlaşan eleştirilerin 1940'dan sonra çoğaldığı gözlenmektedir. Bu eleştirilerde daha çok, Batılı ressamı, sanat akımları ve Türk ressamı tanı-

tılırken, sanatın doğuşu konusuna da yer verilmiştir.

1946'dan sonra eski-yeni, klasik-modern, ya da akademik-mücerret kavramlarıyla sürdürülen tartışmalarda; Batıda 20. yüzyıl başlarında çıkmış olan resim akımlarının benimsenip, benimsenmemesi; ya da uygulanıp uygulanmaması söz konusu edilir. 1950'li yıllarda bu problemin şekli değiştirilerek figüratif/non-figüratif kavramlarıyla sürdürülür. Figüratif, non-figüratif problemi, 1958 sonralarında eski-yeni şeklinde değiştirilir. 1960-1970 arasında somut-soyut tartışmasının yapıldığı izlenmektedir. Önceleri daha çok soyut kavramlar üzerinde yürütülen tartışmalar 1963'den sonra, resmi soyuta yönelten sebeplerin açıklanması ve incelenmesine dönüşmüş, 1970'li yıllara doğru ise tedricen azalma göstermiştir.

1970'li yıllara kadar eleştirilerin bir bölümünde Türkiye'de resim sanatının içinde bulunduğu şartların tartışılması yapılmakta ve en önemli problem Türkiye'de gerçek anlamda eleştirmen olmadığı gösterilmektedir.

1960'lı yıllardan itibaren resim eleştirisinin kendi yazarları da birer ikiye ortaya çıkmasıyla sağlıklı eleştiri, artık, sanat ortamında kendi yoğunluğunu hissettirmeye başlar. 1970'li yıllara kadar kısır bir çerçeve içerisinde yoğunlaşan tartışmaların 1980'li yıllara gelindiğinde sanat ortamındaki canlılığa bağlı olarak, daha etraflıca ve bilimsel yaklaşımlarla ele alındığı görülür. Dergi ve gazete sayfalarının resim eleştirisine de açılması bu faaliyeti kamçılar. Yayınlardaki

bu canlılık yanında galerilerin büyük kentlerin ara sokaklarına kadar yayılması ve sergilerin çoğalması resim eleştirisinin materyalini çoğaltır. Bununla beraber kaynağı uzun yıllara dayanan sanat problemleri şekil değiştirerek 1980'lerde de devam eder.

Bilindiği üzere; plastik sanatlara ilişkin yapılan eleştiriler yeterli değildir. Her eleştiri yazarın kendi beğenisi doğrultusunda geliştirilmiştir. Oysa, bir şeyin bütünü ele alınıp tanıtıldıktan sonra belli analizlerle bir senteze gitme şeklinde düşünülen eleştiride, bilimsel bir dünya görüşü doğrultusunda geliştirilen kriterlere ihtiyaç vardır.

Sanat olayının; Toplum-Dış Dünya, Sanatçı, İzleyici ve Eser gibi dört ögeden birine veya birkaçına yöneldiği belirtilmekte ve eleştirmenin bu ögelerden hareket ederek, eseri değerlendirmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Tezin katalog kısmında belirtilen eleştiri yazarları ve bunların 85'e ulaşan makaleleri incelendiğinde, yazarların yukarıda sözü edilen ögelerden birine veya birkaçına yöneldiği anlaşılmakta, bazılarının ise, aynı anda iki veya üç ögeye de ağırlık verdiği görülmektedir.

Toplumun ve Dış Dünyanın yansıtılmasına yönelen sözkonusu yazarlardan; onikisi (Dranas, Leventoğlu '2', Görele, Hacıhasanoğlu, Tanyol, Arseven '2', Eyüboğlu, B, Tollu, Turani, Eren) tarihi konuların yansıtılmasına yönelmiş, 15'i (Dranas, Le-

ventoğlu '2', Aksel, Görele, Anday, Hacıhasanoğlu, Tanyol, Arseven '2', Eyüboğlu E, Eyüboğlu B, İlhan, Tollu, Turani, Altan, Eren, Yetkin) sosyolojik olayların -toplumun ve kültürün- ifade edilmesi-ne ağırlık vermiş veya sanatın bunlardan kaynaklanması gerektiğini vurgulamışlardır. Yazarlardan 11'i (Dranas, Leventoğlu, Onat, Görele, Hacıhasanoğlu, Arseven, Eyüboğlu B, Tollu, Turani, Uzel, Eren) tabiat ve nesnel gerçeklerin yansıtılmasını gerekli görmüş, 8'i de (Dranas, Leventoğlu, Hacıhasanoğlu, Tanyol, Arseven, Eyüboğlu B, Tollu, Turani) coğrafi ve fiziksel gerçeklerin yansıtılmasına ağırlık vermişlerdir.

Anlaşılacağı gibi, sanat olayında topluma ve dış dünyaya yönelenler sanatın; insanı, hayatı ve toplumu yansıtması gerektiğini ileri sürmektedir. Bu konuda görüşlerini bildiren eleştiri yazarları, toplumun ve dış dünyanın özelliklerini açıklamamış, ancak, milli bir sanatın oluşmasında toplum ve kültür değerlerinin incelenerek ifade edilmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Bu yüzden daha çok "tasvir" edici bir özellik taşıyan bu yöntem, bir başına sanatı açıklamakta yetersiz kalmıştır.

Sanatçıdan hareket ederek, sanatı açıklamaya çalışan yazarlardan 29'u (Üren, Kısakürek, Anday, Kudret, Anıl, Baydar, Yetkin '4', Eyüboğlu B, Hançerlioğlu A, Hançerlioğlu O, Akbal, Güvenli '2', Berk '3', Turani, İyem '2', Aksoy, Altan, Özsezgin '2', Erkek, Anonim '2') değerlendirmesinde sanatçının iç dünyasına yönelmiş, 4'ü (Kudret, Baydar, Özsezgin, Berk) aynı zamanda sanatçının dış dünyasının bilinmesini de gerekli görmüşlerdir. 27'si (Üren, Kaptan, Onat, Anıl, Baydar, Eyüboğlu B,

Haçerlioğlu O, Haçerlioğlu A, Akbal, İlhan, İnal, Berk '3', Turani, Güvenli, Tansuğ, İyem '2', Aksoy, Görele, Özsezgin '2', Anonim '3') sanatçının ifade diline ve yaratıcılığına yönelmiş, 5'i (Onat '2', Haçerlioğlu O, Eren, Anonim) sanatçının ele aldığı konuyu değerlendirmesinde kıstas olarak ele almışlardır.

Sanatın sırrını sanatçada görenler, eserden hareket ederek sanatçının kişiliğinin araştırılması gerektiğini ileri sürmektedirler.

Söz konusu edilen eleştirilerde; sanatçılar, psikanalitik bir çözümleme ile incelenmemiş olsa bile sanatçıların başarısı, kişiliklerinin yansıtılması ile birlikte düşünülmektedir. Daha çok soyut ve soyuta yönelen eğilimlerin açıklanmasında kullanılan bu yöntem, giderek sanatçıyı konu alan bir tür otobiyografiye dönüşünce, eserin sanat yönünü açıklamakta yetersiz kalmaktadır.

Sanat izleyicisine yönelerek değerlendirmede önemli payı bu ögede bulan yazarlardan 10'u (Çetintaş, Onat, Güvenli, İnal, İzer, Tansuğ, Aksoy, Berk, Turani '2') soyut özelliklere ve modern ölçülere yönelmişlerdir. 15'i (Aksel, Hacıhasanoğlu, Tanyol, Arseven, Nabi, Güvenli, Berk, İlhan, Eren '2', Tansuğ, Turani, Özsezgin, Anonim '2') toplumsal gerçeklere ve ihtiyaçlara ağırlık vermişlerdir. 6'sı, (Safa, Anıl, Aksal, Kaptan, Özsezgin, Anonim) eserin yapısındaki özellikleri-yenilikleri ele almış, 26'sı (Leventoğlu, Atram, Aksel, Batu, Onat, Üren, Ergüz, Anıl, Nabi, Karataş, Berk, İnal, İzer, Tollu, Turani '3', Kaptan, Eren '3', Özsezgin '3', Ayaz, Anonim) izleyicinin tutumuna

ağırlık vererek onun kültürüne, ilgisine ve eğitim düzeyine yönelmişlerdir. Bu yazarlardan bir kısmı, eserin başarısının izleyiciden gördüğü ilgiye bağlarken, önemli bir bölümü de seyircinin esere sağlıklı yaklaşabilmesi için onun kültürüne ağırlık vermiş ve ülkemizde sanat eğitiminin çağdaş bir düzeye ulaşamadığını vurgulayarak, seyircinin eğitilmesi gerektiğine işaret etmişlerdir. Ayrıca, aynı durumun bir seyirci pozisyonunda olan eleştirmen için de geçerli olduğunu belirtmişlerdir.

Burada söz konusu edilen yazarlar, sanatın başarısını eserin izleyicide uyandırdığı estetik beğeni ve coşkuda aramaktadır. Bu durumda eleştirmen, hiç bir kural tanımadan, yalnızca kendi beğeni ve sezgisi doğrultusunda eseri değerlendirmektedir. Bu özelliği ile daha çok deneme türüne giren bu eleştiri tarzı, bugün için geçerliliğini yitirmiş görünmektedir.

Sanat eserine yönelerek resmin kuruluşundaki değerlere ağırlık veren yazarlardan; 9'u (Eyüboğlu B, Hançerlioğlu O, Aksal, Üzel, Yetkin, Keskinok, Görele, Erkek, Anonim) resmin plastisitesini oluşturan öğelerden renge yönelirken, 4'ü (Hançerlioğlu O, Aksal, Erkek, Özsezgin) çizgi'ye ağırlık vermiş, 2'si (Keskinok, Görele) form'dan söz ederken, 3'ü (Yetkin, Keskinok, Turani) ritm konusuna değinmiş 5'i (Kaptan, Eyüboğlu B, İyem, Turani, Berk) teknik başarı'yı ön planda tutmuştur. 3'ü (Üren, Yetkin, Turani) kompozisyon-kurgu'ya ağırlık vermiş, imzasız çıkan bir yazıda, desen konu edilirken, yazarlardan leke ve harekete değinen

çıkamamıştır.

Bu yöntemde, eleştirmenin hareket noktası, eserin kendisini incelemektir. Sanatçı ele aldığı konuyu biçime dönüştürürken, tekniği kullanmaktadır. Eserin teması, kişileri, bunlar arasındaki çatışma, anlatım tekniği, olay örgüsü, imgeler, konular, semboller, renkler, çizgiler, lekeler bunların hepsi teknikle ilgili şeyler olmakla birlikte, eserin kendine özgü anlamını da meydana getirirler.

Türkiye'de eserden hareket eden değerlendirmeler önceleri pek görünmezken, 1960'lı yıllardan sonra zaman zaman bu yöntemin ele alındığı dikkati çekiyor. Günümüzde de sanatın biçimcilik ve yapısalılık teknikleri doğrultusunda açıklanmaya çalışılması, bu eğilimin, sanat çevresince benimsendiğini göstermektedir.

Ancak, bu yöntem felsefi nitelikli bir eserin değerlendirilmesinde kullanılacaksa, bunu eserin diğer yönlerine gözümüzü kapayarak yapamayız.

Batılı anlamdaki Türk resminin sergiler vasıtasıyla toplum hayatına girmesinden bu yana yüz yılı aşkın bir süre geçmesine rağmen, ancak 1960'lardan sonra değişik yönleri ile incelenerek söz konusu edilebilmiş olması düşündürücüdür.

Bugünkü Türk resmini ve problemlerini başlangıcına dönerek araştırmaya kalktığımız zaman, problemi değerlendirmeye yarayacak bir eleştiri anlayışının, çok geç ortaya çıktığı görülmektedir. Eleştiri, herhangi bir

problemi tek başına çözecek uygulayıcı bir değer taşımaz. Fakat gerçek anlamda eleştiri olmadan da problemler doğru bir şekilde çözümlenemez. Türk resim eleştirisi açısından hadiseye yaklaşıldığında, gerçek eleştiri örneklerinin çok geç başladığı ve yapılanların da uygulamada pek dikkate alınmadığı görülüyor.

İster kelimesinin ihtiva ettiği anlamda, ister özel bir sahayı kapsayan anlamıyla ele alalım, Eleştiri, Türkiye'de gerçek yerini alamamıştır. Probleme ilmî ve a-kılcı yöntemlerle eğilmemek, Türk resmini de içine alan kısır bir tartışma ortamını doğurmuştur.

Problem, Türk resminin kendi sanat geleneklerinden, kültüründen ve de çağdaş değerlerden yararlanarak gelişmiş bir seviyeye ulaşması, resmin; kişinin ve toplumun hayatında vazgeçilmez bir yer alabilmesidir. Türk resmi, bugün, henüz bu seviyede olmadığına göre, problemin çözümü hususunda, çalışmak ve zihin yormak mecburiyeti vardır. Eleştiri, işte bu noktada büyük önem taşımaktadır. Çünkü meselenin olumlu ve olumsuz yanları, tarafsız bir gözle olaylara ve örneklerle dayanılarak tartışıldığı sürece ortaya çıkacak ve problemin çözümü yolunda adımlar atılabilecektir.

V - K A T A L O G

- ÖRNEK NO : 1
- YAZARIN SOYADI, ADI : KAMİL, Abdullah
- YAYININ KÜNYESİ : Osman Öndeş, Preziossi, İstanbul 1972, s.55-62.
- KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri.
- ALT KONU : İzleyicinin tutumuna, eserin izleyicide uyardığı etkiye yönelenler.
- ÖZNEL YARGI : "... Daima ve her şeyde istisna etmek istediği Müslümanları hasmane bir fikirle sanat anlayışından uzak tutmak gibi bir garazkarlık gösteren bu gazetenin tutumunu anlıyorduk. Ancak refikimizin bu hareketini mazur görmediğimizden, bu hareketi protesto etmek görevimiz icabıdır..."
- "... Velhasıl bu sergi, mevkice olan bazı noksanlarıyla beraber pek çok sanat eseri toplamıştır ki, bunlardan bazıları gayet usta ve mahirane yapılmış olup birinci derecede takdir ve aferine layık resimlerdir. Ve ekserisi dahi pek çok nefaseti havi levhalar olup en fazla tenkitçi bir münekkit bile haksızlığı kabul etmeksizin, bunlardan velev birisi için olsun fena yapılmış diyemez..."
- DEĞERLENDİRME : Yazar, izlenimlerine dayalı görüşlerini kronikler halinde bildirmekte, resimleri olumlu ve fazla iyimser olarak değerlendirmektedir.

- ÖRNEK NO : 2
- YAZARIN SOYADI, ADI : Süleyman Efendi
- YAYININ KÜNYESİ : Osman Öndeş, Preziossi, İstanbul 1972, s.72.
- KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri.
- ALT KONU : İzleyicinin tutumuna ve eserin izleyicide uyardığı etkiye yönelenler.
- ÖZNEL YARGI : "... Bana kalırsa sanatkarların yaptıkları eserleri fena bulmak veyahut onları pek yüksek

şekilde değerlendirmek uygun olmayıp, aksine eleştirilerimizde onları teşvik etmeli ve yol göstermeliyiz..."

"... Sanki bizde pek mükemmel resim üstadları varmış gibi bir takım enfes eserlerden bahsederseniz buna halk ile beraber bir takım sanayi erbabı nasıl inanabilsin"

DEĞERLENDİRME : Yazar, sanat eserlerini pek iyimser olarak değerlendirmek yerine, eleştirilerin sanatçıları teşvik edici ve onlara yol gösterici olması gerektiğini belirtmektedir.

ÖRNEK NO : 3

YAZARIN SOYADI, ADI : SAFA, Peyami

YAYININ KÜNYESİ : "Sanat Ne İçindir?" Cumhuriyet, 25 Ağustos 1932

KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri.

ALT KONU : Eserin yapısındaki yeniliklere yönelenler.

ÖZNEL YARGI : "Sanat sanattır, ferdi ve içtimaidir. Fakat gayesi ne ferdin ne de cemiyetin hususi emellerini tatmin etmektir ve eğer faydası varsa, bu, onun gayesi değil, neticesidir..."

... Sanatkârın orjinalitesi dediğimiz şey, mensup olduğu içtimai muhitteki ananelere isyanından ve sanat nizamında yeni bir kıymetler sistemi çalışmasından başka nedir?...

... Sanat gayesini münakaşa etmekle geçirdiğimiz vakti, bugünkü estetiğin muamelelerini halletmeğe ayıralım. Sanat niçindir?..."

DEĞERLENDİRME : Sanat konusunda yapılan tartışmaların çoğunun boş olduğunu, esas araştırılması ve bilinmesi gerekenin sanatın özüne ilişkin irdellemeler olduğunu vurgulamaktadır.

- ÖRNEK NO : 4
- YAZARIN SOYADI, ADI : DRANAS, Ahmet Muhip
- YAYININ KÜNYESİ : "İkinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi" Güzel Sanatlar Mecmuası, 1940, Sayı:4, s.17.
- KONU : Topluma ve dış dünyaya yönelik eleştiri.
- ALT KONU : 1. Tarihi konuların yansıtılmasına yönelenler
2. Sosyolojik olayların yansıtılmasına yönelenler
3. Tabiatın ve nesnel gerçeklerin yansıtılmasına ve bunların yorumuna yönelenler
4. Coğrafi ve fiziksel gerçeklerin yansıtılmasına veya yorumuna yönelenler.
- ÖZNEL YARGI : "... Mesela onlardan kendi içtimai hayatımızdan, tarihimizden, destanlarımızdan, masallarımızdan alınmış mevzularla hakiki sanat endişesi ve araştırmaları içinde yapılmış, kompozisyonlar istemek faydalı olacaktır. Gerçi bu kaba istektir. Fakat sanatkarın içinde yaşadığı cemiyete nüfuz edebilmesine kendi benliğini kavrayabilmesine bu yol bir vasıtalık edebilir. Seziş için itici bir kuvvet olabilir..."
- DEĞERLENDİRME : Yazar; Devlet Resim ve Heykel Sergisi dolaşısıyla ressamlarımızdan, kendi sosyal hayatımızı, tarihimizi, milli kültürümüzü yansıtanöğelere bağlı kalarak resim yapmalarını istemekte ve bunun itici bir güç teşkil edeceğini vurgulamaktadır.

-
- ÖRNEK NO : 5
- YAZARIN SOYADI, ADI : LEVENTOĞLU, Tarık
- YAYININ KÜNYESİ : "VII.Devlet Sergisi Münasebetiyle Bugünkü Türk Resmine Bakış", Ulus, 4 Ocak 1946.

KONU

: Topluma ve Dış dünyaya yönelik eleştiri.

ALT KONU

- : 1. Tarihi konuların yansıtılmasına yönelenler.
2. Sosyolojik olayların yansıtılmasına yönelenler.
3. Tabiatın ve nesnel gerçeklerin yansıtılmasına ve bunların yorumuna yönelenler.
4. Coğrafi ve fiziksel gerçeklerin yansıtılmasına veya yorumuna yönelenler.

ÖZNEL YARGI

: "Modern mefhumu bugün artık bütün cemiyetlerde kendisini kabul ettirmiş olmakla beraber bir çok düşman da kazanmıştır. Hatta bazı yerlerde varlığı bile inkar edilmiştir. Pek tabii çünkü modern sanat inkılapçı bir ruh taşır. Eski ve geri olana cephe alır. Göreneklere fazla bağlı alan cemiyetlerde ise eski sevgisi köklüdür. Eskiden ayrılmak onlara çok güç gelir. Bu yüzden yeniyi bir türlü anlamak ona inanmak istemezler. Bunun tabii neticesi olarak da yeniye cephe alırken onun yalnız kötü örneklerini öne sürerler, bu bir yeni ve eski çarpışmasının her şeyde olduğu gibi tabii bir mücadelesidir..."

"... Modern sanatın, taklitten , yani yabancı cemiyetlerde yenilik olarak beliren cereyanlardan başkalık gösteren bir özelliği bulunmalıdır. O halde modern sanat ne Fransa'da doğan Kübizm, ne İtalya'da doğan Fütürizm, Sürrealizm gibi daha bir çok (izm)lerden hiçbirisi değildir. Bunlar modern sanatın yer yer parlayıp kaybolan geçici görünüşleridir. Demek ki, genel bir anlayışla (modern sanat) bir tarz (ekol) değil, yaşadığımız devrin

ruhunu taşıyan, bulunduğu topluluğun benliğine göre de kendini gösteren bir ruh tazeliği bir görüş gençliğidir.

DEĞERLENDİRME

: Eskiden yana ve göreneklere bağlı toplumlar-
da, moderne karşı çıkılırken yalnızca dış
görünüşün ele alındığı kötü örnekler öne sü-
rilmekte, fakat sonuçta yine kazanan yeni
olmaktadır. Modern resmin samimi olması ve
kaynağını yaşadığı topraktan alması gerek-
tiği belirtilirken taklitten ve yabancı ül-
kelerde ortaya çıkanlardan farklılık göste-
ren bir modern anlayış savunulmaktadır.

-
- ÖRNEK NO : 6
- YAZARIN SOYADI, ADI : LEVENTOĞLU, Tarık
- YAYININ KÜNYESİ : VII.Devlet Resim ve Heykel Sergisi Münase-
betiyle Bugünkü Türk Resmine Bakış" Ulus,
Ocak 1946.
- KONU : Topluma ve dış dünyaya yönelik eleştiri.
- ALT KONU : 1.Tarihi konuların yansıtılmasına yönelenler
2.Sosyolojik olayların yansıtılmasına yöne-
lenler.
- KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri.
- ALT KONU : İzleyicinin tutumuna -ilgisine- ve eserin
izleyicide uyandırdığı etkiye yönelenler.
- ÖZNEL YARGI : "... Resim sanatı herşeyden evvel bir an-
layış meselesidir. Ve anlayış da sanatçı
ile cemiyet arasında müşterek bir davadır.
Yani sanatçının sanat anlayışı ile, içinde
bulunduğu cemiyetin sanat görüşünün birle-
şebilmesi meselesidir."
"... Sanatçı bulunduğu cemiyetin ruhunu en
iyi bilen onun en güzel, en kendisine has
tarafalarını bulup gösteren kişidir. Öyleyse,

onun güzeli anlayışı ve görüşü ile cemiyetin topyekûn görüşü arasında bir uygunluk olmalıdır.

DEĞERLENDİRME : Sanatçı ile Toplum arasında sıkı bir ilişkinin varlığından bahsedilmekte. Bu ilişkinin uyumlu şekilde olması gerektiği vurgulanmaktadır.

ÖRNEK NO : 7

YAZARIN SOYADI, ADI : ÜREN Eşref

YAYININ KÜNYESİ : "Eyüboğlu'nun Resim Sergisi", Ulus, 13 Ocak 1946.

KONU : Sanatçıya yönelik eleştiri.

ALT KONU : 1. Sanatçının iç dünyasına yönelenler

2. Sanatçının yaratıcılığına ve ifade diline yönelenler.

ÖZNEL YARGI : "Bedri'yi bir bakarsınız Greco'ya benzetirler, bir bakarsınız Cezanne'a, Dufy Rault'dır derler. Bu teşhis bizi Bedri'nin onların bir mukallidi veya halitası olduğu sonucuna götürmez. Bu benzetiş, ne meslek ve doktrinden gelirse gelsin kaliteli ressamların müşterek bir noktaları olduğunu gösterir. Baştan başa büyük bir başarı olan sergide, bütün etkileri yenererek ortada bir Bedri Rahmi Eyupoğlu'nun kalışı bize arı, çiçek ve balını hatırlatıyor."

DEĞERLENDİRME : Bazı sanatçıların eserlerinde batılı resamlara benzerlikler bulunsa da, onlara taklitçi denilemeyeceğini, bu benzeyişin kaliteli ressamların müşterek noktaları olduğu belirtilmektedir.

ÖRNEK NO : 8

YAZARIN SOYADI, ADI : ATRAM Nurettin

- YAYININ KÜNYESİ : "Orduevindeki Resim Sergisinde Birkaç Saat"
Ulus, 25 Ocak 1946.
- KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri
- ALT KONU : İzleyicinin tutumuna -ilgisine- ve eserin
izleyicide uyandırdığı etkiye yönelenler.
- ÖZNEL YARGI : "... Sergiye ayrılan salonun pek geniş ol-
mamasına, ışığın yetmezliğine, bazı tablo-
lara gereken mesafeden bakmak imkansızlığı-
na rağmen, buradaki renk ve tertip ahengini
derhal hissediyorsunuz. Geçen yılki sergi-
den çok zengin ve kuvvetli olan bu senenin
sergisi, galiba bu sene umduğundan fazla
rağbet görüyor.
- "... Bizde sergi hakkında yazdığımız notları
bu salonu süsleyen eserler karşısında duy-
duğumuz hayranlıkla tamamlayalım..."
- DEĞERLENDİRME : Mühendishaneye kadar uzanan asker ressamla-
rın sergilerinde yer alan manzara ve natür-
mort konulu resimler, izleyicide uyandırdı-
ğı hayranlıkla, övücü biçimde değerlendiril-
mektedir.

-
- ÖRNEK NO : 9
- YAZARIN SOYADI, ADI : ONAT, Muvaffak Sami
- YAYININ KÜNYESİ : "Resme ve Bedri Rahmi'ye Dair", Şadırvan,
1 Nisan 1949, Sayı:1, s.12.'
- KONU : Topluma ve dış dünyaya yönelik eleştiri.
- ALT KONU : Tabiat ve nesnel gerçeklerin yansıtılması-
na yönelenler.
- ÖZNEL YARGI : "Modern resmi, yıkıcı olmadığı müddetçe
müsamaha ile karşılamak lazımdır."
"...Ancak bu aramalar kötüye doğru yönelip
yıkıcı bir nihilizme veya şekil bozma yo-
luyla çarpıklaşmaya başlarsa vaziyet deği-

şir. Bu takdirde müsamaha biter, ikaz, ihtar ve müdahale başlar. Daha doğrusu müsamahaların bitmesi, ikaz ve ihtarın başlaması lazım gelir..."

"... Pek yeni mazisine rağmen ileri ve ümitli bir resim sanatımız varken, bu hamlelerin yanlış yollara yönelmekte olduğunu gördük. Bilhassa D Grubu ve Yeniler'in temsil ettiği bu hareket 5-6 yıl önceki yenilik asaletini kaybetmektedir..."

"... Şekli bozma merakı ve renkli görünmek kaprisi, Bedri Rahmi'yi bugün bir dekoratör, bir illüstratör veya bir vitray ressamı haline getirmiştir... Birkaç yerli tip ve motifle kendine has milli ve yeni bir resim yaptığına mı inanıyor?... Matis'ler, Dufi'ler bunların çok daha iyilerini yaptılar."

DEĞERLENDİRME

: Yeni akım ve anlayışların yıkıcı olmadığı müddetçe, müsamaha ile karşılayan yazar, modern resimin ileri ve ümitli resim sanatımızı yanlış yollara yönelttiğini belirtmektedir.

ÖRNEK NO	: 10
YAZARIN SOYADI, ADI	: AKSEL, Malik
YAYININ KÜNYESİ	: "Bizde Sosyal Sanat", Şadırvan, 15 Nisan 1949, Sayı:3, s.12.
KONU	: Topluma ve dış dünyaya yönelik eleştiri
ALT KONU	: Sosyolojik olayların yansıtılmasına yönelenler.
KONU	: İzleyiciye yönelik eleştiri.
ALT KONU	: Toplumsal gerçeklere ve ihtiyaçlara yönelenler.
ÖZNEL YARGI	: Bizde resim hiç bir zaman sosyal yaşayışımızı, geleneklerimizi ortaya çıkarmamış,

bununla bağdaşamamıştır..."

"...Acaba sanatkarlarımız ne vakit hakikate, hayata yaklaşmak lütfunda bulunacaklar. Yeni değişen dünya manzaralarını, cemiyetimizi, yaşayışımızı anlatacaklar, fikir bakımından zengin ve ileri resmi verecekler..."

"... Sanat eseri, tercümana lüzum gösterdiği nisbette ondan alınacak zevk, tercümanın talâkatine bağlı bir zevktir."

"... Bizi, cemiyetimizi, hayatımızı yarına ulaştıran resme ihtiyacımız vardır. Geleneklerimizi Fransız ekoliyle, yabancı gözüyle bizden sonrakilere anlatmaya çalışırsak bizi anlayacaklarına inanmamamız gerekir..."

DEĞERLENDİRME

: Resmin; sosyal yaşantımızı, geleneklerimizi ortaya koyup yansıtamadığı resmin önemli sorunlarından biri olarak gösterilirken, yeni değişen dünya nazarlarını, cemiyetimizi, yaşayışımızı anlattıkları zaman, zengin ve ileri resim verecekler demektir.

ÖRNEK NO	: 11
YAZARIN SOYADI, ADI	: KAPTAN, Arif
YAYININ KÜNYESİ	: "Kurulu Tahtından İnmiş Sanatın Emrinde Tabiat", Şadırvan, 22 Nisan 1949, Sayı:4,s.10.
KONU	: İzleyiciye dönük eleştiri.
ALT KONU	: Soyut özelliklere ve modern ölçülere yönelenler
KONU	: Sanatçıya yönelik eleştiri
ALT KONU	: Sanatçının yaratıcılığına ve ifade diline yönelenler.
ÖZNEL YARGI	: "... Geleneğimiz olmadığı için biz bu memlekette işe realist bir resim anlayışı ile baş-

lamışız. Fransız edebiyatı Tanzimatta hangi kılıkla buraya yerleşmişse, resim sanatımızdaki Avrupa tesirleri de bunun aynısı olmuştur."

"... Her devirde resim sanatının getirdiği yeniliklerin, geleneğin bir kılık değiştirmesinden ibaret olduğuna inanıyoruz."

"...Yeniye anlayabilmek, eskiyi iyi bilmekle sağlanacağına inanıyorum. Halkımızın gözlerinde eski olan şey, klasik resim değil, tabiatın kötü bir taklidinden ibarettir. Ne yazık ki, bu da yeni resme girilecek kapı olmuyor. Zira bugünün resmi primitif resimlerle, rönesans eserleriyle, mozaiklerle hatta vahşi sanat ile izah edilebiliyor; tabiatla değil."

"Tabiat, bugünkü resmin içinde biraz da mücerret bir dünya olarak karşımıza dikiliyor ve bizi düşündürüyorsa, bu ne sanatçının suçudur, ne de sanatın. Bu bir suçsa, bütün insanlar bunu el birliği ile kaldırıp şu yirminci yüzyılın sırtına yükleyelim."

DEĞERLENDİRME : Sanatın anlaşılmasında tabiatın alınamayacağı, çağdaş sanatın biraz mücerret ve karmaşık olmasını suç kabul etmek gerekiyorsa, bu suç çağın sırtına yüklemek gerektiğini vurgulamaktadır.

ÖRNEK NO : 12

YAZARIN SOYADI, ADI : ONAT, Muvaffak Sami

YAYININ KÜNYESİ ; "Üç Resim Sergisi", Ayetullah Sümer, Türk Kadın Ressamlar, Asuman Yavuzer, Şadırvan, 13 Mayıs 1949, Sayı:5-7-10.

KONU : Sanatçıya yönelik eleştiri

ALT KONU : Sanatçının ele aldığı konuya yönelenler

- ÖZNEL YARGI : "Bize göre natürmort, insanı doyurma şansına sahip olmayan kısır bir mevzudur.
Kadın Ressamlar hakkında;
"... Kadın, sanatından önce kadındır. Sonra da sanatkâr ve ressam."
- DEĞERLENDİRME : Resim çalışmalarında natürmort konusunun kısır bir konu olduğu, kadın ressamların ise önce kadın sonra sanatkâr ve ressam olabileceği vurgulanmakta ve kadın sanatçılar teşvik edilmektedir.
-

- ÖRNEK NO : 13
- YAZARIN SOYADI, ADI : BATU, Selahattin
- YAYININ KÜNYESİ : "Gerçek Tenkid Hasreti", Şadırvan, 10 Haziran 1949, Sayı:11, s.3.
- KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri
- ALT KONU : İzleyicinin tutumuna ve eserin izleyicide uyandırdığı etkiye yönelenler.
- ÖZNEL YARGI : "Anlayışlı bir tenkid, sanatkarı teşvik eden büyük bir destek sayılır. Fakat sanatkara saygıyla yaklaşan tenkidi her zaman nerede bulabilirsiniz. Sanat eserini terazilere değil, sevgilere vurulması gerektiği gerektiği kadar anlaşılmış değildir."
- DEĞERLENDİRME : Eleştirmen laf ebeliğinden, kendini beğenmişlikten kurtulup , toplum hayatında gerçek yerini almalıdır.
-

- ÖRNEK NO : 14
- YAZARIN SOYADI, ADI : ÜREN, Eşref
- YAYININ KÜNYESİ : "Arif Kaptan'ın Sergisi", Şadırvan, 10 Haziran 1949, Sayı:11, s.7.
- KONU : Esere yönelik eleştiri.
- ALT KONU : Eserin kompozisyon ve kurgusuna yönelenler.

ÖZNEL YARGI : Corot'nun bir sözü vardır: "Tablomun kompozisyonunu hallettiğim zaman kendimi resmin yarısından fazlasını bitirmiş sayarım" der. Arif de bu nokta üzerinde titizlikle durmaktadır. Bazı tuvaleri konudan ziyade, adeta kompozisyonlarının hatırı için yapılmıştır ve bu kolay bir iş değildir.

DEĞERLENDİRME : Sanatın başarısının, eserlerinde plastik öğelerde arayan Üren, Arif Kaptan'ın kompozisyona verdiği önem üzerinde durarak zoru başardığını belirtmektedir.

ÖRNEK NO : 15

YAZARIN SOYADI, ADI : KISAKÜREK, Abidin Mümtaz

YAYININ KÜNYESİ : "Sanatkarın İçi Dünyasına Girebilmek", Şadırvan, 10 Haziran 1949, Sayı:11, s.10.

KONU : Sanatçıya yönelik eleştiri

ALT KONU : Sanatçının iç dünyasına yönelenler.

ÖZNEL YARGI : "...Sanatkar, her zaman dış görünüşüne değil, iç duygusuna tabidir. Hakiki sanatkar gösterişe, iddiaya, velveleye ehemmiyet vermez. Bir bakıma, yer içer, yatar, kalkar, gezer, tozar ama onun asıl yaşayışı görünüşün ötelelerinde yani kendi suurunun aydınlığı içinde, kendi kendisiyle haşır neşir olur.."

"... Sanatkarın harici alemle olan günlük münasebetlerini yazmak, iç alemine girmek, oradaki hafsala genişliğinin ilhamını duymak, ruhi hallerin künhüne vakıf olmak lazımdır.

DEĞERLENDİRME : Sanatçının dış yapısından çok, iç (ruh) yapısının, kişiliğinin araştırılması gerektiğine dikkat çekmektedir.

ÖRNEK NO : 16

YAZARIN SOYADI, ADI : GÖRELE, Hamit

- YAYININ KÜNYESİ : "Bu Seneki Devlet Sergisi", Şadırvan 1 Temmuz 1949, Sayı: 14, s.4.
- KONU : Topluma ve dış dünyaya yönelik eleştiri
- ALT KONU : 1. Tarihi olayların yansıtılmasına yönelenler.
2. Sosyolojik olayların yansıtılmasına yönelenler
3. Tabiat ve nesnel gerçeklerin yansıtılmasına yönelenler.
- ÖZNEL YARGI : "... Türk resme, Asyai pentür telakkisini (Buna Bizans resimini de katabiliriz) Garp resim tekniği ile en ustalıkla bir şekilde uzlaştırıp, onarıp yeni şekil verilen sanatçıdan doğacaktır..."
- DEĞERLENDİRME : Türk resminin doğu anlayışı ile batı tekniğini uzlaştıran sanatçının elinde gerçek yerini alacağı belirtilmektedir.

- ÖRNEK NO : 17
- YAZARIN SOYADI, ADI : KAPTAN, Arif
- YAYININ KÜNYESİ : "Ressamda Tabiat Aşkı", Şadırvan, 8 Temmuz 1949, Sayı:15, s.10.
- KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri
- ALT KONU : Soyut özelliklere ve modern ölçülere yönelenler.
- KONU : Esere yönelik eleştiri
- ALT KONU : Eserdeki teknik başarıya yönelenler
- ÖZNEL YARGI : "...Bize ilk resim yapmak sevdasını veren kuvvetin ne olduğunu düşünecek, olursak, hiç de tabiatın güzellikleri olmadığını göreceğiz..."
"...Bugün 15-20 yıl gerilere baktığım zaman, tabiat güzelliği ile sanattaki güzelliğin arasındaki farkı sezmeden nasıl birçok senele-
rimin beyhudelikle geçip gitmiş olduğunu görüyorum...."

"-Allah o kadar güzel yaratmış ki, bana yapacak bir şey kalmıyor."

"... Tabiatın sanat için bir vasıtadan, bir hareket noktasından başka bir şey olmadığını sezen ressam için artık, ümit kapıları açılmıştır."

DEĞERLENDİRME

: Sanatsal yaratmada tabiatın yalnızca vasıta olduğu, ressamın ise, buna sonradan katacağı sözü olmadığı vurgulanarak, sanatçıya resim yapma sevdasını veren kuvvetin sadece tabiat olmadığı belirtilmektedir.

ÖRNEK NO

: 18

YAZARIN SOYADI, Adı : ONAT, Muvaffak Sami

YAYININ KÜNYESİ : "Dört Resim Sergisi Daha", Şadırvan, 8 Temmuz 1949, Sayı:15, s.11.

KONU

: İzleyiciye yönelik eleştiri

ALT KONU

: İzleyicinin tutumuna -ilgisine- ve eserin izleyicide uyandırdığı etkiye yönelenler.

ÖZNEL YARGI

: "Bu memlekette resmi seven de, anlayan da vardır ve çoktur. Halk ve bilahassa münevver, resmin iyisini kötüsünü ayırd etmekte güçlük çekmiyor. Bu tefriki sergilerin gördüğü rağbet ve rağbetsizlik ile ölçmek bile mümkündür.

DEĞERLENDİRME

: Resmin değerlendirilmesinde halktan ve seyirciden görülen ilgiyi ölçü olarak almaktadır.

ÖRNEK NO

: 19

YAZARIN SOYADI, ADI : ÇETİNTAŞ, Sedat

YAYININ KÜNYESİ : "Sanatta Soysuzlaşma, Milliyette Soysuzlaşma Demektir", Şadırvan , 26 Ağustos 1949, Sayı: 22, s.2.

- KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri
- ALT KONU : Somut gerçekçiliğe, klasik, akademik özelliklere yönelenler.
- ÖZNEL YARGI : "...Dünyanın hiç bir güzel sanatlar akademisinin kabul etmemiş ve öğretim programına sokmamış olduğu modern resmi, akademimizin başına tac ettik. Çarpık ağızlı, domates burunlu, ahtapot kol ve bacaklı portreler kompozisyonlar yapan bir nesil üretiyor.
- Liopold Levy gibi bu memleketin rengine ve ışığına söven, asil renkli Türk kadınlarının tuval üzerinde suratlarını soba kurumu ile kirleten ve anatomik teşekkülleri ile alay eden bu modernist Fransız ressamına Türk gençliğini teslim ettik."
- DEĞERLENDİRME : Modern diye tabir edilen resmin, Türk kültür ve sosyal hayatını ifade etmediği ve Leopold Levy'nin kötü bir eğitici olduğu belirtilmektedir.

- ÖRNEK NO : 20
- YAZARIN SOYADI, ADI : ÜREN, Eşref
- YAYININ KÜNYESİ : "Resim Anlayışımız", Şadırvan, 9 Eylül 1949 Sayı:24, s.13.
- KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri.
- ALT KONU : İzleyicinin tutumuna -eğitimine- yönelenler
- ÖZNEL YARGI : "... Bir tablo önünde gözler kör, bir kompozisyon dinlerken, kulak sağırdır. Çünkü sanat eseri, ancak kafa yoluyla anlaşılabilir de ondan. "
- "... Kendisi için yapılan bir sanat eserini seyircisi acaba neden anlamıyor? Sanatçının yaptığı işte bir tutukluk, bir kekemelik vardır? Bazı zaman belki; fakat asıl suç ne sa-

natı yapan da, ne de onu seyredendedir. Fakat dün olduğu gibi, bugün de resim eğitimidir."

"... Bugünün resim dersleri kartpostal zevkinden yakasını kurtarmış değildir. Yeter sanat terbiyesi verilmiyor. Sergileri gezmeyenlerin sayısı muhakkak ki gezenlerinkinden üstündür. Dün takozlarla sıkıştırdığımız çocuğu bugün de fazla başı boş bıraktığımız inkar edilemez."

DEĞERLENDİRME

: Resimden anlayan bir kitlenin bulunmayışını eğitime bağlayan Eşref Üren, ilkokuldan itibaren sanat terbiyesinin daha radikal bir şekilde yapılmasından yana görünmektedir.

ÖRNEK NO : 21

YAZARIN SOYADI, ADI : ONAT, Muvaffak Sami

YAYININ KÜNYESİ : "Resmimiz Nereye Gidiyor?", Şadırvan, 30 Eylül 1949, Sayı:27, s.10.

KONU: : İzleyiciye yönelik eleştiri.

ALT KONU : Somut özelliklere, klasik akademik ölçülere yönelenler.

KONU : Sanatçıya yönelik eleştiri

ALT KONU : 1. Sanatçının yaratıcılığına, ifade diline yönelenler

2. Sanatçının ele aldığı konuya yönelenler.

ÖZNEL YARGI : "... Klasik resmi hazmetmemiş, hoşgörülen akademizmden geçmemiş, mevzuu aynen kopya etmekte kaabiliyetini denememiş bir ressamın, ressamım diye ortaya çıkması çok büyük bir cesarettir..."

"... İşe, doğrudan doğruya modern şiirle ve modern resimle başlayanların şairliklerine ve ressamlıklarına inanmıyoruz."

"... Tabiatı aynen kopya edebilecek kadar iptidai bir faaliyet göstermeyen bir adamın ressam olarak yeni imkanlar aramak bahanesiyle seyirciyi aldatmaya hakkı yoktur."

"... Henüz klasik sanatın dar ve kalıplı şekillerinde kendini tartmamış bir adamın, birden bire (ben bu kalıplara sığamam) diyerek ortaya çıkması sadece gülünç, sadece beyhude bir vehimdir."

DEĞERLENDİRME

: Modern sanatı benimseyenlerin gerçek sanatçılabilmesi için klasik resmi iyi hazmetmesi ve tabiatın akademik analizini iyi yapabilmiş olması şart koşuluyor.

ÖRNEK NO : 22

YAZARIN SÖYADİ, ADI : ERGÜZ, Râna

YAYININ KÜNYESİ : "Sanat Eserini Anlamak Sanatı", Şadırvan, 18 Kasım 1949, Sayı:34, s.4.

KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri

ALT KONU : İzleyicinin tutumuna ve eserin izleyicide uyandırdığı etkiye yönelenler

ÖZNEL YARGI : "... Karmakarışık ve sapık, değer ayırmaktan aciz kütlelerin sayıklamaları sanat sahasını da istilaya başladı. Eser vermeye çalışan sözde sanatkarın umumi avarelikleri bir tarafa, gerçek artistleri kıymetlendirip yakalıyacak yerde sahte münekkidler, ancak dalkavukça öğmeler veya dar anlayışsızlıklar içinde durumu büsbütün berbat ediyorlar..."

"... Durum böyle olunca, sanat münekkidi olabilecek yaratılıştaki bulunanlar, hakiki yerlerini alacak ve en iyi anlayıp anlatabilecekleri şahsiyeti kendiliklerinden bulacaklardır."

"... Yarın hakiki bir barış dünyası kurulabilecekse bunun, yegane müşterek kıymet hükmü, biricik inancı, sanat olacak..."

"... Bugün ve yarın için değer taşıyan sanat mahsullerini tanıyarak, yakalayıp ortaya çıkaracak ve onları hakiki manasıyla anlayabilecek sanatkar münekkidlere ne kadar ihtiyaç duyduğumuz apaçık meydanda olan bir gerçek. Ne söyleyeceğini bilen ve yalnız söyleyebileceğini, serahatle çekinmeden ifade eden araştırmacılar bekliyoruz. Bunlar içtimai birer zaruret ifadesi olarak doğacaklar, hatta doğmaktadırlar. Fakat kıymetlerimizi tanımak ve değerlendirmek hususunda pek titiz davrandığımız söylenemez.

DEĞERLENDİRME

: Şimdiye kadar eleştiri üzerine yazılanların, dalkavukluklar ve dar anlayışlar çerçevesinde yalnızca kişisel yakınlık veya uzaklıklara bağlı cereyan ettiği, oysa gerçek eleştirmene günümüzde büyük ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir.

ÖRNEK NO	: 23
YAZARIN SOYADI, ADI	: ANDAY, Melih Cevdet
YAYININ KÜNYESİ	: "Melih Cevdet ile Bir Konuşma", Varlık, 1 Şubat 1950, Sayı:355, s.4
KONU	: Topluma ve Dış dünyaya yönelik eleştiri
ALT KONU	: Sosyolojik olayların yansıtılmasına yönelenler
KONU	: Sanatçıya yönelik eleştiri
ALT KONU	: Sanatçının iç dünyasına yönelenler
ÖZNEL YARGI	: "... Dünyamıza ne yandan baksak bir bozukluk, bir düzensizlik, bir rahatsızlık gö-

rüyoruz... Buna bağlı olarak eski değerleri tutanlarla yeni değerleri savunanlar arasında bir çekişmedir gidiyor.

"... Herşey değişebilir ama duygularımız, ahlakımız değişemez. Dün iyi olan, güzel olan bugün de iyidir, güzeldir... Bu fikirdeki sanatkarları, ahlakçıları aydınlanmamış halka ilk bakışta haklı gösteren de duygularımızın maddi değişikliklere hemen ayak uydurmaması o değişikliği biraz da geriden kovalamasıdır."

"... Sanat değerleri boş kalıplar değil, değişen toplum değerlerinin kılıklarıdır..."

"... Yurdumuz için içtimai adaletten en çok mahrum bir memleket dediğinize göre bir sanatkar için bu adaletin kurulmasına çalışmaktan daha güzel bir coşkunluk kaynağı düşünülebilir mi?"

"... Bütün insanlar gibi sanatkarlar da kendi güçlerinin, içinde yaşadıkları toplumun sınırlarıyla çevrilidir. Biz bu sınırları elimizden geldiği kadar genişletmeğe uğraşalım..."

DEĞERLENDİRME

: Dünyadaki sarsıntıların değişmeye karşı olanlarla, değişmeden yana olanların çatışmasından doğduğunu; bir kesimin herşey değişebilir, ama duygularımız, ahlakımız değişmez, dün iyi olan bugün de iyidir, güzeldir dediğini ve aydınlanmamış halkın da buna inabildiğini belirterek sanatçının kendi değer yargıları içinde yaşayacak olanları seçerek yansıtmayı istenmektedir.

ÖRNEK NO

: 24

YAZARIN SOYADI, ADI : KUDRET, Sabahattin

YAYININ KÜNYESİ

: "Sanat Üzerine Düşünmek", Varlık, 1 Mart 1950,

Sayı:356, s.7.

- KONU : Sanatçıya yönelik eleştiri
- ALT KONU : 1. Sanatçının iç dünyasına yönelenler
2. Sanatçının dış dünyasına yönelenler
- ÖZNEL YARGI : "... Her şiir, her roman, her tablo -güzel bir değer taşıyorsa- bir eleştirme yazısıdır. Hem de eleştirme yazılarının en önemlilerinden yargılarını en açık söyleyenlerinden biridir..."
- "... Sanatçı sanatı üzerine, insan üzerine toplum üzerine düşünmeli, kişiliğini edinmeli, kararlı zevklere varmalı, ondan sonra sanat yapmalıdır.
- DEĞERLENDİRME : Gerçek değer taşıyan her eserin bir eleştirme yazısı olduğunu belirten yazar, sanatçının, sanat insan ve toplum üzerine düşünerek kişiliğini edinmesi ve kararlı zevklere vardiktan sonra sanat yapmasını söylemektedir.

-
- ÖRNEK NO : 25
- YAZARIN SOYADI, ADI : ANIL, Yavuz İsmet
- YAYININ KÜNYESİ : "Gerçek Sanatın Çilesi", Varlık, 1 Ocak 1951, Sayı:336, s.11.
- KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri
- ALT KONU : Eserin yapısındaki özelliklere ve yeniliklere yönelenler
İzleyicinin tutumuna -kültür, eğitim- yönelenler.
- KONU : Sanatçıya yönelik eleştiri
- ALT KONU : Sanatçının iç dünyasına yönelenler.
Sanatçının yaratıcılığına ve ifade diline yönelenler.
- ÖZNEL YARGI : "... Halk topluluğunun istediği sanat şeklini benimsemeye her sanatçı mecburdur. Halk ne

türlüsünden hoşlanıyorsa sanatçı ancak bu arzuya uygun şekilde kalem ve fırça oynatmalıdır... Böylesine bir mülahaza ne kadar yersiz ve gülünç oluyor..."

"... Sanatçı başlı başına bir öğreticidir..."

DEĞERLENDİRME

: Sanatçının kendi sesini dinleyerek, bilgi ve kültürü doğrultusunda üstün sanat eserleri yaparak gerçek sanatının ödevini yerine getirecektir diyerek, kendisi başlı başına bir eğitimci olduğunu ifade etmektedir.

ÖRNEK NO : 26

YAZARIN SOYADI, ADI : BAYDAR, Mustafa

YAYININ KÜNYESİ : "Eren Eyüpoğlu'nun Sanat Görüşü", Varlık, 1 Mayıs, 1951, Sayı:340, s.23.

KONU : Sanatçıya yönelik eleştiri

ALT KONU : 1. Sanatçının iç dünyasına yönelenler
2. Sanatçının dış dünyasına yönelenler
3. Sanatçının yaratıcılığına ve ifade diline yönelenler

ÖZNEL YARGI : "... Bugünün san'atkarı daha ziyade yaratmaya, icada ve orjinal eserler vermeye çalışıyor. Evvelce yapılanları aynen kopya etmek istemiyor. Tabiat bize birçok şekiller sunuyor. San'atkar bunları istediği şekilde değiştirmekte ve zevkine göre işlemekte serbesttir..."

"... San'atkar, şeklin altında görülmeyen ruhu ve resmini yaptığı varlıkta keşfettiği ve duyduğu şeyleri aks ettirecektir..."

"... San'atkar karşısındakinin arzularını keşfedecek, onun içindeki hisleri, kımıldanışları duyacak, onun için san'atkar objektiften çok daha derinlere nüfuz edebilmelidir..."

DEĞERLENDİRME : Sanatçının yüzeyden görünenden çok derinlere nüfuz edebilmesi gerektiği, ve san'atın bugün doğayı taklit ve kopya olmadığını vurgulamakta, sanatçının kendi ruhî derinliklerinden yapacağı yorumlarla gerçek eserler verebileceği belirtilmektedir.

ÖRNEK NO : 27

YAZARIN SOYADI, ADI : HANÇERLİOĞLU, Orhan

YAYININ KÜNYESİ : "Non-Figüratif Sanat", Varlık, 1 Temmuz 1951, Sayı:372, s.22.

KONU . Sanatçıya yönelik eleştiri

ALT KONU : Sanatçının ele aldığı konuya yönelenler.

KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri

ALT KONU : Soyut özelliklere ve modern ölçülere yönelenler.

ÖZNEL YARGI : "... Yeniler gurubu ile Tavanarası ressam-
ları açmış oldukları resim sergilerinde sanat-
larını yeni anlayışla ifade ettiler. Safa
Yurdanur'un Bazaine'den çevirdiği "Bugünkü
Resim Üzerine Notlar" adındaki kitap bu gö-
rüşü büsbütün açıklamış oldu. Ve sanatın han-
gi koluna bağlı olursa olsun, bütün Türk
sanatçıların dikkatini bu konu üzerine çek-
ti..."

"... Non-Figüratif sanat anlayışını saygı-
la selamlıyorum..."

DEĞERLENDİRME : Bazı gurup sergileri nedeniyle, resim sana-
tında yeni bir anlayışın ortaya çıktığı be-
lirtilmekte ve bu çalışmaların olumlu geliş-
meler olarak nitelendirilmekte, non-figüra-
tif konusuna dikkat çekilmektedir.

- ÖRNEK NO : 28
- YAZARIN SOYADI, ADI : HACIHASANOĞLU, Muzaffer
- YAYININ KÜNYESİ : "Sanatkar ve Politika", Varlık, 1 Eylül 1951, Sayı:374, s.5.
- KONU : Topluma ve dış dünyaya yönelik eleştiri
- ALT KONU : 1. Tarihi olayların yansıtılmasına yönelenler.
2. Sosyolojik olayların yansıtılmasına yönelenler.
3. Coğrafi ve fiziksel gerçeklerin yansıtılmasına yönelenler.
- KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri
- ALT KONU : Toplumsal gerçeklere ve ihtiyaçlara yönelenler.
- ÖZNEL YARGI : "... Sanatın faydası üzerine bitmek bilmeyen münakaşalar yapılmıştır. Üzerinde ısrarla durulan iki ana fikir; 'Sanat sanat içindir', 'Sanat cemiyet içindir'. Birincisi için saf sanat, ikincisi için gayeli sanat diyebiliriz..."
- "... Sanatçı ne kadar sadece sanat yapmaya çalışırsa çalışsın, cemiyet üzerinde iyi veya kötü bir tesir yapacaktır. Aynı şekilde kendisi de cemiyetin tesirinden kurtulamayacaktır..."
- "... Sanatkar için felaket, inanması, inandığını yazması değil, sandalye, para ve diğer hırs-ları uğruna kendini bir rejime, bir zümreye, bir şahsa satmasıdır..."
- "... Cumhuriyetten bu yana sanatkar, halkın daha çok tesirinde kalmış ve onu aksettirmeye başlamıştır. Fakat bu sanatkar için pek o kadar tehlikesiz olmamıştır. Politika yüzünden sanatlarına kıyanlar, hatta millet nazarında en adi duruma düşenler olmuştur..."

DEĞERLENDİRME : Sanat sanat içindir ve sanat toplum içindir tartışmasının eskiden beri devam ettiğini belirten yazar, birincisi için saf sanat, ikincisi için gayeli sanat demeyi uygun bulmaktadır. Yazar, Cumhuriyetten sonra sanatçının daha çok halkın etkisinde kaldığını bunun tehlikeli yanının, sanatlarının ortadan kalkması olabileceği, fakat sanatçının yine de politikadan vazgeçmesinin istenemeyeceğini belirtmekte sanatçı için esas felaketin inanması, inanmasını yazması değil, sandalye, para ve diğer hırsları uğruna kendini bir rejime, bir zümreye, bir şahsa satması olduğuna işaret etmektedir.

ÖRNEK NO : 29

YAZARIN SOYADI, ADI : TANYOL, Cahit

YAYININ KÜNYESİ : "Sanatta Fayda", Varlık, 1 Nisan 1952, Sayı:381, s.5.

KONU : Topluma ve Dış dünyaya yönelik eleştiri

ALT KONU : 1. Tarihi olayların yansıtılmasına yönelenler
2. Sosyolojik olayların yansıtılmasına yönelenler
3. Coğrafi ve fiziksel gerçeklerin yansıtılmasına yönelenler

KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri

ALT KONU : Toplumsal gerçeklere ve ihtiyaçları yönelenler.

ÖZNEL YARGI : "... İnsan bir gaye karmaşığı içindedir. Bu gayeler çok çeşitli görünmesine rağmen onları 'fayda', 'iyi', 'doğru' ve 'güzel' mefhumları altında toplamak mümkündür. 'Fayda', yalnız başına bir gaye değildir; 'iyi', 'doğru', 'güzel' gayelerine tabidir. Bir şey güzelse faydalıdır. Bir şey doğru ve 'iyi' ise faydalıdır. Sanatın faydası da 'güzel' i gerçekleştirme-sindedir..."

"... Sanatın bu vasfı, 'sanat sanat içindir' iddiasından ziyade, 'sanat cemiyet içindir' iddiasını destekler, yeter ki o, içtimai gayelerin emrinde vasıta bir değer haline getirilmesin..."

DEĞERLENDİRME

: Sanatın ne için olduğu sorusuna cevaplarırken, "Sanatta Fayda" şeklinde ele alan yazar, faydanın yalnız başına bir amaç olmadığını iyi güzel ve doğru niteliklerine bağlı olduğunu belirtmekte, sanatçının yaratırken kendisine ve başkasına faydalı olmayı düşünmediğini yaptığı işin insanlık için faydalı olduğunu vurgulamaktadır.

ÖRNEK NO : 30

YAZARIN SOYADI;ADI : BERK, Nurullah

YAYININ KÜNYESİ : "Mücerret Resme Dair Notlar", Varlık, 1 Ağustos 1952, Sayı:385, s.14.

KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri

ALT KONU : Soyut özelliklere ve modern ölçülere yönelenler.

ÖZNEL YARGI : "Türkiye'de mücerret sanatın ilk denemeleri... 1933'te DGurubu'nun kuruluşu ile başlar..."
 "... Mücerret sanat derken bu kelimeyi Fransızca 'abstrait' ye karşılık kullanmak adettir... Abstrait kelimesinin istediklerini ifade edemeyeceğini gören Batılılar, onu bir tarafa atarak Non-Figüratif'i ele aldılar... Tabiattaki hiç bir elemanın 'figurer' etmeyen, temsil etmeyen bir görüşe bundan daha uygun bir isim takılamazdı. Bu ince farkı kaydetmekle beraber bundan böyle gene 'mücerret' kelimesini kullanacağım. Bize daha yakın ve artık alışılmış olduğu için..."

DEĞERLENDİRME : Non-Figüratif kavramı yerine 'mücerret'i kullanarak konuya giren Berk, Fransızca'da mücerret sanat karşılığı olarak 'abstrait' kelimesi kullanılırken her sanatın mücerret olduğu biçimindeki anlayış nedeniyle Batılılar bu kelimeyi yetersiz görerek, tabiattaki hiç bir elemanı figürleştirmeyen ve temsil etmeyen Non-Figüratif kavramını aldıklarını kaydetmektedir.

ÖRNEK NO : 31
 YAZARIN SOYADI,ADI : YETKİN, Suut Kemal
 YAYININ KÜNYESİ : "Bugünkü Plastik Sanatlarda Tema ve Konu",
 Yeditepe, 15 Ocak 1954, Sayı:1, s.3
 KONU : Sanatçıya yönelik eleştiri
 ALT KONU : Sanatçının iç dünyasına yönelenler.
 ÖZNEL YARGI : "... Yaratma hürlüğü siyasi ve başka tesirlerden uzak bulunduran ve yalnız içinin sesini dinleyen, tekniğini ona uyduran sanatkar, yalnız o, yarına geçebilecek, yaşayacaktır..."
 DEĞERLENDİRME : Yalnızca içini dinleyip, tekniğini ona uyduran sanatkarın, kalıcı eserler verebileceğine dikkat çekilmektedir.

ÖRNEK NO : 32
 YAZARIN SOYADI,ADI : ARSEVEN, Celal Esad
 YAYININ KÜNYESİ : "Günün Sanatı ve Türk Zevki", Türkiye Turing Otomobil Kurumu Belleteni, 1954, Sayı:154, s.5.
 KONU : Topluma ve Dış Dünyaya yönelik eleştiri
 ALT KONU : 1. Tarihi konuların yansıtılmasına yönelenler
 2. Sosyolojik olayların yansıtılmasına yönelenler
 3. Coğrafi ve fiziksel gerçeklere yönelenler
 4. Tabiat ve nesnel gerçeklere yönelenler
 ÖZNEL YARGI : "... Bizim yeni eserlerimizde milli karakterin

ve iklime uymanın tam manasıyla tezahür ettiğini henüz görmemekteyiz. Bunda muvaffakiyet-sizliğimizin başlıca sebebi, eski sanatımızı ve Türk ruhunu tamamen kavrayamadığımızdır.

DEĞERLENDİRME

: Yazarı, yeni eserlerimizin tam manasıyla gelişmediğini, bu kararsızlığın nedeni olarak ta, eski sanatımızın ve Türk ruhunun kavranamadığında bulmaktadır.

ÖRNEK NO

: 33

YAZARIN SOYADI, ADI : ARSEVEN, Celal Esat

YAYININ KÜNYESİ : "Söylemek Bile Ayıp", Türkiye Turing Otomobil Kurumu Belleteni, 1954, Sayı:153, s.8-9.

KONU

: Topluma ve dış dünyaya yönelik eleştiri

ALT KONU

: 1. Tarihi konuların yansıtılmasına yönelenler
2. Sosyolojik olayların yansıtılmasına yönelenler.

ÖZNEL YARGI

: "Mazisiz, sanatsız ve kültürsüz bir millete medeni millet gözüyle bakılmayacağını belirten Arseven, milli oyunlarımızı seyreden bir İngiliz delegesinin şöyle dediğini nakleder: "Ben, Türklerin kuvvetinin nereden geldiğini şimdi anladım: Tarih, an'ane, folklor." "Sanat ve kültüre sahip medeni bir millet olduğumuzu dünyaya isbat etmeye çalıştığımız şu devirde, her medeni millet gibi bizim de eski eserlerimize büyük bir kıymet vermemiz lazım geldiğini söylemek bile ayıptır."

DEĞERLENDİRME

: Zengin tarih, an'ane ve folklora sahip olan memleketimizde, kültür ve sanata gereken önem verilmelidir.

- ÖRNEK NO : 34
- YAZARIN SOYADI, ADI : NABİ, Yaşar
- YAYININ KÜNYESİ : "Halka Yaklaşmak", Varlık, 1 Şubat 1954, Sayı: 403, s.3.
- KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri
- ALT KONU : 1. İzleyicinin tutumuna -eğitime- yönelenler
2. Toplumsal gerçeklere ve ihtiyaçlara yönelenler
- ÖZNEL YARGI : "... Mehmet Fuat sanatçının halka inmesi değil, halka yükselmesi gerektiğini söylüyor. Bu söz bana Reşit Galib'i hatırlattı... Kürsüden 'halka inmeyeceğiz, haşa halka yükseleceğiz' diye haykırışı hala gözümün önündedir."
"Halka inelim diyenlerle halka yükselelim diyenlerin maksatları arasında öyle sanıyorum ki bir ayrılık yok. O halde gelin sadece şekille ilgili bu ayrımı ortadan kaldırmak bu iki deyim de bir yana bırakarak 'halka yaklaşmak' diyelim."
"Sanat değerini düşürmeden... geniş halk tabakaları üzerinde tesir yaratabiliyorsa daha çok övülmeye layık olmaz mı?"
"... Bir Türk ressamı, bir Türk yazarı halka yaklaşmaya gayret ediyorsa nasıl ayıplarız onu; hatta bu gayret, onu sanatından fedakarlıkta bulunmaya sürüklüyor gibi görünse de gene tuttuğu yolda onu teşvik etmek bizim için bir memleket borcudur..."
- DEĞERLENDİRME : Sanatçının halka inmesi değil halka yükselmesi gerektiğini açıklayan M.Fuat ve Reşit Galip'in fikirlerine katıldığını gerekçeleriyle belirten Y.Nabi, bu iki deyim yerine "halka yaklaşmak" tabirinin kullanılmasını istemektedir.
-

ÖRNEK NO : 35-a
 YAZARIN SOYADI, ADI : EYÜPOĞLU, Eren
 YAYININ KÜNYESİ : "Non-Figüratif İçin Ne Düşünüyorsunuz?", Varlık,
 1 Şubat 1954, Sayı:403, s.5.
 KONU : Topluma ve dış dünyaya yönelik eleştiri,
 ALT KONU : Sosyolojik olayların yansıtılmasına yönelen-
 ler.
 ÖZNEL YARGI : "... Non-Figüratif adı verilen çalışma tarzını
 şimdilik doyurucu bulmuyorum. Bu alanda yapılan
 denemeler henüz kundakta sayılır... Bugüne ka-
 dar sürüp gelen resim anlayışı topluma sıkı sıkı
 bağlıdır. Non-Figüratif diye anılanlar toplumla
 aynı münasebetleri kurabilirlerse bu alanda daha
 çabuk gelişmelere şahit olabiliriz..."

ÖRNEK NO : 35-b
 YAZARIN SOYADI, ADI : EYUBOĞLU, Bedri Rahmi
 KONU : Esere yönelik eleştiri
 ALT KONU : 1. Renk
 2. Teknik başarı.
 KONU : Sanatçıya yönelik eleştiri
 ALT KONU : Sanatçının iç dünyasına yönelenler
 Sanatçının yaratıcılığına ve ifade gücüne
 yönelenler.

ÖZNEL YARGI : "... Non-figüratif çalışma tarzı henüz çok genç
 olmasına karşılık sağlam temeller üzerine ku-
 rulmuştur... Sahici ressam elinden çıkan her
 rengi, her biçimi icad etmekle sorumludur.
 Non-figüratif çalışma tarzının yayılabilmesi
 için müzikte sazın tuttuğu yeri resimde tez-
 gahın tutması mümkündür..."

ÖRNEK NO : 35-c
 YAZARIN SOYADI, ADI : BERKEL, Sabri
 KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri
 ALT KONU : Soyut özelliklere, modern ölçülere yönelenler.

- ÖZNEL YARGI : "... Non-Figüratif çok mühim sanat cereyan-
larından biridir..."
- ÖRNEK NO : 35-d
- YAZARIN SOYADI, ADI : KARAKAŞ, Fethi
- KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri
- ALT KONU : İzleyicinin tutumuna -ilgisine- yönelenler
- ÖZNEL YARGI : "... Bence tamamen dekoratif kalan bir resim
tarzıdır. Hakkında fazla bir şey düşünmek
istemem..."
- ÖRNEK NO : 35-e
- YAZARIN SOYADI, Adı : HANÇERLİOĞLU, Atıfet
- KONU : Sanatçıya yönelik eleştiri
- ALT KONU : 1. Sanatçının iç dünyasına yönelenler
2. Sanatçının yaratıcılığına ve ifade diline
yönelenler
- ÖZNEL YARGI : "... Resimde sanatkarın şahsiyetini ve sanatını
görmeye çalışmadır. Non-figüratif ; Her göre-
nin ben de yaparım diyeceği kadar kolay, her
yapmak isteyeninin yapamayacağı kadar zor bir
tarzdır..."
- ÖRNEK NO : 35-f
- YAZARIN SOYADI, Adı : HANÇERLİOĞLU, Orhan
- KONU : Esere yönelik eleştiri
- ALT KONU : 1. Renk
2. Çizgi
- KONU : Sanatçıya yönelik eleştiri
- ALT KONU : 1. Sanatçının iç dünyasına yönelenler.
2. Sanatçının yaratıcılığına ve ifade diline
yönelenler..
- ÖZNEL YARGI : "... Sadece renk ve çizgiden ibaret bir tablo-
ya baktığım zaman doğrudan doğruya sanatçıyı
görüyorum, Bu bakımdan Non-Figüratif resim ala-
nında önemli bir adımdır..."
- ÖRNEK NO : 35-g
- YAZARIN SOYADI, ADI : AKSAL, Sabahattin Kudret

- KONU : Esere yönelik eleştiri
- ALT KONU : 1. Çizgi
2. Renk
- KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri
- ALT KONU : Eserin yapısındaki değerlere yönelenler
- ÖZNEL YARGI : "... Non-Figüratif resim eskiden beri süregelen bir çabanın, resmi katıksız olarak çizgi ve renkle kurmak çabasının bir sonucudur... Non-Figüratif; resim sanatının değerlerini araştıran, tartışan bir metod olarak almalıdır..."
- ÖRNEK NO : 35-h
- YAZARIN SOYADI, Adı : GÜVEMLİ, Zahir
- KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri
- ALT KONU : Toplumsal gerçeklere ve ihtiyaçlara yönelenler.
- ÖZNEL YARGI : "... Non-Figüratif sanat; nihayet, resmi sadece göze hitap eden bir renkli imkan olmaktan kurtarıp bu sanata asrın felsefi görüşünü sığdırmak istemiş bir tekamülün mahsülüdür..."
- ÖRNEK NO : 35-ı
- YAZARIN SOYADI, Adı : AKBAL, Oktay
- KONU : Sanatçıya yönelik eleştiri
- ALT KONU : 1. Sanatçının yaratıcılığına ve ifade diline yönelenler
2. Sanatçının iç dünyasına yönelenler.
- ÖZNEL YARGI : "... Non-Figüratif akımı kişi oğlunun yaratıcı zekasının ve sanat gücünün yepyeni bir hamlesi, değişik bir arayışı olarak kabul ediyorum. İyem'le Berkel'in Non-Figüratif tabloları karşısında gerçek sanat eserinden alınan tadı duyduğumu açıklamaktan niye kaçınayım..."
- DEĞERLENDİRME : Non-figüratif sanat üzerine 1954 yılında Varlık Dergisi'nin yaptığı soruşturmaya katılan ressam ve edebiyatçıların, genellikle bu ifade biçimini olumlu bularak destekledikleri anlaşılmaktadır.

ÖRNEK NO : 36

YAZARIN SOYADI, Adı : GÜVEMLİ, Zahir

YAYININ KÜNYESİ : "Ayın Sergileri", Varlık, 1 Mart 1954, Sayı: 404, s.23.

KONU : Sanatçıya yönelik eleştiri

ALT KONU : Sanatçının iç dünyasına yönelenler.

ÖZNEL YARGI : "... Bir süre Paris'te kalan Haşmet Akal'ın 'non-figüratif denemeleri' öyle Paris'lerde çalışmadıkları halde sanat cereyanlarını yakın-
dan takip eden gençlerin burada yaptıklarına nazaran çok daha zevksiz, kusurlu ve kuru.
Demek mühim olan, sanatkarın kendisiymiş;
kişiliği.

DEĞERLENDİRME : Yeni anlayışlara yönelik sergilerin hepsinin başarılı sayılamayacağı, sanatçının kişiliğini yansıtmadığı sürece Paris'e gitmenin, non-figüratif çalışmanın başarılı olmasına yetmeyeceğini; kişilik yansımadıkça zevksiz ve kusurlu kalınacağı belirtilmektedir.

ÖRNEK NO : 37

YAZARIN SOYADI, ADI : BERK, Nurullah

YAYININ KÜNYESİ : "Gazete ve Dergiler Arasında", Varlık, 1 Nisan 1954, Sayı:405, s.30.

KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri

ALT KONU : 1.Toplumsal gerçekler ve ihtiyaçlara yönelenler
2. İzleyicinin tutumuna -ilgisine- yönelenler.

ÖZNEL YARGI : "... Biz 'halka inelim' diyenlerle 'halka yüксеlelim' diyenlerin maksatları arasında öyle sanıyorum ki bir ayrılık yok demiştik:"
"...Bir köylü topluluğuna seçim nutku verirken nasıl onun konuşma seviyesine yaklaşmak zorunda kalıyorsa, eserlerinde de halkın zevk ve anlayış ölçülerini tavsiye ettik.

Bir okuyucunun okuduğu eseri sevebilmesi için onu anlayabilmesi şarttır..."

N.Berk sanatımızın tutması gereken yolu "Hangi Sanat Doğru" başlıklı yazısında;

"Türk insanını hiç bir zaman yaşamamış, milli geleneğini kuramamış resmimizin, daha ilk adımlarında nakış oyunlarına dalmasını tehlikeli buluyoruz. Tehlikeli ve kolay yerli sanat uğruna giriştiğimiz savaşta, bize artık yardımı dokunmaz sandığımız Batı estetiği, burada işimize yarayacaktır. O estetik ki, resim sanatında, süs unsurunu plastik kuymetlerden ayırmış, halk sanatının göz okşayıcı oyunlarının dramatik muhtevası olan 'pentür'le karıştırmamıştır." diyerek Bedri Rahmi'nin tuttuğu yolu açıkça yerdiği aktarılmakta resmin iki usta pehlivanının kapışmalarını seyretmenin pek zevkli olacağı bildirilmektedir.

DEĞERLENDİRME

N.Berk'in halk sanatındaki nakış unsurunun kolay bir yerli sanat uğruna özellikle 'halka yaklaşmak' ya da 'inmek' adına kullanılmasına karşı çıkmak için; sanatta halkçılık sorununa yaklaşımını yansıtmaktadır.

ÖRNEK NO	: 38
YAZARIN SOYADI, ADI	: YETKİN, Suut Kemal
YAYININ KÜNYESİ	: "Güdümlü Edebiyat Üzerine", Varlık, 1 Ağustos 1954, Sayı:409, s.10.
KONU	: Sanatçıya yönelik eleştiri
ALT KONU	: Sanatçının iç dünyasına yönelenler
ÖZNEL YARGI	: "... Sanatçıya, şöyle veya böyle yazacaksın, şunları veya bunları anlatacaksın denildiği gün ne sanattan, ne sanatçıdan eser kalır. Oysa ki, sanat iç hürlüğün sonucu olursa hem sanat, hem toplum kazanır..."

"... Sanatçı, dış baskıların değil iç itmelerin eseridir. İnsanlığın yüzünü ağarttığı halde, gerçek sanatın alın yazısı, vakit vakit de olsa, sanat dışı oyunlarla yolundan alıkonulmak istenmesidir. Ama artık bu oyuna gelen yok..."

DEĞERLENDİRME

: Gündümlü sanat problemini daha çok yaratma konusu ile ele alarak gerçek bir sanatçının şu ya da bu baskı altında 'yaratılamayacağını' 'kalem ve fırçasındaki' tek baskının kendi duygusu ve düşünceleri ile iç dünyası olduğu belirtmektedir.

ÖRNEK NO

: 39

YAZARIN SOYADI, ADI : EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi

YAYININ KÜNYESİ : "Bedri Rahmi Eyüpoğlu Anlatıyor", Varlık, 1 Aralık 1955, Sayı:421, s.10-11.

KONU

: Topluma ve dış dünyaya yönelik eleştiri

ALT KONU

: 1. Tarihi konuların yansıtılmasına yönelenler

2. Sosyolojik olayların yansıtılmasına yönelenler.

3. Tabiat ve nesnel gerçeklere yönelenler.

4. Coğrafi ve fiziksel gerçeklere yönelenler.

ÖZNEL YARGI

: "... Sanat kadar uzağı vuran bir silah henüz keşfolunmamıştır. İklimler ve yüzyıllar ötesini vuran... Ama öldürecek yerde diriltten, ayıltan kendimize getiren biricik silah sanattır..."

"... Yüzde yüz bizim olan, milli dediğimiz yüzde yüz yerli olan kendiliğinden dünya ölçüsündedir..."

DEĞERLENDİRME

: Dünya çapında olabilmeyi; tüm milletçe benimsenmesine bağlayan B.Rahmi, bu konuda yüzde yüz yerli olanı savunmaktadır.

- ÖRNEK NO : 40
- YAZARIN SOYADI, ADI : Anonim
- YAYININ KÜNYESİ : "Son Sergiler", Varlık, 15 Haziran 1956, Sayı: 432, s.21.
- KONU : Esere yönelik eleştiri
- ALT KONU : 1. Desen
2. Renk
- KONU : Sanatçıya yönelik eleştiri
- ALT KONU : 1. Sanatçının iç dünyasına yönelenler
2. Sanatçının yaratıcılığı ve ifade diline yönelenler
- KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri
- ALT KONU : 1. Toplumsal gerçeklere ve ihtiyaçlara yönelenler
2. Eserin yapısındaki değerlere yönelenler
- ÖZNEL YARGI : "... Bugün Nurullah Berk'in resmini vasıflandıran noktaların pek çoğu, yirmi yıl öncede onun tablolarında görülüyordu. Renklerin temiz sürülüşü, desende kesinlik v.s. Bir çok merhalelerden geçmiş olan temelleri hiç feda etmemiştir."
"... Mücerret sanatın her şeyi ifade edebileceğine inanmayan; salt mücerreti bir başına süsleme olarak gören, tabiattaki figüre bağlı kalan bununla beraber yine de sanatkarı şahsiyet ve tefsirde bulan Berk, için gerçek değer, bu teknik anlayışı yerli köklerle bağdaştırmakta.
- DEĞERLENDİRME : N.Berk, yeniliklere ön ayak olmasına karşın mücerret resmin herşeyi ifade edebileceğine inanmayan; salt mücerreti bir başına süsleme olarak gören, doğadaki figüre bağlı kalan, ancak yine de sanatçıyı, kişilik ve yorumlamada bulan bir anlayışı savunmaktadır.
-

ÖRNEK NO : 41

YAZARIN SOYADI, ADI : GÜVEMLİ, Zahir

YAYININ KÜNYESİ : "Çoğunluk Eskilerde", Varlık, 1 Ocak 1958, Sayı:469, s.15.

KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri

ALT KONU : Somut gerçekçiliğe -klasik,akademik- ölçülere yönelenler.

ÖZNEL YARGI : "...Evet, çoğunluk eskilerde, ama adetçe.Yoksa gerçek değer daima yenide. Yeni resimde."
"...Bu sergide kataloğa girmiş olan seksen iki tablo var. Yalnız bu rakam bile, çoğunluğun eskilerde olduğunu göstermeye yeter..."

DEĞERLENDİRME : Türk resminde eskiyi savunan ve uygulayanların sayıca çoğunlukta olduğu fakat gerçek değer her zaman yenide ve yeni resimde olduğu belirtilmektedir.

ÖRNEK NO : 42

YAZARIN SOYADI, ADI : İLHAN, Atilla

YAYININ KÜNYESİ : "Soyut Sanat Üzerine İleri Geri Düşünceler", Dost, Mayıs 1958, Sayı:8, s.18-19.

KONU : İzleyiciye Yönelik eleştiri

ALT KONU : Toplumsal gerçeklere ve ihtiyaçlara yönelenler.

KONU : Sanatçıya yönelik eleştiri.

ALT KONU : Sanatçının ifade diline yönelenler

KONU : Topluma ve dış dünyaya yönelik eleştiri

ALT KONU : Sosyolojik olayların yansıtılmasına yönelenler,

ÖZNEL YARGI : "...İlkin ressamlar başladı.Ellerinden geldiği kadar milli ve sosyal tuvaler boyayıp dururken, harp ertesi günlerinde, usul usul konu deformasyonu fikrini soyut resim fikrine bağlamaya yattılar..."
"... Birkaç yıl içinde D Gurubu'ndan olsun, Yeniler Gurubundan olsun, birçok fırçaların

bu yeni resim davranışına uyduğunu görmedik mi?..."

"... Soyutlanmış çizgiler bize ait oldukları sosyal ve beşeri gerçekleri hatırlatmıyorlar. Sadece formel ve subjektif oyun gerçeği halinde karşımıza çıkıyorlar. Bu haliyle soyut resim resmin olduğu gibi sanatçının da ayağını yerden kesiyor; onu aşağı yukarı 'substance'-ından (cevher diyelim) ayrı düşmüş, anlamını yitirmiş deli ve serseri bir renkler, çizgiler, şekiller kaosu, bir düzenler kargaşasına götürüyor. İşte bizde de böyle oldu..."

"... Ressamlarımız açıktan açığa batıdaki soyut resmi taklid etmeğe çalışırlar..."

DEĞERLENDİRME

: Modern resmin soyuta yöneldiğini belirten yazar Türkiye'de sanatçılar içerisinde ilk kez ressamların bu yolu tuttuğunu söyleyerek; önceleri milli ve sosyal 'tuvaler boyayıp dururken, savaş sırasında konu deformasyonu fikrini soyut resim fikrine bağlamaya başladıklarını açıklamaktadır.

-
- ÖRNEK NO : 43
- YAZARIN SOYADI, ADI : İNAL, Azra
- YAYININ KÜNYESİ : "Azra İnal Anlatıyor", Varlık, 1 Haziran 1958, Sayı:479, s.7.
- KONU : Sanatçıya yönelik eleştiri
- ALT KONU : Sanatçının yaratıcılığına ve ifade diline yönelenler
- KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri
- ALT KONU : 1. Somut gerçekçiliğe -klasik, akademik- yönelenler.
2. Soyut özelliklere ve modern ölçülere yönelenler.
3. İzleyicinin tutumuna -eğitim ve kültür- yönelenler

- ÖZNEL YARGI : "... Bir genç asla doğrudan doğruya abstrait resme başlamamalıdır. Resme ilgi duyan her genç önce klasik resim üzerinde çalışmalı, bunda muvaffak olduğu takdirde tedrici olarak moderne dönüş yapmalıdır..."
- "... Memleketimizde sanat kültürünün yükseltilmesi ancak sergilerle mümkündür..."
- DEĞERLENDİRME : İnal modern resme ilişkin görüşlerini açıklarken kimi ressamı gibi gençlerin de hemen 'abstrait' resme başlamalarını uygun görmemekte, öncelikle klasik resmin sevdirelmesini ve başarılmasını istemektedir.

- ÖRNEK NO : 44
- YAZARIN SOYADI, ADI : İZER, Zeki Faik
- YAYININ KÜNYESİ : "Zeki Faik İzer Anlatıyor", Varlık, 15 Haziran 1958, Sayı:480, s.14.
- KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri
- ALT KONU : 1. Somut gerçekliğe -klasik, akademik- ölçülere yönelenler
2. Soyut özelliklere, modern ölçülere yönelenler.
3. İzleyicinin tutumuna -eğitime- yönelenler.
- ÖZNEL YARGI : "... Halkın doğrudan doğruya modern resmi sevmesine çalışmak beyhudedir. Önce klasik resmin tamamen sevdirelmesine çalışmak, daha sonra tedricen moderne dönmek lazımdır. Bençe memleketimizde sanat kültürünü, okullardaki sanat tarihi derslerini daha intizamlı , daha ilgi çekici bir hale sokmakla düzenleyebiliriz. Bugün programlı bir sanat kültürü okullara ayak atsa, yarın memlekette resmi alaya alan bir kişi bile çıkmayacaktır. Bu kültür dersleri yanı sıra kitap ve dergi neşriyatına ehemmiyet verilmeli, okuyucu kitlesinin

daima genişletilmesine çalışılmalıdır. Ayrıca konferanslara, film gösterilerine, ve bilhassa devam müddeti uzun sergilere önem verilmelidir..."

"... Bir yerde memur değilse, sadece resimle geçim temin edebilen yarım düzine sanatçı memleketimizde çıkar mı bilmiyorum. Böyle bir şeyin temin edilebilmesi ancak memleketin sanat kültürünün yükselmesine bağlıdır..."

"Tenkitçilik hali hazırda emekleme devresindedir. Bir insanın tenkitçi yetişmesi edebiyat, filozofi, sanat tarihi, müze kültürü alanlarında ders görmesiyle mümkün olur... Sanat tenkitçisi asla bitaraf olmamalı, estetiği müdafaa etmelidir... tenkitçinin en aşağı bir ressam kadar resim alanında bilgi sahibi olması gerekir..."

DEĞERLENDİRME : Halka öncelikle klasik resmin sevdendirilmesini doğru bularak, okullarımızdaki eğitimin daha sağlıklı bir şekilde yürütülmesine gerektiğine değinmektedir.

ÖRNEK NO : 45

YAZARIN SOYADI, ADI : TOLLU, Cemal

YAYININ KÜNYESİ : "Cemal Tollu Anlatıyor", Varlık 15 Ağustos 1958, Sayı:484, s.6.

KONU : Topluma ve dış dünyaya yönelik eleştiri

ALT KONU : 1. Tarihi konuların yansıtılmasına yönelenler.
2. Sosyolojik olayların yansıtılmasına yönelenler.
3. Tabiat ve nesnel gerçeklerin yansıtılmasına yönelenler
4. Coğrafi ve fiziksel gerçeklerin yansıtılmasına ve yorumuna yönelenler.

- KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri
- ALT KONU : İzleyicinin tutumuna -eğitimine- yönelenler.
- ÖZNEL YARGI : "... Sanatçıların yaşadıkları devrin zevkine ve düşüncesine uymaları kanaatindeyim. Bununla beraber bu uygunluk bir moda boyuna boyun eğmek nev'inden olmamalı..."
- "... Mücerret sanatın taklitçi sanata nazaran daha çok müşahhas, daha ifadeli ve daha çok yaşama kudretinde olduğu muhakkaktır... Non-figuratif sanatında bir ihtiyacı karşıladığı inkar edilemez..."
- "... Okullarda resim dersleri, son çeyrek asır içinde bir hayli gelişmiştir. Bugün artık bizim çocukluk zamanımızdaki gibi taş basma modelleri veya kare ayrılmış kartpostalların kopya edilmesiyle resim yapılmamaktadır... Fakat daha mühim mesele iyi hoca yetiştirmektir. İlkokullarda çocuğun işine karışmadan onların yaratıcı kabiliyetlerini geliştirmekle kanaat edilmelidir. Müşahade, yaratma ve kısmen de icra kabiliyetlerini arttırmaya çalışılmalıdır. ..."
- "...Eski kaynaklardan faydalanmak her zaman için mümkündür. Ancak bu kaynaklardaki esas düşüncenin yeniden tefsir, yepyeni bir şekil alması lazımdır. Nitekim bugünkü sanatın başlangıcı Şark minyatürlerinin, Japon estamplarının, iptidai kavimlerin sanatlarının incelenmesi neticesinde ortaya çıkmıştır.
- DEĞERLENDİRME : Sanatçıların yaşadıkları devrin zevk ve düşüncesine uymaları bunun moda boyuna boyun eğme şeklinde düşünülmemesi gerektiğini belirterek, okullardaki sanat eğitime ve gelenekten yararlanma konusuna değinmektedir.

- ÖRNEK NO : 46
- YAZARIN SOYADI, ADI : BERK , Nurullah
- YAYININ KÜNYESİ : "Kopyacılık Üstüne", Varlık, 15 Ekim 1959, Sayı:512, s.3.
- KONU : Sanatçıya yönelik eleştiri
- ALT KONU : 1. Sanatçının iç dünyasına yönelenler
2. Sanatçının yaratıcılığına ve ifade diline yönelenler
- ÖZNEL YARGI : "... Adı geçen sanatçıların tablolarına bakıyorum: Bal gibi kopya. Açmışlar kitapları, dergileri, sermişler önlerine reproduksiyonları, oradan bir renk; buradan bir çizgi, ya da istif tertibi kaldırmışlar, basmışlar imzayı, asmışlar tablolarını sergilere.
- Böylece son yıllar içinde, sonbahardan ilkbahara gördüğümüz sergilerin yüzde doksanı yabancı ekollerin ruhunu, dünya kavrayışını düşünüşünü değil de işçiliğini, zanaat tekniğini yapış tarzını Türkiye'ye aktarmış bulunuyorlar. Yabancı ustaların kitaplarda, kartpostallarda, röproduksiyonlarda görülen kişisel stillerin tekrarı, taklidi modern sanatımızı melezleştirmekte, bu gitgide genişleyen taklit dalgası, bir bakıma, samimi araştırmaları kösteklemektedir..."
- "...Etki ile kopyayı karıştırıyoruz..."
- DEĞERLENDİRME : Türkiye'de soyut sanatı savunanların açıklamaları doyurucu değildir. Açılan sergilerin büyük çoğunluğu batı akımlarının birer kopyası durumundadır. Ve etki ile taklidin henüz birbirinden ayrı düşünülecek seviyede sanatçılarımızın olmadığından da yakınılmaktadır.
-

- ÖRNEK NO : 47
- YAZARIN SOYADI, ADI : TURANİ, Adnan
- YAYININ KÜNYESİ : "Modern Sanat Neden Soyutlamaya Gitti?",
Varlık, 15 Kasım 1959, Sayı:514, s.11.
- KONU : Sanatçıya yönelik eleştiri
- ALT KONU : 1. Sanatçının iç dünyasına yönelenler
2. Sanatçının yaratıcılığına ve ifade diline yönelenler
- KONU : Topluma ve dış dünyaya yönelik eleştiri
- ALT KONU : 1. Tarihi konuların yansıtılmasına yönelenler.
2. Sosyolojik olayların yansıtılmasına yönelenler.
3. Tabiat ve nesnel gerçeklerin yansıtılmasına yönelenler.'
4. Coğrafi ve fiziksel gerçeklerin yansıtılmasına yönelenler.
- ÖZNEL YARGI : "... Modern sanatçıları anlamak için yalnız bakışlarımızı onların eserleri üzerine yöneltmek yetmez. Bu eserleri sanatçıların kastettiği anlamda içimize sindirebilmemiz için, eserleri meydana getiren illetlerin ortaya çıktığı yalnız 20. Asra değil daha gerilere giderek 19. Asra da muhtelif sondajlar yapmak gerektir..."
- "... Böyle bir tetkikten sonra bu sanat şeklinin, dünyamızın sosyal muvazenesizliklerine ilgisiz kalamayan sanatçının büyük kuvvetler karşısındaki hiçliğini anlayarak kendi içine çevirmesi ile ortaya çıkmış bir iç muhasebesi, şahsi bir dünya görüşü olduğunu görürüz..."
- "... Soyut sanatın bugünkü şuuraltı dünyamızın bir aynası olduğu şüphe götürmez bir gerçektir. Asrımızın başında daha soyut eserler ortaya çıkmadan resmin muhakkak surette soyutlaşmaya gideceğini kat'i bir lisanla söyle-

yenlerin sayısı az değildir.

DEĞERLENDİRME

: Sanat akımlarının birbirlerini tepkisiyle soyutlaşmanın, ancak 20. yüzyıl başında ortaya çıktığı belirtilmektedir. Soyutlaşmanın batıda belli şartlarla tabii olarak ortaya çıktığını ve zorunlu bir akım olduğu görüşüyle, Türkiye'de batı kopyacılığı içinde başladığını vurgulamaktadır.

ÖRNEK NO : 48

YAZARIN SOYADI, ADI : GÜVEMLİ, Zahir

YAYININ KÜNYESİ : "Anlamadığımız", Varlık, 1 Nisan 1959, Sayı: 499, s.15.

KONU : Sanatçıya yönelik eleştiri

ALT KONU : 1. Sanatçının iç dünyasına yönelenler
2. Sanatçının yaratıcılığına ve ifade diline yönelenler

ÖZNEL YARGI : "... Her ressam bizzat yolunu arayıp bulmak zorunda kaldığı, yahut değişik ustalardan, değişik bilgi derecesindeki kimselerden sanatını öğrendiği için hepsi, belli bir düşünce veya duyguyu bambaşka vasıtalarla, birbirini tutmayan çare ve imkanlarla ifade etmek yolunu arıyorlar.

"... Tenkitte asıl anlamadığımız işte budur. Bu vuzuhsuzluk, manın bu gizlenmek istenışı, yazıyı zevkli hale koyacağım diye fikri gölgelemek tenkit değildir. Gerçek tenkit, şüphesiz bir tefsirdir. Ama gerçeğe uygun bir tefsirdir. Gerçeğin anlaşılmasını sağlayan bir açıklamadır.

DEĞERLENDİRME

: Sanatçının kendi yolunu bizzat kendisinin çiziceği belirtilirken, Türkiye'de gerçek eleştirinin bulunmadığına dikkat çekmekte ve eleştirinin gerçek değerlerin tefsiri ol-

duğunu savunmaktadır.

-
- ÖRNEK NO : 49
- YAZARIN SOYADI, ADI : TANSUĞ, Sezer
- YAYININ KÜNYESİ : "Kaya Özsezgin'e Cevap", Dost, Mart 1960,
Sayı:30, s.59.
- KONU : Sanatçıya yönelik eleştiri
- ALT KONU : Sanatçının yaratıcılığına ve ifade diline yö-
nelenler
- KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri
- ALT KONU : 1. Somut gerçekliğe -klasik, akademik- öl-
çülere yönelenler.
2. Soyut özelliklere ve modern ölçülere yö-
nelenler.
- ÖZNEL YARGI : "... Ben somut, nesnel gerçeklerle sıkı iliş-
kide değildir diye görüntüleri resmetmenin so-
mut düşüncüsüyle sıkı bir ilişkisi olmadığını
söylemiş ve buna muhtemelen sanatçının çıkış
noktası doğru olduğu takdirde görüntüleri res-
metmek tutkusunun da geçer akçe olabileceğini
ilave etmiş olmalıyım..."
- "... Gerçekle görüntü arasındaki farkı da ben
çok iyi bilirim. Kaya Özsezgin görüntüyü ger-
çek, gerçeği de görüntü sanıyor..."
- DEĞERLENDİRME : S.Tansuğ, somut, nesnel gerçeklerle sıkı iliş-
kide değildir derken; görüntüleri resmetmenin
somut düşünce ile sıkı ilişkisinin olmadığını
vurguladığını, kendisinin gerçekle görüntü
arasındaki farkı çok iyi bildiğini; oysa Ka-
ya Özsezgin'in görüntüyü gerçek, gerçeği de
görüntü saydığını belirtirken, soyut hakkın-
da fikirlerini açıklamaktadır.
-

- ÖRNEK NO : 50
- YAZARIN SOYADI, ADI : UZEL, Celal
- YAYININ KÜNYESİ : "Güzel Sanatlar Birliğinin Resim Sergisi"
T.T.O.K. Belleteni, 1961, Sayı:237, s.16.
- KONU : Topluma ve dış dünyaya yönelik eleştiri
- ALT KONU : Tabiat ve nesnel gerçeklerin yansıtılmasına yönelenler.
- KONU : Sanatçıya yönelik eleştiri
- ALT KONU : Sanatçının yaratıcılığına ve ifade diline yönelenler
- KONU : Esere yönelik eleştiri
- ALT KONU : Renk
- ÖZNEL YARGI : "Umumiyetle an'anenin ağır bastığı ve memlekette Empresyonist resim zevkini getiren ustadların yarattığı renkli ve ışıklı bir hava içerisinde devam eden bir ahenk, kültür resimlerin keyfiyetine hakim bulunmaktadır.
- Modern resim tabiattan kaçan prensipleri karşısında seyirci bunalmış, resimde pek haklı olarak tabiatı aramaya koyulmuştur. Tabiata sadakat, an'aneyle bağlılık, ressamın mizaç ve heyecanlarıyla birleşince esere sevilen bir cazibe kazandırıyor. Realistlerin sanat anlayışı yanında bize söylenen, ağızdan ağıza intikal ederek gelen çok güzel bir tarifi buraya hemen kaydetmek istiyorum. 'Sanat tabiatın ne aynıdır, ne de gayrıdır' ..."
- "...Bu sergi, ışığın tabiat karşısında duyulan heyecanın samimi ifadesi olmak bakımından, hepsi de hürmete layıktır..."
- DEĞERLENDİRME : Sergi hakkında tanıtıcı bilgiler verdikten sonra, tabiata bağlı resimlerin başarılarından söz etmektedir..

ÖRNEK NO : 51

YAZARIN SOYADI, ADI : AKSÖY, Fahir

YAYININ KÜNYESİ : "Resmin Zoru", Dost, Şubat 1961, Sayı:41, s.46-47.

KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri

ALT KONU : 1. Soyut özelliklere ve modern ölçülere yönelenler
2. Somut gerçekliğe -klasik, akademik- ölçülere yönelenler.

ÖZNEL YARGI : "... Figürlü figürsüz yanlışına düşmedin ortadaki eseri bir sonuç olarak kabullenirsek, zenaatı geri plana itip sanat kaygısını, hünelerini öne almış oluyoruz. O halde meseleyi şu figürlü-figürsüz batağından çıkarıp, bir soyutlama-somutlama işlemi, çabası olarak düşünmek değer yargılarına bu açıdan varmak; en doğrusu bu gibime geliyor..."

DEĞERLENDİRME : F.Aksoy, figürlü-figürsüz tartışmaları yerine olayı daha iyi ifade edeceğine inandığı soyut-somut kavramının kullanılmasını uygun görmektir.

ÖRNEK NO : 52

YAZARIN SOYADI, ADI : BERK , Nurullah

YAYININ KÜNYESİ : "Soyut Sanatın Blöfleri", Varlık, 15 Mart 1961, Sayı:546, s.12.

KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri

ALT KONU : 1. Somut gerçekliğe -klasik, akademik- ölçülere yönelenler
2. Soyut özelliklere ve modern ölçülere yönelenler

KONU : Sanatçıya yönelik eleştiri

ALT KONU : 1. Sanatçının iç dünyasına yönelenler
2. Sanatçının yaratıcılığına ve ifade diline yönelenler.

ÖZNEL YARGI : "... Avrupa galerilerinin katalogları, sergi broşürleri... lüks yayınlar. Burada savunulan sanat, yüzde yüz soyut akımlar..."

"... Yazılar çoğu ünlü eleştirmenlerin kaleminden çıkma yazılar başka bir alem..."

"... Bakıyorum soyut sanat gün be gün yeni silahşorlar kazanıyor. Hepsini yıllardır tanıyoruz. Uzaktan, yakından, gerçekçi sanatta bir türlü başarı, kişilik gösteremeyen, okumamış ressamalar birden bire soyutlaştıveriyor..."

DEĞERLENDİRME : Soyut sanatı Avrupa'da ulaştığı nokta açısından ele alan N.Berk; Avrupa galerilerinin, katalog ve sergi broşürlerinde savunulan sanatın yüzde yüz soyut olduğunu belirtirken, bunların hiçbir sanat değeri taşımadığını, ünlü eleştirmenlerin ise bunları değerlendirecek şekilde göklere çıkardığını açıklamaktadır. Böylece eleştirmenleri de eleştiren N.Berk; soyut sanatın her geçen gün yeni taraftarlar ve sanatçılar kazandığını, fakat bu kişilerin "gerçekçi" sanatta bir türlü başarı kişilik gösteremeyen okumamış resamlardan oluştuğunu ve soyutluluğun bunlara kötü resamlıklarını gizleme imkanı verdiğini öne sürmektedir.

ÖRNEK NO : 53

YAZARIN SOYADI, ADI : Anonim

YAYININ KÜNYESİ : "Türkiye'de Modern Resim", Dost, Nisan 1961, Sayı:1, s.27.

KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri

ALT KONU : 1. Toplumsal gerçeklere ve ihtiyaçlara yönelenler.

2. İzleyicinin tutumuna -ilgi, eğitime- yönelenler.

ÖZNEL YARGI

: "... Büyük işyerlerimizde süreli olarak resim sergileri açılmaktadır. Ünlü, ünü batıya yayılmış ressamlarımız da vardır. Ama ne yazık ki, resim hala çoğunluğun malı durumuna gelmedi. Açılan sergilerden, gazetelerimiz binde bir, o da eş dost hatırı için söz açarlar. Dergilerde resim eleştirmecisi varsa, yazar yoksa, bir iki satır haber ya çıkar ya çıkmaz. Dost'-da olduğu gibi.

"... Modern resim hala, gündelik anlamının dışındaki okur yazarlar arasında bile alay konusu olmakta, bir şeye benzetilememektedir. Hala fotoğrafla resim karşılaştırmaları yapılarak tartışılmaktadır. Evlerimiz resimsizdir. Bir avuç insanımız vardır bu işi anlayan, seven, onların da çoğu parasızdır. Hala koskoca bir Milli Kütüphane içinde, modern resimler asılsın, kaldırılınsın, sağcı resim, solcu resim tartışmaları sürüp gitmektedir... Ödül v.s. gelince 'Bir ah çektim yürekten hekim gelsin frenkten'..."

DEĞERLENDİRME

: Modern resmin aydınlar arasında bile hala alay konusu edilerek birşeye benzetilemediği ve fotoğraflarla resim karşılaştırmalarının yapıldığı, bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu değerlendirmeye göre evler, resimsiz; modern resmi anlayan çok küçük kesim de parasızdır. Yani mesele tüm bakış açıları ile bir eğitim ve ilgi problemidir.

ÖRNEK NO

: 54

YAZARIN SOYADI, ADI : TANSUĞ, Sezer

YAYININ KÜNYESİ

: "Son Resim Olayları", Dost, Haziran 1961,

Sayı: Y.D.3, s.28-29.

- KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri
- ALT KONU : Toplumsal gerçeklere ve ihtiyaçlara yönelenler.
- KONU : Sanatçıya yönelik eleştiri
- ALT KONU : Sanatçının yaratıcılığına ve ifade diline yönelenler
- ÖZNEL YARGI : "... En güvendiğimiz adamları bile Batının karşısında büyük bir eziklik duyuyorlar. Hele öğrendiğime göre bazı ressamalar Batıya gidilip uzun boylu görülüp incelenmedikçe kendi eserleri hakkındaki yargıların verilemeyeceğinden söz ediyorlarmış. Batıdaki pentür hakkındaki dogmatik bir inanca varmanın doğru ancak bu yargı olabilir. Bu adamlar ondan sonra sergi açıp resimlerini gösterirler, bu ülkede. Kimin için diye sorarsan Avrupa görmüşler için cevabını verecekleri muhtemeldir..."
- DEĞERLENDİRME : S.Tansuğ; bazı sanatçıların batıya karşı bir eziklik hissettiklerini hatta kendi eserleri hakkında yargıya varabilmek için batıya giderek inceleme yapılmasını bile savunduklarını eleştirirken, Türkiye'de resmin sevilmediği biçimindeki yargıların da karamsarlık ifade ettiğini belirtmektedir.

- ÖRNEK NO : 55
- YAZARIN SOYADI, ADI : Anonim
- YAYININ KÜNYESİ : "sanat", Dost, Şubat 1962, Sayı: Y.D.11, s.26-27.
- KONU : Sanatçıya yönelik eleştiri
- ALT KONU : 1. Sanatçının yaratıcılığına ve ifade diline yönelenler.
2. Sanatçının ele aldığı konuya yönelenler.
- ÖZNEL YARGI : "... Bizdeki tıfıl, şamatacı non-figüratifçilerin hileli kumarında ellerine tutuşturacak bi-

rer cıvalı zar o resimler, -daha doğrusu- o figürler..."

DEĞERLENDİRME : Non-figüratif çalışan ressamın hileli kumar-baza benzetilerek, eserleri inandırıcı bulunmamaktadır.

ÖRNEK NO : 56

YAZARIN SOYADI, ADI : İYEM, Nuri

YAYININ KÜNYESİ : "Sanat-Sanatçılar", Dost, Aralık 1962, Sayı:21, s.29-30-31.

KONU : Esere yönelik eleştiri

ALT KONU : Teknik başarı

KONU : Sanatçıya yönelik eleştiri

ALT KONU : 1. Sanatçının iç dünyasına yönelenler
2. Sanatçının yaratıcılığına ve ifade idiline yönelenler

ÖZNEL YARGI : "... Soyutlama diyebileceğimiz eylemi yanlış anladıklarını görüyoruz. Görebildikleri gibi, görebildikleri kadar, izledikleri bir soyut alemin çizilecek ve bundan ürkmeyeceklerdi. Eğer söylemek zorunluluğunu, ya da boşaltmak gereksinimini o şiddetle duydukları bir iç gerilimleri olsa idi. Elbetteki o zaman çizdikleri ve boyadıkları somut alem, o iç gerilişle dop dolu olacaktı. Tablo o iç gerilişe tüm benzeyecekti..."

"... Seyreden tabloda bir benzerlik arar. Aranan bu benzerlik somut aleme az ya da çok benzerlik olmayıp, tablonun onu çizen ve boyayan adamın iç gerçeğine benzerliğidir..."

DEĞERLENDİRME : Tablonun, somut akımla ev iç gerilişle dop dolu olabileceği belirtilmekte ve seyreden de bu benzerliği aradığını, bu benzerliğin de somut aleme değil, sanatçının iç gerçeğine ilişkin benzerliği olduğu vurgulanmaktadır.

- ÖRNEK NO : 57
- YAZARIN SOYADI, ADI : İYEM, Nuri
- YAYININ KÜNYESİ : "Bir Formalist Ressamın Düşündürdükleri",
Dost, Aralık 1962, Sayı: 21, s.25-26.
- KONU : Sanatçıya yönelik eleştiri
- ALT KONU : 1. Sanatçının iç dünyasına yönelenler
2. Sanatçının yaratıcılığına ve ifade diline
yönelenler.
- ÖZNEL YARGI : "... Bütün yeni (modern) görüşlerine karşın
bu ressamlar elden komadıkları tutuculuk içinde,
birer formalisttirler. Kişi bir kez formalistleşmeye görsün,
türlü çabalar ve zorlamalar içinde, gene o eski tutum egemen oluyor,
davranışlarına. Öyle sanıyorum ki, bu davranışı silkip
atamamanın, kişilikle ilişkisi çok..."
"... Herhangi bir insan şu veya bu nedenlerle, ruhi
çöküntüye uğrayabilir. Üstelik, resim sanatını da,
bu çöküntü halindeki dünya görüşüne koşabilir..."
- DEĞERLENDİRME : Bütün modern görüşlerine rağmen, bazı ressamların
tutuculuk içinde birer formalist oldukları belirtilmekte ve bu davranışın sanatçının
kişiliği ile ilişkisi olduğu açıklanmaktadır. Öte yandan ruhi çöküntünün resim
sanatında yeni bir dünya görüşüne koşabileceği de vurgulanmaktadır.

- ÖRNEK NO : 58
- YAZARIN SOYADI, ADI : AKSOY; Fahir
- YAYININ KÜNYESİ : "Fahir Aksoy Konuşuyor", Dost, Ocak 1963, Sayı:22, s.8-10.
- KONU : Sanatçıya yönelik eleştiri.
- ALT KONU : 1. Sanatçının iç dünyasına yönelenler
2. Sanatçının yaratıcılığına ve ifade diline
yönelenler.

- ÖZNEL YARGI : "... Bunca çalışmalar arasında ifade dili yarına kalacak olanlar duygu ve düşünce yönünden içtenlikle ve aşkla yapılmış olanlardır..."
- "... Soyutla somutun kesin olarak ayrıldığı çizgi yaşamamız ve düşüncelerimizle varılan bir aşamadır. Ben ilkin somut görüntüleri yorumlamaya çalıştım. Giderek soyut kendiliğinden işlerimde belirdi..."
- DEĞERLENDİRME : F.Aksoy, geleceğe seslenen ve yarına kalacak olan eserlerin içtenlikle ve aşkla yapılmış olduğunu belirtmekte sanatta sanatçının kişiliğini ön plana almaktadır.

- ÖRNEK NO : 59
- YAZARIN SOYADI, DAI : YETKİN, Suut Kemal
- YAYININ KÜNYESİ : "Dünkü Hasan Kaptan" ; Sanat ve Sanatçılar, Ocak 1965, Sayı:2, s.4
- KONU : Esere yönelik eleştiri
- ALT KONU : 1. Renk
2. Ritm
3. Kompozisyon-kurgu.
- ÖZNEL YARGI : "... Onun insanı hayran bırakan tarafı çocuksu saflığını muhafaza etmekle beraber, renkleri çocuklaşmak isteyen usta bir ressam gibi cesaretle yan yana getirmesi, daima değişen olgun, çeşitli renk ahenkleri bulabilmesiydi. Ritim hakkında hiç bir bilgiyi kavrayacak yaşta olmadığı halde, bütün resimlerinde çok başarılı bir kompozisyon göze çarpıyordu..."
- DEĞERLENDİRME : Söz konusu sanatçı değerlendirilirken, resimlerindeki renk ahenkleri ve kompozisyonlarındaki başarıdan bahsedilmektedir.

- ÖRNEK NO : 60
- YAZARIN SOYADI, ADI : KESKİNOK, Kayıhan
- YAYININ KÜNYESİ : "Plastik Sanatlarda Form", Sanat ve Sanatçı-
lar, Ocak 1965, Sayı:2, s.15
- KONU : Esere yönelik eleştiri
- ALT KONU : 1. Form
2. Renk
- ÖZNEL YARGI : "... Form, yapıtı toptan kapsayan, bünye,
anatomi, renk, ritim ve dış görünüşün uyan-
dırdığı havadır. Daha kısa bir deyişle yapı-
tın karakterini yapan öğelerin (unsur) bütü-
nüdür..."
- DEĞERLENDİRME : Resimde renk ve biçim değerlerinin yanı sıra
aynı değerlerin bileşkesi durumunda olan
"form" kavramı üzerinde durmaktadır.
-
- ÖRNEK NO : 61
- YAZARIN SOYADI, ADI : TURANİ, Adnan
- YAYININ KÜNYESİ : "Modern Teknoloji Karşısında Sanat Yaratıcı-
lığı", Nisan 1965, Sayı:5, s.4-5.
- KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri
- ALT KONU : 1. Soyut özelliklere, modern ölçülere yönelen-
ler.
2. İzleyicinin tutumuna -ilgisine- yönelenler.
- ÖZNEL YARGI : "... İnsanı yeniden kaygılara sürükleyen bu
bilinmeyenler, sanatta ikinci bir soyut anla-
tımına sebep olmuştur. Bu bilinmeyenler ne zaman
bilinir olacaktır, bu kestirilmez. Bunun için
sanattaki soyut anlatım, bu bilinmeyenler de-
vam ettikçe ilgi görecektir..."
- DEĞERLENDİRME : Soyut sanatın ilgi görmesinin, bilinmeyenlerin
devam etmesiyle bağıntılı görmektedir.
-

- ÖRNEK NO : 62
- YAZARIN SOYADI, ADI : ÖZDEMİR, Altan
- YAYININ KÜNYESİ : "Çağdaş sanat ve Kişisel Sanat Görüşü",
Sanat ve Sanatçılar, 7 Mayıs 1965, s.13-14.
- KONU : Topluma ve dış dünyaya yönelik eleştiri
- ALT KONU : Sosyolojik olayların yansıtılmasına yönelenler
- KONU : Sanatçıya yönelik eleştiri
- ALT KONU : Sanatçının iç dünyasına yönelenler
- ÖZNEL YARGI : "... Biz Türk ressamları eserlerinde pek de
mevcut bulunmayan ulusal davranışların var
olmasına taraftarız... Tabii bu zorlama ile
olacak şey değil. Sanatçının inancı ile il-
gili..."
- "... Sırası gelmişken hatırlatmak isterim,
folklora verilecek önemin ölçüsünde de nasıl
davranacağımızı bilmiyoruz...Folklor güzel-
dir fakat asıl güzel olanı onun sanatçıya
hatırlattıklarıdır..."
- "...Yurdumuzda sanata yazarının ve eleştiri-
sinin bulunmayışı biz sanatçıları yazıp, ko-
nuşmaya yöneltiyor. Hep birlikte diyelim ki,
değerli eleştirici ve sanat yazarı yetişsin de
biz de tuvallerimizin başından ayrılalım..."
- DEĞERLENDİRME : Folklorik ürünlerden yararlanmasını bilen
sanatçının yorumu ve ifade diline ağırlık
vermektedir. Ayrıca, sanat eleştirmeninin
olmaması nedeniyle, kendilerinin yazmak zo-
runda kaldıklarını ve temennilerinin de değer-
li eleştirmenlerin yetişmesi olduğunu belirt-
mektedir.

-
- ÖRNEK NO : 63
- YAZARIN SOYADI, ADI : YETKİN, Suut Kemal
- YAYININ KÜNYESİ : "Gerçek Sanat: Üzerine Düşünceler", Sanat ve
Sanatçılar, 9 Mayıs 1965, s.8-9.

KONU : Sanatçıya yönelik eleştiri.
 ALT KONU : Sanatçının iç dünyasına yönelenler
 ÖZNEL YARGI : "... Sanatta büyüklük elbet kişilikle olur..."
 DEĞERLENDİRME : Sanatta başarı, sanatçının kişiliğine bağlanmaktadır.

ÖRNEK NO : 64
 YAZARIN SOYADI,ADI : GÖRELE, Hamit
 YAYININ KÜNYESİ : "Çağımız Sanatı Hakkında Düşünceler", Sanat ve Sanatçılar, Haziran 1965, Sayı:7, s.17.
 KONU : Esere yönelik eleştiri
 ALT KONU : 1. Renk
 2. Form-kitle
 KONU : Sanatçıya yönelik eleştiri
 ALT KONU : Sanatçının yaratıcılığına ve ifade diline yönelenler.
 ÖZNEL YARGI : "... Doğa güzelliği bile, renklerin, oyunu ve düzeni oranında güzeldir... Müziğin matematiğe, resmin de geometriye dayandığına inanırım... Doğada, eşi olmayan insan zekasının bulunduğu (geometrik) biçimler en sağlam biçimlerdir...Bütün dava, sanata getirebileceğimiz yeni tatda..."
 DEĞERLENDİRME : Sanatta yaratılacak yeniliklere önem vererek kendi sanat anlayışını savunmakta, renge önem vermektedir.

ÖRNEK NO : 65
 YAZARIN SOYADI, ADI : KAPTAN, Arif
 YAYININ KÜNYESİ : "Bir Sergi ve Ötesi", Sanat ve Sanatçılar, 9 Temmuz 1965, Sayı ,s.4.
 KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri

- ALT KONU : 1. Eserin yapısındaki değerlere yönelenler
2. İzleyicinin tutumuna -eğitime- yönelenler.
- ÖZNEL YARGI : "... Gazi Eğitim Enstitüsünün resim bölümünün kuruluşundan bu yana 1956 yıllarına kadar sanat alanında günümüze oranla fazla bir varlık gösterememiş olduğunu bu gerçeğin bazan yakışıksız dedikodulara bile sebep olduğunu bilenler az değildir..."
- "... Sanatta etkilere karşı -hele gençler için- daima kapılar açık tutulmalıdır. Kendiliğinden doğuveren sanat yoktur. Kötü olan etki değil, alışılmış 'conventionel' olmuş kurallara bağlanıp aleladelikten kurtulmaktır. İşin hoş yönü, bu resimlerin izlediği yol bu konvensiyonun sınırlarını aşmış olması. Bu yol amaca ulaşan en kısa yol mudur? Bilemem. Bildiğim bir şey varsa bu çocukların sanat eğitimlerinin doğru yolda olduğudur..."
- DEĞERLENDİRME : Gazi Eğitim Enstitüsü Resim-İş Bölümünün 1956' lara kadar sanat sahasında bir varlık gösteremediğinden bahsedilerek; gençlerin yeni etkilere açık olmaları hesabıyla sanat eğitiminde doğru yoldan gittikleri belirtilmektedir.
-
- ÖRNEK NO : 66
- YAZARIN SOYADI, ADI : EREN, Cemil
- YAYININ KÜNYESİ : "Devlet Sergisi Türk Sanatına Yararlı Olmakta Mıdır?", Sanat ve Sanatçılar, 9 Ağustos 1965, s.15.
- KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri
- ALT KONU : 1. Toplumsal değerler ve ihtiyaçlara yönelenler.
2. İzleyicinin tutumuna -eğitime- yönelenler.

ÖZNEL YARGI : "... Seyircinin çoğunluğu Empressionizm akımında kalmış, ileri gidememiştir. Biraz daha ileri seviyeli seyirci ise Picasso'ya kadar gelir ve Picasso'nun yaptıklarını modern sanatın saçmalıkları diye niteler. Sanatın gelişmesini gerektiği gibi izlemiş seyirci ise parmakla sayılacak kadar azdır. En ileri akımları izleyen yeni şeyler getiren sanatçılarımızın yaptıklarını sunacakları toplumda eğitmek zorundadırlar. Bunu yapmazlarsa yapıtları anlaşılmasın birer sır olarak kalacak ve seyirci ile ilişki kuramayacaklardır. Oysa ki sanatçı ile toplum arasındaki alış veriş çok önemlidir. Mutlaka birbirlerini anlamaları gerekir..."

DEĞERLENDİRME : Seyircinin sağlıklı değerlendirme yapacak göze sahip olmadığı, bunun için de sanatçılarımızın seyirciyi eğitmek zorunda olmaları vurgulanmakta, sanatçıyla toplum arasındaki alış-verişe dikkat çekilmektedir.

ÖRNEK NO : 67

YAZARIN SOYADI, ADI : EREN, Cemil

YAYININ KÜNYESİ : "Devlet Sergisi Türk Sanatına Yararlı Olmakta Mıdır?", Sanat ve Sanatçılar, 9 Ağustos 1965, s.15.

KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri

ALT KONU : İzleyicinin tutumuna -ilgi, eğitim, kültürüne-yönelenler.

ÖZNEL YARGI : "... Sadece şimdi olduğu gibi, sergiye katılan sanatçıların yapıtlarını asıp, ödülleri verip, satışları da ayarladıktan sonra, işimiz bitti diye bırakılmalı. Sergide konuşmak üzere sanatçılar eleştiriciler çağrılmalı, projeksiyon gösterileriyle dünya üzerindeki sanat akımları gösterilmeli ve buna paralel olarak bizem sana-

tımızın ne yolda gelişmeler gösterdiği sergideki örneklerle açıklanmalıdır..."

".. En ileri akımları izleyen, yeni şeyler getiren sanatçılarımızın yapıtlarını sunacakları toplumu da eğitmek zorundadırlar. Bunu yapmazlarsa yapıtları anlaşılmasın birer sır olarak kalacak ve seyirci ile ilişki kuramayacaktır. Oysa sanatçı ile toplum arasındaki alış-veriş çok önemlidir..."

DEĞERLENDİRME

: Sanatçının toplumu eğitmek ve toplumla iyi ilişkiler kurması gerektiğine işaret ederken Devlet Sergilerinin düzenlenmesinde dikkat çeken akasklıkların giderilmesi ve serginin daha etkili hale getirilmesi için yeni tekliflerde bulunmaktadır..

ÖRNEK NO : 68

YAZARIN SOYADI, ADI : EREN, Cemil

YAYININ KÜNYESİ : "Devlet Sergisi Türk Sanatına Yararlı Olmakta Mıdır?", Sanat ve Sanatçılar, 9 Ağustos 1965, s.15.

KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri

ALT KONU : Toplumsal değerler ve ihtiyaçlara yönelenler.

ÖZNEL YARGI : "... Devlet Sergisinin sadece resim satma yeri olmayıp, öğretici ve eğitici faaliyetlere girişmesi amaç olmalıdır..."

"... Satışların yanında "Ödül" denen bir şey varsa da; bu da genellikle isabetsiz verildiğinden teşvik olacak yerde, kızgınlıklar, gücensizlikler yaratmaktadır..."

"... Açıldıktan sonra, başına bir sergi komiseriyle bir de bekçi konularak öylece bırakılan bir devlet sergisi halka hizmet edememektedir. Halka hizmet edemez, sanatçıya yarar dokunamaz, öyleyse niye açılıp durur bu

sergi? Sadece bu sergiyi yöneten bir gurubun küçük çıkarlarına hizmet etmekten başka bir faydası yoktur..."

DEĞERLENDİRME : Devlet sergilerindeki yanlış uygulamalar, ağır bir dille eleştirilerek, serginin mevcut durumu ile faydası olmayacağı vurgulanmaktadır.

ÖRNEK NO : 69

YAZARIN SOYADI, ADI : KESKİNOK, Kayıhan

YAYININ KÜNYESİ : "Plastik Sanatlarda Ritm", Sanat ve Sanatçılar, 9 Ağustos 1965, Sayı:14, s.6.

KONU : Esere yönelik eleştiri

ALT KONU : Ritm-Armoni

ÖZNEL YARGI : "... Ritm, bir sanat yapısıyla aramızda psycho-physiologique anlaşma yaratmak için tekrar eden hareket düzenidir... Plastik sanatların düzenini yöneten kanunlar doğal kanunlarla ilgilidir. Bunun için değişmezler. Ancak kanunların uygulama biçimi sanatçıdan sanatçıya değişir..."

"... Herhangi bir plastik sanat eserinde çeşitli doğal öğelerin hepsi bir ritm kaygusuyla aynı karakterdeki biçimler durumunda karşımıza çıkarlar.

DEĞERLENDİRME : Plastik sanatlarda ritm konusunu ayrıntılı biçimde ele alarak, insan üzerinde psiko-fizik bir anlaşma yaratmak düzeni olduğunu belirtmekte ve her eserin ritm kaygusuyla karşımıza çıktığını açıklamaktadır.

ÖRNEK NO : 70

YAZARIN SOYADI, ADI : Anonim

YAYININ KÜNYESİ : "Sabiha Esengül'in Grafik Sergisi", Sanat ve

Sanatçılar, 9 Ağustos 1965, Sayı:14, s.11.

- KONU : Sanatçıya yönelik Eleştiri
- ALT KONU : 1. Sanatçının iç dünyasına yönelenler
2. Sanatçının dış dünyasına, çevresine yönelenler.
3. Sanatçının yaratıcılığına ve ifade diline yönelenler.
- ÖZNEL YARGI : "... Sanatçı yaşar ve yapar. Bir kere küçüklükten şu ana kadar geçirdiğimiz şeyler, bir de kendi içimden gelen şeyler yani, tanrıdan gelen şeyler; kendi mayamda olan şeyler bana yaptırıyor..."
- DEĞERLENDİRME : "Sanatçı, yaptığı eserlerinde doğuştan getirdiği özelliklerle ve yaşarken edindiği izlenimlerin yansıdığını ifade etmektedir.
-

- ÖRNEK NO : 71
- YAZARIN SOYADI, ADI : EREN, Cemil
- YAYININ KÜNYESİ : "Devlet Sergisi Türk Sanatına Yararlı Olmakta Mıdır?", Sanat ve Sanatçılar, 9 Ağustos 1965, s.15.

- KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri
- ALT KONU : İzleyicinin tutumuna -eğitimine- yönelenler.
- ÖZNEL YARGI : "... Gazeteler sanata pek önem vermezler; dergilerin arasında çıkan bilgiler ise pek azdır. Eğitim yoluyla verilmeyen sanat eğitimi de basın yoluyla verilemez. Durum böyle olunca sanatçıya görev düşmektedir. Eserini yaptıktan sonra yazacak veya konuşacaktır; sadece sergi açmak yetismeyecek, ayrıca topluma sözle neler yapmak istediğini açıklaması gerekecektir. Yazışmalar, konuşmalar, açık oturumlar gerekecektir. Bu gibi etkinlikleri Devlet Sergisi dolayısıyla Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü düzenleyecektir. Sanırım ki böyle gö-

revleri olması gereken bu kurumun Devlet Sergisinin açık olduğu sürece de bu gibi etkinlikler bir bayram havası içinde düzenlenebilir..."

DEĞERLENDİRME : Sanat olayına olumlu yakalaşabilecek, seyircinin eğitilmesi için yapılması gerekenler bildirilmekte ve bu faaliyeti Devlet Güzel Sanatlar Müdürlüğünün yapabileceğine dikkat çekilmektedir.

ÖRNEK NO : 72

YAZARIN SOYADI, DAI : ÖZSEZGİN, Kaya

YAYININ KÜNYESİ : "Sanatsal Gerçek", Sanat ve Sanatçılar, 16 Mart 1966, Sayı:16, s.13-14.

KONU : Sanatçıya yönelik eleştiri.

ALT KONU : Sanatçının iç dünyasına yönelenler

ÖZNEL YARGI : "... İster istemez bugünkü resmin, hatta bugünkü insanın bütünsüzlüğünü, dağılışını değerler bakımından ve çok bilgidenden gelen o acaip, zalim, her an kendini baştan aramak ve bulmak ihtiyacını ve onun verdiği huzursuzluğu düşündürüyor. Hiç bir devirde sanatkar, zamanımızda olduğu kadar kainatı tek başına yaratmak iddiası ile -eski tabirle benimle, bende, ve benim için diyerek- ortaya çıkmadı. Ve hiç bir devirde bu kadar desteksiz kalmadı..."

DEĞERLENDİRME : Çağdaş sanatçının her şeyi yeni baştan yaratmak sevdasıyla giriştiği çabaların çılgınlık derecesine ulaştığı ve çoğu defa desteksiz kaldığı vurgulanmaktadır.

ÖRNEK NO : 73

YAZARIN SOYADI, ADI : ÖZSEZGİN, Kaya

YAYININ KÜNYESİ : "Sanatsal Gerçek", Sanat ve Sanatçılar, 16

Mart 1966, s.13.

- KONU : Sanatçıya yönelik eleştiri
- ALT KONU : Sanatçının yaratıcılığına ve ifade diline yönelenler
- KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri
- ALT KONU : 1. Soyut özelliklere ve modern ölçülere yönelenler.
2. İzleyicinin tutumuna -kültürüne- yönelenler.
3. Eserin yapısındaki değerlere yönelenler.
- ÖZNEL YARGI : "... Hiç değilse, bir yarım yüzyıldan bu yana, resim sanatındaki değişmeler, akımlar, eğilimler, doğasal gerçeğe tutkun olanları daha bir sendeletmiştir. Çabanın güçlüğü ise, soylu sanata eğilmenin, gerçekten bir açık yüreklilik, bir kültür işi olduğundan ileri gelmektedir."
"... Doğasal gerçeğin bütün çirkinliğine tutkun olan sanatçının davranışına gelince, o, çağımızın tüm dışındadır..."
- DEĞERLENDİRME : Doğaya bağlı olarak çalışan sanatçıları çağdışı niteleyerek, soylu sanata yönelmenin, açık yüreklilik ve kültür işi olduğunu söylemekte, ağırlığı sanatçı üzerinde toplamaktadır.

- ÖRNEK NO : 74
- YAZARIN SOYADI; ADI : EREN, Cemil
- YAYININ KÜNYESİ : "Nuri İyem", Sanat ve Sanatçılar, Nisan 1966, Sayı:17, s.15-16.
- KONU : Topluma ve dış dünyaya yönelik eleştiri
- ALT KONU : 1. Tarihi konuların yansıtılmasına yönelenler
2. Sosyolojik olayların yansıtılmasına yönelenler.
3. Tabiat ve nesnel gerçeklere yönelenler.
- KONU : Sanatçıya yönelik eleştiri
- ALT KONU : Sanatçının ele aldığı konuya yönelenler.

- ÖZNEL YARGI : "... Türk toplumu aydınıyla, sanatçısıyla, koşuya yanlış girmiştir. Daha baştan kaybedeceği bir yarışa katılmıştır. Kaslarının yapısına aykırı düşen falelerle koştaktadır. Bu, baştan kaybedilmiş koşuyu durdurup, bir an nasıl koşmamız gerektiğini düşünmeliyiz..."
- "... Aslında gidip başka toplumların sahasında, onların tuttukları yarışmacılarla yarışma hevesine kapılmak yerine, kendi sahamızda spor yapmamız gerekir. Yani iş, bir yarış işi değildir..."
- "... Ve biz Hitit uygarlığının Selçuklu uygarlığının, Osmanlı uygarlığının gelip geçtiği, izler bıraktığı bu topraklar üzerinde yaşayan bizler Fransız kübistlerinin, Alman ekspresyonistlerinin peşlerinde koşmuş durmuşuz..."
- ÖRNEK NO : 74-b
- YAZARIN SOYADI, ADI : EREN, Cemil
- YAYININ KÜNYESİ : "Nuri İyem", Sanat ve Sanatçılar, Nisan 1966, Sayı:17, s.15-16.
- ÖZNEL YARGI : "... Bu toprakların zenginliklerine, kültürüne güzelliklerine dayanarak yaşamak ve onlara gereken değeri vermek zorundayız. Niyetimiz batı uygarlığı düşmanlığı değildir; ona saygılı kalarak kendi kültürümüzü ayakta tutmak çabaları içindeyiz. Bir batılının giysisini aynen taklit etmeyelim de, o giysiyi taşıyacak vücudu bütün koşullarıyla hazırlayalım veya kendi yapımızın gerektirdiği giysiyi bulmaya gidelim düşüncesini esas olarak almalıyız..."
- ÖRNEK NO : 74-c
- YAZARIN SOYADI, ADI : EREN, Cemil
- YAYININ KÜNYESİ : "Nuri İyem", Sanat ve Sanatçılar, Nisan 1966, Sayı:17, s.15-16.

ÖZNEL YARGI

: "Şeker Ahmet Paşa kuşakları, Nazmi Ziya kuşakları, Çallı kuşakları, daha sonra gelen D Gurubu kuşağı, sonra gelen Yeniler ve daha sonrası genç kuşaklar, batı tekniğini yeterince denemiş ve öğrenmişiz. Artık avunmalarla vakit geçirmeyipte, kendi kültürümüze yönelsek ve gözlerimizi üzerinde yaşadığımız topraklara, güneşli topraklara çorabına varıncaya kadar nefis armoniler, biçimler peşinde koşan insanlarımızı çevirsek..."

DEĞERLENDİRME

: Kendi kültürümüze yönelecek yerde, uzun zamandan beri Fransız ve Almanların etkisinde kalan sanatçılarımız hep batı tekniğine uygun eserler yapmışlardır. Eski kültür ve medeniyetlerin izini taşıyan Anadolu'da, sanatçılarımızın artık kendi kültürümüze yönelmeleri ve yaşadığımız toprakların gerçeğine bağlı eserler vermeleri istenmektedir..

ÖRNEK NO

: 75-a

YAZARIN SOYADI, ADI

: TURANİ, Adnan

YAYININ KÜNYESİ

: "Türk Resim Sanatının Çağımıza Uygun Yaşama Noktasının Tesbiti", Sanat ve Sanatçılar, Mayıs 1966, Sayı:18, s.5.

KONU

: İzleyiciye yönelik eleştiri

ALT KONU

1. Soyut özelliklere ve modern ölçülere yönelenler
2. Toplumsal gerçeklere ve ihtiyaçlara yönelenler
3. İzleyicinin tutumuna -eğitimine- yönelenler

KONU

: Esere yönelik eleştiri

1. Ritm-armoni
2. Teknik başarı
3. Kompozisyon-kurgu

ÖZNEL YARGI

: "... Sanat daima soyut biçimlendirmedir. Ve hiç bir zaman somut olmamıştır. Nasıl şiiri yapan konu değilse, resmi de yapar. konu değildir. Bu

bakımdan sanat eserinde ille de konu diye direnenlerin aldandıklarına burada yalnız değinmekle yetineceğim..."

"... Yani bizde halen bu konu problemlerine fazla bel bağlayanlar bilmem Türk resminin geleceği bu noktadadır gibi laflar, bu alanda problemlerin içine girenler için gerçekten bir anlam taşımamaktadır..."

ÖRNEK NO : 75-b

YAZARIN SOYADI, ADI : TURANİ, Adnan

YAYININ KÜNYESİ : "Türk Resim Sanatının Çağımıza Uygun Yaşama Noktasının Tesbiti", Sanat ve Sanatçılar, Mayıs 1977, Sayı:18, s.7.

ÖZNEL YARGI : "... Halen toplumsal ortamda sanat eserini ayırt edecek yeterli kültür seviyesi (tabii çağdaş kültür) yoktur. Çağdaş toplumsal ortamın ihtiyaçları ancak bir iki kentimizde duyulmaktadır. Ve ülkemiz çapında değildir bu. Kaldı ki bu kültürlü ortamın ekonomik gücü bir sanatçılar grubunu hayatta tutacak oranda değildir. Yani zayıf bir ekonomik gücü vardır bu kültürlü kitlenin..."

"... Bugün kültürsüz ortamın sanatçı üzerinde baskı yapabilecek durumda olduğunu görmekteyiz..."

ÖRNEK NO : 75-c

YAZARIN SOYADI, ADI : TURANİ, Adnan

YAYININ KÜNYESİ : "Türk Resim Sanatının Çağımıza Uygun Yaşama Noktasının Tesbiti", Sanat ve Sanatçılar, Mayıs 1966, Sayı: 18, s. 7.

ÖZNEL YARGI : "... Sanat eserinin kendi kendine ortaya çıkar tezi yanlıştır. Ve ne eski uygarlıklarda ne de çağımızda sanat eseri iç güdüsel olarak toplum tarafından talep edilmediği takdirde ortaya çıkmaktadır..."

"... Batılı sanat anlayışının etkili çemberi içinde bulunuyoruz..."

"... Ülkemiz sanatının yaşama noktası, ortamı belirlememiştir. Ancak güçlü devrimiz, kültürel, ekonomik olanakları ile çağdaş sanatımızı talep edecektir. Bu iki unsuru ülkemizde temin etmek, sanatımız için yapılacak tek amaç almalıdır. Çağdaş ve ekonomik güç..."

DEĞERLENDİRME

: Resmi resim yapmanın konu olmadığı, sanatın daima soyut biçimlendirme olduğu belirtilerek toplumsal ortamda sanat eserini ayırt edecek yeterli kültür (tabii çağdaş kültür) yoktur denilmekte ve sanat eseri iç güdüsel olarak toplum tarafından talep edilmedikçe ortaya çıkmadığı vurgulanmaktadır.

ÖRNEK NO : 76

YAZARIN SOYADI, ADI : TURANİ, Adnan

YAYININ KÜNYESİ : "Bizde Eleştiri, Cemil Eren ve Sergisi", Sanat ve Sanatçılar, Haziran 1966, Sayı:19,s.7.

KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri

ALT KONU : İzleyicinin tutumuna -eğitime-yönelenler

ÖZNEL YARGI : "Bizde eleştirme yoktur. Bildim bileli sergiler hakkında eleştirme yapan, yapmaya çalışan resamlara, yazarlara sanatçıların cephe aldıklarını gördük yurdumuzda..."

"...Öyle anlaşılıyor ki, şöyle genel olarak Türkiye'yi bir alın. Gazetelerde sadra şifa bir eleştirme görmek mümkün değil. Eğer bir gazeteci arkadaşımız varsa, bakarsınız gazetede bir resminiz basılmıştır. Ve yarın da tanınmış resamlarımızdan gibi havaya oturtulmuş sözler kullanılmıştır..."

"... Bizde hesap ve dalavere sanattan önce gelir..."

"... Gelişmeyi sanatçıdan uzaklaştıracak yegane çare, bilimsel alanda sanat eleştiricisi

olarak yetiştirilenlerden bir sanat müşavir heyeti kurmaktır. Yoksa sanatçı eleştirici olacaktır..."

DEĞERLENDİRME : Gerçek eleştirinin Türkiye'de olmadığı dola-
yısıyla yazar, sanatçı ve halk arasında ko-
pukluğun meydana geldiği belirtilerek, bilim-
sel alanda yetiştirilecek sanat eleştirmenle-
rinden bir Sanat Müşavir Heyetinin kurulması
istenmektedir.

ÖRNEK NO : 78
YAZARIN SOYADI, ADI : YETKİN, Suut Kemal
YAYININ KÜNYESİ : "Turgut Zaim'in Resim Sergisi", Sanat ve Sanatçı-
lar, Haziran 1966, Sayı: 19, s.4.
KONU : Sanatçıya yönelik eleştiri
ALT KONU : Sanatçının iç dünyasına yönelenler
KONU : Topluma ve dış dünyaya yönelik eleştiri
ALT KONU : Sosyolojik olayların yansıtılmasına yönelenler
ÖZNEL YARGI : "... Bu memleket duygusu, sanatçının içinde
aralıksız yaşadığı içindir ki, fırçasında da
yaşamaktadır. Eserlerindeki benzerlik bu duy-
gudan geliyor. Ama sanat gücünü kişiliğinden
aldığı için de her tablosunda memleketin bir
köşesine bir derdine değinirken, yeni biçim-
ler, yeni renk uyuşumları gerçekleştirmekten
geri kalmıyor. Onun benzerlik içindeki başka
lığı buradadır.

DEĞERLENDİRME : Yazar, T.Zaim Sergisi hakkında düşüncelerini
açıklarken, sanatçının kişiliğinden gelen sa-
nat gücü ile toplumun (memleketin) kültürel
değerlerini yansıttığını ve yeni biçimlerle
renk uyuşumlarını gerçekleştirdiğini belirt-
mekte.

- ÖRNEK NO : 79
- YAZARIN SOYADI,ADI : ERKEK, Aydın
- YAYININ KÜNYESİ : "Soyut Sanat", Sanat ve Sanatçılar, Haziran 1966, Sayı:19, s.14.
- KONU : Esere yönelik eleştiri
- ALT KONU : 1. Renk
2. Çizgi
- KONU : Sanatçıya yönelik eleştiri
- ALT KONU : Sanatçının iç dünyasına yönelenler
- ÖZNEL YARGI : "...Soyut akım yalnız resim için olmaktan çıkmış, kendisine has renklerin armonisi, tabiattan uzaklaşmış çizgi ve biçimleri ile bütün sanat dallarına girmiş ve onlara tesir etmiştir..."
- "... Düaliteden, gerçekten tam uzaklaşmış realiteyi hiç bir şekilde hatırlatmayan eser soyut eserdir. Her resimde tabiatın kopyasını bulamayız. Ressam şahsiyeti ve iç dünyası ile beraber yaşayarak çıkardığı resmine tabiatı olduğu gibi koymaz, kendi iç aleminin tablosuna aksettirir.
- DEĞERLENDİRME : Soyut sanat tanımını yaparken; renk ve çizgi ilişkilerinden hareket etmekte ve sanatçının kişiliğini ve iç dünyasını kriter olarak kabul etmektedir.

- ÖRNEK NO : 80
- YAZARIN SOYADI, ADI : AYAZ, Mustafa
- YAYININ KÜNYESİ : "Yanıt", Sanat ve Sanatçılar, Haziran 1966, Sayı:19, s.13.
- KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri
- ALT KONU : İzleyicinin tutumuna -eğitim, kültürüne-yönelenler.
- ÖZNEL YARGI : "... Zamanımıza gelinceye dek, resim dersle-

rinde masa üzerinde bir natürmort düzenlenmiş ve yapılagelmiştir. Alışılmak istediğimiz düşünlerin benimsenmeyişinin birinci nedeni bu görüş kısırlılığında buluyorum. Soysuzlaşmış yöntemlerle eğitilen öğrencilerin yüksek öğrencilerin yüksek öğrenim yaptıktan sonra karşımıza geçip 'Resim de nedir? Modern sanat da sanat mı? Resim dersi ders değildir' gibi aptalca yargılara varmaları da bundandır işte. Birlikte çalıştığımız öğretmenlerin dersimize yadsımaları ve önemini kavrayabilmeleri için köklü bir sanat kültürü almaları gerekiyor. Bu kültürü verme görevi şu an omuzlarımızdadır..."

"... Ancak ereğimiz yalnızca okulu eğitmek olmamalı. Çevremizi de bu konuda etkilemeyi amaç edinmeliyiz. Biliyorum, ekmek kavgası peşinde koşan Anadolu insanının sanattan kolaylıkla anlamayacağını söyleyeceksin. Ama düşün. Sanatın da ekmek kadar önemli olduğunu onlara öğretmeliyiz..."

DEĞERLENDİRME : Güzel sanatlardan anlayan bir gözen başta resim eğitimindeki çarpıklık ve yanlış kamuoyu anlayışından kaynaklandığını vurgularken, bu sorunun giderilmesinde ve çevrenin olumlu şekilde sanata yaklaştırılmasında sanat eğitimcilerine büyük görev düştüğünü belirtmektedir.

ÖRNEK NO : 81
 YAZARIN SOYADI, ADI : ÖZSEZGİN, Kaya
 YAYININ KÜNYESİ : "Çizgi", Sanat ve Sanatçılar, Haziran 1966, Sayı: 19, s.13.
 KONUSU : Esere yönelik eleştiri.
 ALT KONUSU : Çizgi

ÖZNEL YARGI

: "... eğrilikten yatay ve diklikler, sert ve yumuşaklıklar, düzenli, düzensizlikler, karmaşık ve yalınlıklar, bizim yaradılışımızda etkin rol oynarlar. Öfkelerimiz, tedirginliklerimiz, sevinçlerimiz o çizgilere bağımlıdır, onlarsız açıklanıp belirlenemez..."

DEĞERLENDİRME

: Plastik öğelerden çizgi üzerinde durarak çizgilerin insanın iç yapısını ifade ettiğini ve çizginin resim sanatında taşıdığı önemi yabancı sanatçı ve estetikçilerden örnekler vererek açıklamaktadır.

ÖRNEK NO

: 82

YAZARIN SOYADI, ADI: BERK, Nurullah

YAYININ KÜNYESİ : "Bir Ressam", Varlık, 1 Şubat 1968, Sayı: 711, s.11.

KONU

: Sanatçıya yönelik eleştiri

ALT KONU

1. Sanatçının iç dünyasına yönelenler
2. Sanatçının dış dünyasına -çevresine- yönelenler
3. Sanatçının yaratıcılığına ve ifade diline yönelenler

KONU

: Esere yönelik eleştiri

ALT KONU

: Teknik başarı

ÖZNEL YARGI

: "... Bizim eleştiriciler kaliteden kaçıp hep bayağı, harcı alem yapıtları severler, öyle ciddi, derinlemesine çalışmalardan anlamaz, zevklenmezler..."

"... Klasik çalışmaların tecrübesinden geçmeyen ressam, soyut türde başarı gösteremez. Soyut resim öğrenilmez, formülleri yoktur. Oysa klasik çalışmaların kristalleşmiş formülleri özgür, soyut atılışlara gereken hızı, pişkinliği verir. Çoğu gencin bir türlü anlamak istemedikleri gerçek budur, aceleciliklerinden..."

DEĞERLENDİRME : Klasik çalışmaların deneyiminden yola çıkmayan ressamın, soyut türde başarı gösteremeyeceğine dikkat çekerken; soyut resmin formüllerinin olmadığını belirtmekte ve gençlerin bunu anlamayarak, acelecilik ettiklerini vurgulamaktadır.

ÖRNEK NO : 83

YAZARIN SOYADI,ADI : ÖZSEZGİN, Kaya

YAYININ KÜNYESİ : "Değinmeler" , Varlık, 15 Nisan 1968, Sayı:716, s.10.

KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri

ALT KONU : 1. Soyut özelliklere ve modern ölçülere yönelenler
2. Toplumsal gerçeklere ve ihtiyaçlara yönelenler.

ÖZNEL YARGI : "... Resim, soyutlamaya, yalınlaştırmaya, gerçeğe varmanın bir ürünüdür. Bir resimde soyutlama (abstraction) yoksa, bir resim soyutlamayı gerçek olarak yüklenmemişse, renk ve çizgi düzeyinde belirli bir gerçeklikle de uzak kalmış demektir..."

"... Tarihsel gelişimi içinde, soyutlama süreci, doğal bir yol izlemiştir aslında. Toplumsal koşullar, değişimler ise, bu doğallığı beslemiş bilinçlendirmiştir..."

DEĞERLENDİRME : Soyutlamanın doğal bir yol izlediğini toplumsal koşullarla, değişimlerin bu doğallığı bilinçlendirdiği ve resmin soyutlamayı gerçek olarak yüklenmediğinde, renk ve çizgi düzeyinde belirli bir gerçekçilik ve uzak kalacağını belirtmektedir.

ÖRNEK NO : 84

YAZARIN SOYADI,ADI : ÖZSEZGİN , Kaya

YAYININ KÜNYESİ : "Değınmeler", Varlık, 15 Mayıs 1968, Sayı: 718, s.10.

KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri

ALT KONU : İzleyicinin tutumuna -eğitimine- yönelenler

ÖZNEL YARGI : "... İlk amacımız, okur-yazar toplum azınlı-ğını belirli bir çoğunluğa yükseltmek; bunu yaparken de, bir sanat ve kültür eğitime ortam hazırlayarak çağdaş eğitim deneylerinin tümünden yararlanmaktır..."

"... Bizim uygulamakta olduğumuz eğitim sis-temi bugünkü görünümüyle sanat ve kültür ge-lişmesini kavratacak, özümletecek nitelikler-den yoksun olduğu için ki 'geniş yığınlara açılan sanat' söze, aydın-toplum çelişkisi-nin bir yönü olarak geçersizliğini sürdürü-yor..."

DEĞERLENDİRME : Sanatın toplum hayatında gerekli yerini ala-bilmesi için onu anlayan kişilere ihtiyaç var-dır. Bu yüzden başta okullarımız olmak üzere halkımız bu konuda daha köklü bir şekilde eği-tilmelidir.

ÖRNEK NO : 85

YAZARIN SOYADI,ADI : ÖZSEZGİN , Kaya

YAYININ KÜNYESİ : "Değınmeler", Varlık, 15 Temmuz 1968, Sayı:722, s.11.

KONU : İzleyiciye yönelik eleştiri

ALT KONU : İzleyicinin tutumuna, -eğitimine- yönelenler

ÖZNEL YARGI : "... Resim sanatının memleketimizde gelişme-sini istiyorsak; onu anlayacak, tadacak ku-şakları okul çağlarında yakalamamız gerektiği-ni kişiler değil, gerçek aydınların karşıla-yacağı belirtilmişti. Demek ki, sorun sanat eği-

timi açısından da önemli ülkemiz için, resmi gerçekten anlamış, tatmış aydınların değil de, ondan çok uzaklarda kalmış kişilerin yargılaması değerlendirilmesi, hiç kuşku yok, sanat eğitiminin yetersizliğiyle ilgili..."

DEĞERLENDİRME

: Resim sanatının ülkemizde en önemli sorunu olarak, Sanat eğitiminin yetersizliğini göstermektedir.

A. TOPLUMA ve DIŞ DÜNYAYA YÖNELİK ELEŞTİRİ ÇİZELGESİ

YAZARIN SOYADI,ADI	ÖRNEK NO	YAYIN YILI	TARİHİ KONULARIN YANSITILMASINA YÖNELİMLER	SOSYOLOJİK OLAYLARIN YANSITILMASINA YÖNELİMLER	TABİATIN VE NESNEL GERÇEKLERİN YANSITILMASINA YÖNELİMLER	COĞRAFI ve FİZİKSEL GERÇEKLERİN YANSITILMASINA YÖNELİMLER
DRAVAS Ahmet Muhip	4	1940	X	X	X	X
LEVENTOĞLU Tartk	5	1946	X	X	X	X
LEVENTOĞLU Tartk	6	1946	X	X		
ONAT M: Sami	9	1949			X	
AKSEL Malik	10	1949		X		
GÖRELE Hamit	16	1949	X	X	X	
ANDAY M.Cevdet	23	1950		X		
HACI HASANOĞLU Muzaffer	28	1951	X	X	X	X
TANYOL Cahit	29	1952	X	X		X
ARSEVEN C.Esat	33	1954	X	X	X	X
ARSEVEN C.Esat	33	1954	X	X		
ÜYÜBOĞUL Eren	35/a	1954		X		
BYÜBOĞLU B.Rahmi	39	1955	X	X	X	X
İLHAN Atilla	42	1958		X	X	
TOLU Cemal	45	1958	X	X	X	X
TURANI Adnan	47	1959	X	X	X	X
UZEL Cetai	50	1961			X	
ALTAN Özdemir	62	1965		X		
EREN Cemil	74	1966	X	X	X	
YETKİN S.Kema1	78	1966		X		
TOPLAM	20					8

B.SANATÇIYA YÖNELİK ELEŞTİRİ ÇİZELGESİ

YAZARIN SOYADI,ADI	ÖRNEK NO	YAYIN YILI	SANATÇININ İÇ DÜNYASINA YÖNELERLER	SANATÇININ DIŞ DÜNYASINA YÖNELERLER	SANATÇININ İFADE DİLİNE YÖNELERLER	SANATÇININ ELE ALDIĞI KONUYA YÖNELERLER
ÖREN Eşref	7	1946	X		X	
KAPTAN Arif	11	1949			X	
ONAT M.Sami	12	1949				X
KISAKÜREK A.Mümtaz	15	1949	X			
ONAT M.Sami	21	1949			X	X
ANDAY M.Cevdet	23	1950	X			
KUDRET Sabahattin	24	1950	X	X		
ANIL Y.İsmet	25	1951	X		X	
BAYDAR Mustafa	26	1951	X	X	X	
HANÇERLİOĞLU Orhan	27	1951				X
YETKİN S.Kemal	31	1951	X			
EYÜBOĞLU B.Rahmi	35/b	1954	X		X	
HANÇERLİOĞLU Atıf	35/e	1954	X		X	
HANÇERLİOĞLU Orhan	35/f	1954	X		X	
AKBAL Oktay	35/1	1954	X		X	
GÜVEMLİ Zahir	36	1954	X			
YETKİN S.Kemal	38	1954	X			
Anonim	40	1956	X		X	
İLHAN Atilla	42	1958			X	
İNAL Azra	43	1958			X	
BERK Nuru'llah	46	1959	X		X	
TURANİ Adnan	47	1959	X		X	
GÜVEMLİ Zahir	48	1959	X		X	
TANSUĞ	49	1960			X	X

C. İZLEYİCİYE YÖNELİK ELEŞTİRİ ÇİZELGESİ

YAZARIN SOYADI, ADI	ÖRNEK NO	YAYIN YILI	KLASİK-AKADEMİK ÖLÇÜLERE YÖNELİMLER	SOYUT ÖZELLİKLERE ve MODERN ÖLÇÜLERE YÖNELİMLER	TOPLUMSAL GERÇEKLERE ve İHTİYAÇLARA YÖNELİMLER	ESERİN YAPISINDAKİ ÖZELLİKLERE-YENİLİKLERE YÖNELİMLER	İZLEYİCİNİN TUTUMUNA (KÜLTÜR, EĞİTİM, İLGİ) YÖNELİMLER
SAFA Peyami	3	1932				X	
LEVENTOĞLU Tarık	6	1946			X		X(İlgi)
ATRAM Nurettin	8	1946					
AKSEL Malik	10	1949			X		X
KAPTAN Arif	11	1949		X			
BATU Selahattin	13	1949					X
KAPTAN Arif	17	1949		X			
ONAT M. Sami	18	1949					X(İlgi)
ÇETİNTAŞ Sedat	19	1949	X				
ÜREN Eşref	20	1949					X(Eğt.)
ONAT M. Sami	21	1949	X				
ERGÜZ Rana	22	1949					X
ANIL Y. İsmet	25	1951				X	X(Kül.)
HANÇERLİOĞLU Orhan	25	1951		X			
HACIHASANOĞLU Muzaffer	27	1951			X		
TANYOL Cahit	29	1952			X		
BERK Nurullah	30	1952		X			
ARSEVEN C. Esat	32	1954			X		
NABİ Yaşar	34	1954			X		X(Eğt.)
BERKEL Sabri	35/c	1954		X			
KARAKAŞ Fethi	35/d	1954					X
AKSAL S. Kudret	35/g	1954				X	

GÜVEMLİ Zahir	35/h	1954				X		X(İlgi)
BERK Nurullah	37	1954				X		
Anonim	40	1954				X	X	
GÜVEMLİ Zahir	41	1958	X					
İLHAN Atilla	42	1958				X		
İNAL Azra	43	1958	X		X			X(Eğt.)
İZER Z.Faik	44	1958	X		X			X(Eğt.)
TOLLU Cema1	45	1958						X(Eğt.)
TANSUĞ Sezer	49	1960	X		X			
AKSOY Fahir	51	1961	X		X			
BERK Nurullah	52	1961	X		X			
Anonim	53	1961				X		X(İlgi)
TANSUĞ Sezer	54	1961				X		
TURANI Adnan	61	1965	X					X(İlgi)
KAPTAN Arif	65	1965					X	X(Eğt.)
EREN Cemil	66	1965				X		X(Eğt.)
EREN Cemil	67	1965						X(Eğt.)
EREN Cemil	68	1965				X		
EREN Cemil	71	1965						X(Eğt.)
ÖZSEZGİN Kaya	73	1966			X		X	X(Kül.)
TURANI Adnan	75	1966	X			X		X(Eğt.)
TURANI Adnan	77	1966						X(Eğt.)
AYAZ Mustafa	80	1966						X(Eğt.)
ÖZSEZGİN Kaya	83	1968			X	X		
ÖZSEZGİN Kaya	84	1968						X(Eğt.)
ÖZSEZGİN Kaya	85	1968						X(Eğt.)
TOPLAM	48		10	12	16	6	25	

D. ESERE YÖNELİK ELEŞTİRİ ÇİZELGESİ

YAZARIN SOYADI,ADI	ÖRNEK NO	YAYIN YILI	RENK	ÇİZGİ	DESEN	LEKE	KİTLE-FORM.	HAREKET	RİTM-ARMONİ	TEKNİK BAŞARI	KOMPOZİSYON KURGU
ÖREN Eşref	14	1949									X
KAPTAN Arif	17	1949								X	
EYÜPOĞLU B.Rahmi	35/b	1954								X	
HANÇERLİOĞLU Orhan	35/f	1954	X	X							
AKSAL S.Kudret	35/g	1954	X	X							
Anonim	40	1956	X		X						
UZEL Cela1	50	1961	X								
İYEM Nuri	56	1962								X	
YETKİN S.Kemal	59	1965	X						X		X
KESKİNOK Kayıhan	60	1965	X				X				
GÖRELE Hamit	64	1965	X				X				
KESKİNOK Kayıhan	69	1965							X		
TURANİ Adnan	75	1966							X	X	X
ERKEK	79	1966	X	X							
ÖZSEZGİN Kaya	81	1966		X							
BERK Nurullah	82	1968								X	
TOPLAM	16		8	4	1	-	2	-	3	5	3

VIII-ELEŖTİRİ YAZARLARI LİSTESİ

AKBAL, Oktay
AKDENİZ, Halil
AKSAL, Sabahattin Kudret
AKSEL, Malik
AKSOY, Fahir
AKSOY, Sunullah
AKSÜGÜR, İpek
ALTAN, Özdemir
ALTAR, Memduh Cevdet
ALTINOK, İsmail
ANIL, Yavuz İsmet
ARSEVEN, Celal Esat
ASLIER, Mustafa
ATAGÜL, Tomur
ATRAM, Nurettin
AYAZ, Mustafa
BATU, Selahattin
BERK, Nurullah
BERKEL, Sabri
BÜYÜKİŖLEYEN, M.Zahit
ÇEKİL, Cengiz
ÇETİNTAŞ, Sedat
DİZDAROĞLU, Hikmet
DRANAS, Ahmet Muhip

EDHEM, Halil
EPİKMAN, Refik
EREN, Cemil
ERGÜZ, Rana
ERKEK, Aydın
ERZEN, Jale
EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi
FUAT, Mehmet
GENÇ, Adem
GERMANER, Ali Teoman
GÖNENÇ, Turgay
GÖRELE, Hamit
GÜVEMLİ, Zahir
HACIHASANOĞLU Muzaffer
HANÇERLİOĞLU, Atifet
HANÇERLİOĞLU, Orhan
HAŞİM, Ahmet
İLHAN, Atilla
İSLİMYELİ, Nüzhet
İYEM, Nuri
KABAŞ, Özer
KAPTAN, Arif
KARAKAŞ, Fethi
KESKİNOK, Kayıhan
KISAKÜREK, Abidin Mümtaz
KOÇAK, Nur

KUNT, Gazanfer

LEVENTOĞLU, Tarık

NABİ, Yaşar

OLGAÇ, Tahir

ONAT, Muvaffak Sâmi

ÖZGÜL, Melahat

ÖZSEZGİN, Kaya

SAFA, Peyami

SEVENGİL, Refik Ahmet

TANSUĞ, Sezer

TANYOL, Cahit

TEKCAN, S.Saim

TOLLU, Cemal

TUNÇ, Mustafa Şekip

TURANİ, Adnan

UZEL, Celal

ÜREN, Eşref

YETKİN, Suut Kemal

IX -YARARLANILAN KAYNAKLAR

A - KİTAPLAR

Altınok, İsmail; Bir Ressamın Notları, Türk Resminin Sorunları,
Ankara, 1980.

Arvasi, Ahmet; Diyalektiğimiz ve Estetiğimiz, İstanbul 1982.

Aytaç, Çetin; Sanat ve Uygarlık, Ankara 1979.

Berk, Nurullah; Sanat Konuşmaları, İstanbul 1943.

Berk, Nurullah; Resim Bilgisi, İstanbul, 1982.

Berk, N., Gezer, H.; 50 Yılın Türk Resim ve Heykeli, İstanbul
1977.

Karal, Enver Ziya; Osmanlı Tarihi, Ankara 1969.

Öndeş, Osman; Preziosi, İstanbul 1972.

Tansuğ, Sezer; Sanata Yaklaşım, Eleştiride Duyarlılık Çağı,
İstanbul 1976.

Toprak, Burhan; Sanat Tarihi, İstanbul 1983.

Turani, Adnan; Batı Anlayışına Dönük Türk Resim Sanatı, An-
kara 1977.

Anonim; Türk Dili Eleştiri Özel Sayısı II, Mart 1971.

Anonim; Yeni Türk Ansiklopedisi, İstanbul 1985.

Anonim; Genel Kültür Ansiklopedisi, İstanbul 1981.

B - SÜRELİ YAYINLAR

- AKBAL, Oktay; "Non-figüratif İçin Ne Düşünüyorsunuz", Varlık, 1 Mart 1954, Sayı:404, s.23.
- AKDENİZ, Halil; "Türk Resminin Sorunları", Sanat Çevresi, Ocak 1983, Sayı:51, s.33.
- AKSAL, Sabahattin Kudret; "Non-figüratif İçin Ne Düşünüyorsunuz", Varlık, 1 Şubat 1954, Sayı:403, s.5.
- AKSEL, Malik; "Bizde Sosyal Sanat", Şadırvan, 15 Nisan 1949, Sayı:3, s.12.
- AKSOY, Fahir; "Resmin Zoru", Dost, Şubat 1961, Sayı:41, s.46.
- AKSOY, Sunullah; "Türk Sanatının Dertleri", Dost, Ekim 1960, Sayı:37, s.3-15.
- AKSÜGÜR, İpek; "Türk Resminin Sorunları", Sanat Çevresi, Ocak 1983, Sayı:51, s.35-36.
- ALTAN, Özdemir; "Çağdaş Sanat Kişisel Sanat Görüşü", Sanat ve Sanatçılar, Mayıs 1965, Sayı:6, s.13-14.
- ALTAR, Memduh Cevdet; "Sanat Tenkidçiliğine Doğru", Sanat ve Edebiyat, 4 Ocak 1947, Sayı:1, s.2.
- ALTINOK, İsmail; "Türk Resminin Sorunları", Oluşum, 1979.
- ANIL, Yavuz İsmet; "Gerçek Sanatın Çilesi", Varlık, 1 Ocak 1951, Sayı:336, s.11.
- ARSEVEN, Celal Esat; "Günün Sanatı ve Türk Zevki", Türkiye Turing Otomobil Kurumu Belleteni, 1954, Sayı:154, s.5.
- ASLIER, Mustafa; "Türk Resminin Sorunları", Sanat Çevresi, Ocak 1983, Sayı:51, s.32.

ATAGÜL, Tomur; "Türk Resminin Sorunları", Sanat Çevresi,
Ocak 1983, Sayı:51, s.37.

ATRAM, Nurettin; "Orduevindeki Resim Sergisinde Birkaç
Saat", Ulus, 25 Ocak 1946.

AYAZ, Mustafa; "Yanıt", Sanat ve Sanatçılar, Haziran 1966,
Sayı:19, s.7-13.

BATU, Selahattin; "Gerçek Tenkid Hasreti", Şadırvan, 10 Ha-
ziran 1949, Sayı:11, s.3.

BERK, Nurullah; "Mücerret Resme Dair Notlar", Varlık, 1 Ağus-
tos 1952, Sayı:385, s.14.

BERK, Nurullah; "Sanat Tenkitçileri İstanbul'da", Varlık,
Aralık 1954, Sayı:9, s.7-10.

BERK, Nurullah; "Gazete ve Dergiler Arasında", Varlık, Nisan
1954, Sayı:405, s.30.

BERK, Nurullah; "Tenkit Ahlakımız", Varlık, 1959, Sayı:508,
s.10

BERK, Nurullah; "Kopyacılık Üstüne", Varlık, 15 Ekim 1959,
Sayı:512, s.3.

BERK, Nurullah; "Soyut Sanatın Blöfleri", Varlık, 15 Mart
1961, Sayı:546, s.12.

BERK, Nurullah; "Türk Sanatı Avrupa'da", Varlık, 15 Ocak
1964, Sayı:614, s.5.

BERK, Nurullah; "Bir Ressam", Varlık, 1 Şubat 1968, Sayı:
711, s.11,

BERK, Nurullah; "Güzellik Duygusu", Varlık, 15 Ekim 1968,
Sayı:728, s.7.

BERK, Nurullah; "Bir Ayın Yankıları", Varlık, 1 Nisan 1969,
Sayı:739, s.7.

BERKEL, Sabri; "Non-figüratif için Ne Düşünüyorsunuz?",
Varlık, 1 Şubat 1959, Sayı:403, s.5.

BÜYÜKİŞLEYEN, M.Zahit; "Türk Resminin Sorunları", Sanat Çevresi, Ocak 1983, Sayı:51, s.32.

ÇEKİL, Cengiz; "Türk Resminin Sorunları", Sanat Çevresi,
Ocak 1983, Sayı:51, s.32.

ÇETİNTAŞ, Sedat; "Sanatta Soysuzlaşma Milliyette Soysuzlaşma Demektir", Şadırvan, 26 Ağustos 1949,
Sayı:22, s.2.

DİZDAROĞLU, Hikmet; "Neden Eleştirmenci Yetişmez", Varlık,
1 Aralık 1955, Sayı:425, s.8.

DİZDAROĞLU, Hikmet; "Eleştiricinin Çilesi", Varlık, 1 Ekim
1961, Sayı:559, s.7.

DRANAS, Ahmet Muhip; "İkinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi", Güzel Sanatlar Mecmuası, 1940, Sayı:4,
s.17.

EDHEM, Halil; Hakimiyet-i Milliye, 2 ve 6 Kanunisanı, 1925.

EPIKMAN, Refik; "Sekizinci Devlet Resim ve Heykel Sergisi", Sanat ve Edebiyat, 18 Ocak 1947, Sayı:
3, s.1.

EREN, Cemil; "Devlet Sergisi Türk Sanatına Yararlı Olmakta
Mıdır", Sanat ve Sanatçılar, 9 Ağustos
1965, Sayı:9, s.15.

EREN, Cemil; "Nuri İyem", Sanat ve Sanatçılar, Nisan 1967,
Sayı:15, s.15-16.

ERGÜZ, Rana; "Sanat Eserini Anlama Sanatı", Şadırvan, 18 Kasım 1949, Sayı:34, s.4.

ERKEK, Aydın; "Soyut Sanat", Sanat ve Sanatçılar, Haziran 1966, Sayı:19, s.14.

ERZEN, Jale; "Türk Resminin Sorunları", Sanat Çevresi, Ocak 1983, Sayı:51, s.36.

EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi; "Röprodüksiyon Müzeleri", Ulus, 20 Şubat 1946.

EYÜBOĞLU, Bedri Rahmi; "Non-figüratif için Ne Düşünüyorsunuz", Varlık, 1 Şubat 1954, Sayı:403, s.5.

FUAT, Mehmet; "Eleştiriye Saygı", Varlık, 1 Mayıs 1959, Sayı: 501, s.6-7.

GENÇ, Adem; "Türk Resminin Sorunları", Sanat Çevresi, Şubat 1983, Sayı:52, s.37.

GERMANER, Ali Teoman; "Türk Resminin Sorunları", Sanat Çevresi, Şubat 1983, Sayı:52, s.35.

GÖNENÇ, Turgay; "Türk Resminin Sorunları", Sanat Çevresi, Ocak 1983, Sayı:51, s.34.

GÖRELE, Hamit; "Bu Seneki Devlet Sergisi", Şadırvan, 1 Temmuz 1949, Sayı:4, s.4.

GÖRELE, Hamit; "Çağımız Sanatı Hakkında İleri Geri Düşünceler", Sanat ve Sanatçılar, 9 Haziran 1965, Sayı:7, s.17.

GÜVEMLİ, Zahir; "Ayın Sergileri", Varlık, 1 Mart 1954, Sayı: 404, s.23.

GÜVEMLİ, Zahir; "Non-figüratif için Ne Düşünüyorsunuz", Varlık, Şubat 1954, Sayı:403, s.5.

GÜVEMLİ, Zahir; "Çoğunluk Eskilerde", Varlık, 10 Ocak 1958,
Sayı:469, s.15.

GÜVEMLİ, Zahir; "Resimden Anlamak", Varlık, 5 Ekim 1958,
Sayı:488, s.10.

GÜVEMLİ, Zahir; "Anlamadığımız", Varlık, 1 Nisan 1959, Sayı:
599, s.15.

HACIHASANOĞLU, Muzaffer; "Sanatkar ve Politika", Varlık,
1 Eylül 1951, Sayı:374, s.5.

HANÇERLİOĞLU, Atifet; "Non-figüratif için Ne Düşünüyorsunuz",
Varlık, 1 Şubat 1954, Sayı:403, s.5.

HANÇERLİOĞLU, Orhan; "Non-figüratif Sanat", Varlık, 1 Tem-
muz 1951, Sayı:372-374, s.22.

HANÇERLİOĞLU, Orhan; "Non-figüratif için Ne Düşünüyorsunuz",
Varlık, 1 Şubat 1954, Sayı:403, s.5.

HAŞİM, ahmet; "Ressamlarımız Hakkında Bir Mütalâa", Dergah,
5 Eylül 1337 (1921), Sayı:10, s.1.

İLHAN, Atilla; "Soyut Sanat üzerine İleri Geri Düşünceler",
Mayıs 1958, Sayı:8, s.18-19.

İSLİMYELİ, Nüzhet; "31.Devlet Resim ve Heykel Sergisi", An-
kara Sanat, Nisan 1970, Sayı:48, s.14.

İYEM, Nuri; "Sanat-Sanatçılar", Dost, Aralık 1962, Sayı:21,
s.29-31.

İYEM, Nuri; "Bir Formalist Ressamın Düşündürdükleri", Dost,
Aralık 1962, Sayı:21, s.25-26.

KABAŞ, Özer; "Türk Resminin Sorunları", Sanat Çevresi, Şu-
bat 1983, Sayı:52, s.36.

- KAPTAN, Arif; "Ressamda Tabiat Aşkı", Şadırvan, 8 Temmuz 1949, Sayı:5, s.10.
- KAPTAN, Arif; "Dertler Arasında Bir De Tenkidçi Yokluğu", Şadırvan, 17 Haziran 1949, Sayı:12, s.3.
- KAPTAN, Arif; "Kurulu Tahtından inmiş Sanatın Emrinde Tabiat", Şadırvan, 22 Nisan 1949, Sayı:4,s.10.
- KAPTAN, Arif; "Bir Sergi ve Ötesi", Sanat ve Sanatçılar, 9 Temmuz 1965, Sayı:8, s.4.
- KARAKAŞ, Fethi; "Non-figüratif için ne Düşünüyorsunuz", Varlık, 1 Şubat 1954, Sayı:403, s.5.
- KESKİNOK, Kayıhan; "Plastik Sanatlarda Form", Sanat ve Sanatçılar, 9 Ocak 1965, Sayı:2, s.15.
- KESKİNOK, Kayıhan; "Plastik Sanatlarda Ritm", Sanat ve Sanatçılar, 9 Ağustos 1965, Sayı:14,s.6.
- KISAKÜREK, Abidin Mümtaz; "Sanatkarın iç Dünyasına Girebilmek", Şadırvan, 10 Haziran 1949, Sayı:11, s.10.
- KOÇAK, Nur; "Türk Resminin Sorunları", Sanat Çevresi, Ocak 1983, Sayı:51, s.33.
- KUNT, Gazanfer; "9.Heykel ve Resim Sergisi Dün Açıldı", Ulus, 4 Ocak 1948.
- LEVENTOĞLU, Tarık; "VII.Devlet Resim Sergisi Münasebetiyle Bugünkü Türk Resmine Bakış", Ulus, 4 Ocak 1946.
- NABİ, Yaşar; "Halka Yaklaşmak", Varlık, 1 Şubat 1954,Sayı: 409, s.3.

- OLGAÇ, Tahir; "Övme ile Sanat, Alkışla Sanatçı Olmaz",
Şadırvan, 24 Haziran 1949, Sayı:13, s.5.
- ONAT, Muvaaffak Sami; "Resme ve Bedri Rahmi'ye Dair",
Şadırvan, 1 Nisan 1949, Sayı:1, s.12.
- ONAT, Muvaaffak Sami; "Üç Resim Sergisi", Şadırvan, 13 Ma-
yıs 1949, Sayı:5, s.7-10.
- ONAT, Muvaaffak Sami; "Dört Resim Sergisi Daha", Şadırvan,
3 Temmuz 1949, Sayı:15, s.11.
- ONAT, Muvaaffak Sami; "Resmimiz Nereye Gidiyor", Şadırvan,
30 Eylül 1949, Sayı:27, s.h0.
- ÖZGÜL, Melahat; "Sanat Anlayışı", Türk Dili, Kasım 1951,
Sayı:2, s.10-15.
- ÖZSEZGİN, Kaya; "sanatsal Gerçek", Sanat ve Sanatçılar,
16 Mart 1966, Sayı:16, s.13-14.
- ÖZSEZGİN, Kaya; "Resim Yapmak", Sanat ve Sanatçılar, Hazi-
ran 1966, Sayı:19, s.2.
- ÖZSEZGİN, Kaya; "Çizgi", Sanat ve Sanatçılar, 9 Haziran
1966, Sayı:19, s.13.
- ÖZSEZGİN, Kaya; "Gene Eleştiri Üzerine", Varlık, 1 Mart
1968, Sayı:722, s.11.
- ÖZSEZGİN, Kaya; "Değirmeler", Varlık, 1 Mart 1968, Sayı:
728, s.7.
- ÖZSEZGİN, Kaya; "Kültür Eğitimi", Varlık, 15 Mayıs 1968,
Sayı:718, s.10.
- ÖZSEZGİN, Kaya; "Değirmeler", Varlık, 15 Temmuz 1968,
Sayı:722, s.11.

SAFA, Peyami; "Sanat Ne içindir", Cumhuriyet, 25 Ağustos, 1946.

SEVENGİL, Refik Ahmet; "Millet Ölçüsünde Sanat İstiyoruz", Ulus, 4 Temmuz 1950.

TANCUĞ, Sezer, "Kaya Özsezgin'e Cevap", Dost, Mart 1960, Sayı:30, s.59.

TANSUĞ, Sezer; "Son Resim Olayları", Dost, 1 Haziran 1961, Y.D.3, s.28-29.

TANYOL, Cahit; "Sanatta Fayda", Varlık, 1 Nisan 1952, Sayı: 381, s.5.

TEKCAN, S.Saim; "Türk Resminin Sorunları", Sanat Çevresi, Ocak 1983, Sayı:51, s.34.

TOLLU, Cemal; "Tenkidin Faydası", Yeni Sabah, 4 Haziran 1952,

TUNÇ, Mustafa Şekip; "Sanatın İç Yüzü", Dergah, 15 Nisan 1337 (1921), Sayı:1, s.4.

TUNÇ, Mustafa Şekip; "Resim ve Ruhiyatı", Dergah, 20 Ağustos 1338 (1922), Sayı:34,

TUNÇ, Mustafa Şekip; "Resim ve Metafizik", Dergah, 20 Eylül 1338 (1922), Sayı:35.

TURANİ, Adnan; "Modern Sanat Neden Soyutlamaya Gitti", Varlık, 15 Kasım 1959, Sayı:514, s.11.

TURANİ, Adnan; "Modern Teknoloji Karşısında Sanat Yaratıcılığı", Sanat ve Sanatçılar, Nisan 1965, Sayı:5, s.4-5.

TURANİ, Adnan; "Doğuş Galerisinin Açılışı Münasebetiyle Düşündüklerimiz", Sanat ve Sanatçılar, Ocak 1966. Sayı.14, s.10-11.

TURANİ, Adnan; "Türk Resim Sanatının Çağımıza Uygun Yaşama Noktalarının Tesbiti", Sanat ve Sanatçılar, Mayıs 1966, Sayı:18, s.5.

TURANİ, Adnan; "Bizde Eleştiri, Cemil Eren ve Sergisi", Sanat ve Sanatçılar, 9 Haziran 1966, Sayı:19, s.7.

UZEL, Celal; "Güzel Sanatlar Birliğinin Resim Sergisi", T.T.D.K. Belleteni, 1961, Sayı:237, s.16.

ÜREN, Eşref; "Eyüboğlu'nun Resim Sergisi", Ulus, 13 Ocak 1946.

ÜREN, Eşref; "Arif Kaptan'ın Sergisi", Şadırvan, 10 Haziran 1949, Sayı:11, s.7.

ÜREN, Eşref; "Resim Anlayışımız", Şadırvan, 9 Eylül 1949, Sayı:24, s.13.

YETKİN, Suut Kemal; "Güdümlü Edebiyat Üzerine", Varlık, 1 Ağustos 1954, Sayı:409, s.10.

YETKİN, Suut Kemal; "Günün Sanatı ve Türk Zevki", T.T.D.K. Belleteni, 1954, Sayı:154, s.5.

YETKİN, Suut Kemal; "İlgisizlik Kimlerde", Kültür Dünyası, Eylül 1954, Sayı:9, s.7-10.

YETKİN, Suut Kemal; "Dünkü Hasan Kaptan", Sanat ve Sanatçılar, Ocak 1965, Sayı:2, s.4.

YETKİN, Suut Kemal; "Gerçek Sanat Üzerine Düşünceler", Sanat ve Sanatçılar, 7 Mayıs 1965, s.8-9.

YETKİN, Suut Kemal; "Turgut Zaim'in Resim Sergisi", Sanat ve Sanatçılar, Haziran 1966, Sayı:13, s.4.

- ANONİM; "Bir Ressama Cevap", Dergah, 5 Eylül 1338 (1922),
Sayı:34.
- ANONİM; "Tenkid Hasreti", Şadırvan, 8 Temmuz 1949, Sayı:15,
s.1.
- ANONİM; "Melih Cevdet ile Bir Konuşma", Varlık, 1 Şubat
1950, Sayı:355, s.4.
- ANONİM; "Son Sergiler", Varlık, 15 Haziran 1956, Sayı:432,
s.21.
- ANONİM; "Sabri Berkel Anlatıyor", Varlık, 1 Ocak 1958,
Sayı:469, s.10.
- ANONİM; "Azra İnal Anlatıyor", 1 Haziran 1958, Sayı:479,
s.7.
- ANONİM; "Cemal Tollu Anlatıyor", Varlık, 15 Ağustos 1958,
Sayı:484, s.6.
- ANONİM; "Z.Faik İzer Anlatıyor", Varlık, 19 Haziran 1978,
Sayı:480, s.14.
- ANONİM; "Türkiye'de Modern Resim", Dost, Nisan 1961, Sayı:
1, s.27.
- ANONİM; "Sanat", Dost, Şubat 1962, Y.D.Sayı:11, s.26-27.
- ANONİM; "Fahir Aksoy Konuşuyor", Dost, Ocak 1963, Sayı:22,
s.20.
- ANONİM; "Sabiha Erengül'ün Grafik Sergisi", Sanat ve Sanat-
çılar, 9 Ağustos 1965, Sayı:14.
- ANONİM; "Nereye Gidiyoruz", Sanat ve Sanatçılar, Mayıs 1966,
Sayı:18, s.2.
- ANONİM; "İpek Aksüğürl ile Görüşme", Boyut, Nisan 1983, Sayı:
12, s.21.

148 ref